

dum, ut et tu modum excogites ad tuum et nostrum redundantem honorem, et nos excogitabimus modum ad tuum et nostrum commodum pertinentem.

APPENDIX AD REGESTA.

PRIMA COLLECTIO DECRETALIU INNOCENTII III

Ex tribus primis Regestorum ejus libris composita a RAINERIO diacono et monacho Pomposiano, nunc primum in lucem edita ex vetustissimo codice ms. S. Theodorici Remensis.

(Baluz. *Epist. Innocentii III*, t. I, p. 543.)

PRÆFATIO.

Venerabili viro, scientia et morum honestate præclaro, domino Jo. Dei gratia sacerdote et monacho, reverendo domini papæ capellano, RAINERIUS diaconus et monachus Pomposianus, post secundos vitæ præsentis successus, æternæ felicitatis gaudium obtinere.

Cupientes nonnulli, qui de diversis et ultimis etiam mundi partibus ad apostolicam sedem accedunt, audire sapientiam nostri temporis Salomonis, nec non et multi alii honesti viri atque prudentes, qui nobiscum præsentialiter conversantur, justitias et judicia ipsius in scriptis habere, me vobiscum pariter suis precibus induxerunt ut aliquod temporis spatium aliis occupationibus meis subripiens, in eis ordinandis expenderem et in uno volumine sub certis titulis compilandis. Quorum votis, meæ conditionis considerans famulatum, sicut debui, tam devote quam humiliter obedivi, et ad laudem et gloriam nominis ejus, legentiumque profectum, quæque optima ex registris ejusdem, primi videlicet, secundi, et tertii anni, desloraus in hoc opusculo plenissima, quantum ad decretales et decreta pertinet, auctoritate congesti; licet quædam, quia diversos in se continens casus, intercidenda duxerim, ut sub competentibus sibi titulis locarentur. Ex sententiis autem et quibusdam epistolis partes illas quæ ad jus faciunt duntaxat accipiens, præmissis competenter aptavi; dictumque opusculum, quia plus cæteris institutis ut me, licet ægrotum, vix quiescere permiseritis, et arctioris mihi estis vinculo charitatis astrictus, vobis primo direxi. Titulos autem ejusdem sub uno aspectu locavi, ut ad inquisitionem cujuscunque rei quam continet aliquod videar compendium attulisse.

I. Si personæ divinæ proprium nomen possint habere.

II. Quod sacerdotium majus sit regno.

III. De primatu apostolicæ sedis.

IV. De electione et qualitate eligendorum.

V. Ne translatio electorum in episcopos, post confirmationem, præter assensum Romani pontificis fiat.

VI. Quod metropolitanus ex justa causa potest vices suas in consecratione episcopi suo suffraganeo delegare.

VII. Ne simplices sacerdotes quæ solis episcopis competunt ex consuetudine sibi usurpent.

B VIII. Quod tempus suspensionis a sex mensibus per Lateranense concilium in ecclesiasticis beneficiis conferendis positus suppetat.

IX. De procurationibus non augmentandis.

X. De procurationibus legatorum apostolicæ sedis.

XI. De decimis.

XII. De nuntiis Hospitalariorum cruce falso signatis, et laicis qui officium prædicationis sibi usurpant.

XIII. De hæreticis et eis qui eos receptant.

XIV. De falsariis.

XV. De rescriptis et eorum interpretationibus.

XVI. De abrenuntiatione.

XVII. De circumventionem.

XVIII. De his quæ vi metusve causa geruntur.

XIX. De licitis et illicitis juramentis.

XX. De notoriis et canonica purgatione.

XXI. De inquisitione culparum.

XXII. Quæ probationes in Simonia productæ recipiantur.

C XXIII. De testibus ad exceptiones probandas et infamiam alicujus purgandam productis.

XXIV. De testibus ante litem contestatam productis et appellatione.

XXV. De crimine usurarum.

XXVI. De restitutione.

XXVII. Si quis deficiat in exceptione probanda.

XXVIII. Quod judiciarius vigor gratis sit omnibus exhibendus.

XXIX. De sententia et re judicata.

XXX. De sententia excommunicationis.

XXXI. De his qui excommunicati ad ecclesiasticos ordines promoventur.

XXXII. De his qui minores ordines et subdiaconatum vel duos sacros simul recipiunt.

XXXIII. De clericis qui favorem pugnantibus præstant et homicidiis sponte vel non sponte commissis.

XXXIV. De his qui ad ecclesiam confugiunt.

XXXV. Quod monasteria monachorum possint in canonicas regulares converti.

D XXXVI. Si regulares ad sæculares ecclesias possint in prælatos assumi.

XXXVII. Quod canonici regulares ad religionem Hospitalariorum transire non possint.

XXXVIII. De voto et habitus susceptione.

XXXIX. De matrimonio.

XL. De legitimis filiis.

TITULUS PRIMUS.

Si personæ divinæ proprium nomen possint habere.

INNOCENTIUS PAPA III PETRO COMPOSTELLANO ARCHIEPISCOPO.

(1) Apostolicæ servitutis officium, quo sapientibus sumus et insipientibus debitores, usque adeo mentem nostram variis occupationibus aggravat, obtundit ingenium, et deprimit intellectum, ut vix consultationibus tuis, præsertim super tam subtili et sublimi materia, nos permiserit respondere. Verum quoniam illius charitatis sinceritas, qua te inter fratres et coepiscopos nostros speciali prærogativa diligimus, non permittit ut quidquam tuæ fraternitati negemus quod facturi essemus ad instantiam alicujus, quasi furantes horulas occupationibus ipsis, quæ nobis solito plus incumbunt, et otium utcumque captantes, ut non otiose tuas videamur litteras audivisse (quamvis in talibus, juxta verbum apostoli Jacobi admonentis ut cum quis indiget sapientia, postulet a Deo, qui dat omnibus affluenter et non impropere, et dabitur ei, magis recurrendum sit ad orationis suffragium quam ingenium rationis); quod nobis Dominus inspiravit tuis consultationibus respondemus. Credimus igitur hæc vocabula: *Pater et Filius et Spiritus sanctus*, non esse propria, sed communia, tanquam nomina relativa, personas utique appellantis, sed significantia nationes, quamvis ad interrogationem hujusmodi: *Quis genuit Filium?* *Pater* respondeatur; quia secundum theologiam disciplinam, per hanc interrogationem de propria qualitate non quæritur, sed de personali proprietate. Unde cum quæritur quis genuit Filium, *Pater* congrue respondetur; quia utique nomen personarum Patrem appellat, sed significat notionem quæ Patris personam distinguit. Habent enim singulæ facultates proprias rationes, nec in eis in uno modo significant nomina semper et verba, sicut tua fraternitas non ignorat: quæ non solum est in his sufficienter instructa, verum etiam alios sufficienter instruxit. Utrum autem personæ divinæ proprium nomen possint habere quæsivisti. Porro cum in persona divina non sit nisi relatio vel essentia, si persona divina proprium nomen haberet, illud utique relationem vel essentiam designaret. Si relationem, esset igitur relativum. Non ergo proprium, cum relativum proprium esse non possit. Si autem essentiam, esset ergo essentielle. Quocirca proprium non existeret, cum essenziale sit tribus commune. Sic ergo videtur quod nec persona nec natura divina proprium nomen possit habere. Sed cum proprium sit pronomine pro proprio nomine poni, et tam persona quam natura divina pronomine designetur, persona cum dicitur: *Ego hodie genui te* (*Psal.* 11); natura, cum dicitur: *Ego sum qui sum* (*Exod.* 11); profecto videtur quod proprium nomen possit habere, cum sit etiam res discreta. Ego vero solebam concedere, quando scholasticis studiis incumberebam, quod tam persona quam natura

A divina proprium nomen poterat habuisse. Nam eadem res, sive negotio sive natura dicatur, diversis modis significatur in Deo, nunc absolute, nunc respective. Sicut enim natura divina respective significatur hoc nomine: *Dominus*, sic notio relativa significaretur absolute nomine proprio, non tanquam personalis relatio, sed tanquam proprietas singularis. Illud itaque nomen proprium significaret quidem relationem, non tamen existeret relativum; quia non eam significaret respective, sed absolute. Si tamen dicatur quod nulla proprietas est in persona divina quæ non sit notio relativa, quod plerique non dicunt, assèrentes præter relationes alias in personis divinis existere notiones, qui super hoc facilius responderent. Similis autem quæstio potest de hoc nomine, *persona*, moveri, secundum quod supponit hypostasim, non usiam. Sed simili quæstioni similis est solutio adhibenda. Porro cum tres dicantur esse notiones in Patre, videlicet innascibilitas, paternitas, inspiratio, non absurde posset inquiri quænam illarum significaret proprium nomen Patris quasi propria qualitate. Si tamen unam significaret earum, quæ non potius aliquam quæ est illa, cur etiam magis unam quam aliam, et utrum quamlibet significaret earum. Hujus autem quæstionis solutio pendet ex illa veteri quæstione qua dicitur utrum personales proprietates sint ipsæ personæ, utrumve tres tantum proprietates sint in tribus personis, aut etiam utrumque vel plures; et secundum diversitatem opinionum diversis modis hæc quæstio solvetur. Proprium quoque nomen essentiæ commune foret ad tria nomina propria personarum ab invicem remotiva, quia naturam rei natura nominis sequeretur, quæ res cum ipsa sit singularis, est tamen tribus personis communis.

Quæsisti præterea utrum proprium nomen filii conveniret homini qui est Christus, et utrum possit proprium nomen hominis illius inveniri, quasi datum ab ejus propria qualitate, quæ locum accidentis tenere videtur in Christo, cum et sine ipsa quandoque fuerit et cum ipsa, quamvis accidentis vere non sit, cum ad quid soleat responderi, utrum etiam unum proprium nomen secundum unam naturam, et alterum secundum alteram, et tertium forte secundum utramque posset habere. Sed hujus quæstionis solutio maxime pendet ex illa difficili quæstione qua dicitur quid prædicet hoc nomen, *homo*, de Christo. Nam secundum illos qui dicunt quod ipsum de illo prædicat habitum, non posset proprium nomen habere quasi datum ex propria qualitate, cum secundum eorum sententiam ex anima et carne Christi nulla constet substantia vel persona, nec magis posset inveniri proprium nomen illius quod æquipolleret huic tertio: *Iste homo*, quam isti tertio, *Hic humanatus*, cum secundum eos alterum sit alterius æquipollens. Porro secundum illos qui dicunt quod hoc nomen, *homo*, de Christo prædicat speciem, ita quod Christus est duo, unum æternum

(1) Edita ab Ant. August. in Addendis ad tertiam Collect. decretal.

secundum divinam naturam, et aliud temporale secundum humanam, facile potest nomen illius hominis inveniri, nec esset super hoc difficile respondere. Cæterum illi qui dicunt quod hoc nomen, *homo*, de Christo revera secundum speciem prædicatur, ipse tamen Christus est unum solum, quia Verbum non hominem sed humanitatem assumpsit ut esset homo, difficilius huic quæstioni respondent. Unde posito quod hoc nomen, *Jesus*, sit proprium nomen illius hominis impositum ei ex sua propria qualitate, ut æquipolleat huic tertio, *iste homo*, coguntur concedere quod Jesus ab æterno fuit Deus, non tamen dictus ab æterno fuit Jesus. Et licet hoc nomen, *Jesus*, non sit accidentale, dicitur tamen ad similitudinem accidentis, quia natura nominis naturam rei, sicut prædiximus imitatur. Unde licet illa propria qualitas substantialis sit Christo, qui tamen Christus aliquando fuit cum illa, et aliquando sine illa, oportet in multis de illa tanquam esset accidentalis proprietas responderi. Posito igitur, gratia disputandi, nos ante tempus Incarnationis existere, cogimur quidem concedere quod Jesus erit et est, non tamen Jesus est et erit, neque Jesus est vel non est, sed non Jesus est. Nam hoc nomen, *Jesus*, supponit personam Filii, quæ semper est, ut æterna, et circa illam significat propriam hominis qualitatem, quæ non semper existit, ut res temporalis. Et ideo ratione personæ suppositæ, quæ semper existit, hæc propositio non est vera: *Jesus non est*. Sed et ratione significatæ qualitatis, quæ nondum existit, hæc similiter non est vera, *Jesus est*. Hanc tamen concedimus, *non Jesus est*, quia negatio præcedens exstinguit, secundum interposita separat. Et ideo concedimus exstincturam, sed separativam negamus. Nec est hæc propositio quasi vel positiva falsi, nugatoria, vel incongrua, *Jesus est vel non est*, sicut nec ista, *Antichristus est vel non est*, cum id proprii nominis proprietas non sustineat. De Antichristo tamen concedimus quod Antichristus non est. Sed de Jesu omnino negamus, cum persona quæ supponitur illo nomine sit, etsi proprietas quæ significatur illo nomine non existat. Verum hæc quæstio valde difficilis est, et inter theologicas quæstiones magis est disputabilis, hinc inde copiosas habens et validas rationes; de qua non est ad præsens amplius prosequendum, cum nec de illa principaliter sit quæsitum. Licet autem hoc nomen, *Jesus*, secundum interpretationem ipsius videatur impositum ab effectu, quod angelus ostendit, cum ait: *Ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum* (Matth. 1), quia tamen evangelista testatur quod post dies octo, cum circumcideretur puer, vocatum est nomen ejus *Jesus*; quando solebat proprium nomen imponi, negari non debet quin ipsum sit proprium nomen illius, datum nihilominus ex propria qualitate, quod inveniri potest in multis exemplis circa liberales etiam facultates. Porro secundum naturam divinam filius proprium nomen non habet, nisi forsitan haberet proprium nomen naturæ; quod non

A esset proprium nomen personæ, cum ipsum tribus personis univoce conveniret. Sed in divina natura posset habere proprium nomen personæ, quod non significaret naturam, sed, ut prædictum est, notionem quasi propriam qualitatem. Et per hoc noveris quæstionem illam esse solutam, utrum videlicet unum nomen secundum unam naturam, et alterum secundum alteram, et tertium secundum utramque, possit habere; licet hoc nomen, *Emmanuel*, quod interpretatur *nobiscum Deus*, secundum utramque naturam ei competere videatur. Sed hujusmodi nomina non tam pro impositione nominis improprii dici videntur quam pro appellatione vel interpretatione quæ nulli alii conveniret. Sicut autem plerisque videtur quod res extraprædicamentales proprias qualitates non habent, quibus tamen plerumque propria nomina imponuntur, præsertim illi qui negant formas formis inesse, sic forsitan et personæ divinæ propria nomina possent habere quæ distincte quidem et discrete appellarent ipsas personas, sed non significarent in eis proprias qualitates. Hæc ergo tibi scholastico more respondemus. Sed si oporteat nos more apostolico respondere, simplicius quidem sed cautius respondemus, quod humana mortalitas proprium nomen secundum proprietatem ipsius quod videlicet certum et determinatum tum exprimeret intellectum, non posse imponere Deo sive personæ sive naturæ divinæ, cum Deus tanquam incomprehensibilis et immensus non possit in hac mortali vita certa determinatione vel determinata certitudine comprehendere, cum quid non sit possit intelligi, sed quid sit non possit agnosci: sicut ipse dicit de se: *Non me videbit homo et vivet* (Exod. xxxiii). Et Joannes inquit de illo: *Deum nemo vidit unquam* (Joan. 1), quod non de corporali sed de intellectuali visione debet intelligi, cum nec in hac vita mortali nec in illa vita perenni Deus corporaliter videatur, quia non est corpus sed spiritus. Inhabitat enim lucem inaccessibilem. Et ideo investigator majestatis opprimetur a gloria, quantum accedit ad cor altum, et exaltabitur Deus. Quod bene significatum est Moysi, qui stans in petra vidit posteriora Domini transeuntis. Quia sicut homo visus a tergo scitur utique quod sit homo, sed quis homo nescitur, ita quidem quod Deus sit modo scimus, sed quid Deus sit ignoramus. Unde cum requisitus esset a Moyse quod est nomen ejus, respondit: *Ego sum qui sum*. Sic dices filiis Israel: *Qui est misit me ad vos*. Hoc mihi nomen est in æternum (Exod. iii), non propriam sed communem appellationem respondens, quæ tamen convenit ei soli secundum proprium vel appropriatum potius intellectum, qui solus essentialiter est, cui non est aliud esse quam quod est ipse. Non enim meminimus nos in divina Scriptura proprium nomen Dei legisse, nisi proprium forte dicatur quia non convenit alteri, juxta quem modum Deus proprium nomen habet, quod videlicet convenit ei soli, ut hoc nomen, *Adonay*, quod ipse se dicit Abraham,

Isaac et Jacob minime indicasse. Comprehensores autem, qui Deum facie ad faciem contemplantur, nominum significatione non indigent, quia rem ipsam pleno per se conspiciunt intellectu, cognoscentes sicut et cogniti sunt, non per verbum humanum instructi, sed per verbum divinum edocti, nec excitati per vocem, sed certificati per speciem, illa videlicet intellectuali specie visionis de qua Filius inquit ad Patrem: *Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum verum Deum et quem misisti Jesum Christum (Joan. xvii)*. Quia igitur illud necesse non fuit, et nobis utile non fuisset, ideo propria nomina divinæ non sunt imposita majestati; sed cum pronomina de illa dicuntur, magis profecto dicuntur ad discretionem alterius quam ad determinationem ipsius; cum juxta sapientiam cujusdam sapientis verior sit de cælo negatio quam affirmatio. Sugas igitur mel de petra et oleum de saxo durissimo, semper habens nostri memoriam in tuis orationibus apud Deum.

TITULUS II.

Quod sacerdotium majus sit regno.

IDEM NUNTIIS DUCIS PHILIPPI.

In Genesi legimus quod Melchisedech fuit rex et sacerdos, sed rex Salem, et sacerdos Altissimi, civitatis videlicet rex, et Divinitatis sacerdos. Sane si distat inter civitatem et divinitatem, distat utique inter regem et sacerdotem. Nam etsi Melchisedech in figuram Christi præcesserit, quod habet in vestimento et in femore suo scriptum: *Rex regum et Dominus dominantium, sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech (Psal. cix)*, adnotandum concordiam quæ inter regnum et sacerdotium debet existere, propter quod et ipse Christus secundum naturam carnis assumptæ de stirpe regali pariter et sacerdotali descendit, ad notandum tamen præeminentiam quam sacerdotium habet ad regnum, cum Abraham rediret a cæde regum, dedit Melchisedech ex omnibus decimas, qui benedixit ei profertens panem et vinum. Erat enim sacerdos Altissimi. Dignior autem est qui decimas recipit quam qui tribuit, et minor qui benedicitur quam qui benedicit, juxta quod probat Apostolus, qui de hoc ipso loquitur dicens: *Sine ulla contradictione minus a meliore benedicitur (Hebr. vii)*. Qui volens ostendere sacerdotium evangelicum dignius esse Levitico, probat illud per hoc quod Levi fuit in lumbis Abraham decimatus quando Abraham dedit decimam Melchisedechi quasi minor majori. Licet autem tam reges quam sacerdotes ungentur ex lege divina, reges tamen ungentur a sacerdotibus, non sacerdotes a regibus. Minor est autem qui ungitur quam qui ungit, et dignior est ungens quam unctus. Propter quod et ipse Christus, cui dictum est per Prophetam: *Unxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ præ consortibus tuis (Psal. xlv)*, Patrem ungentem asserit se uncto majorem. *Pater, inquit, major me est (Joan. xiv)*. Nam Pater est ungens secundum quod Deus, Filius autem est unctus in quantum est homo. Qui cum in

A forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed se exinavit formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo. Hinc est quod Deus sacerdotes vocavit deos, reges autem principes appellavit. *Diis, inquit, non detrahes, et principi populi tui non maledices (Exod. xxii)*. Et servo qui maluerit remanere cum domino dicit ut offerat eum diis, id est sacerdotibus, et perforabit aurem ejus subula, et erit ei servus in sæculum. Sed et propter dignitatem officii sacerdos angelus appellatur, dicente Domino per prophetam: *Labia sacerdotis custodiunt scientiam, et legem requires ex ore ejus, quia angelus Dei est (Malach. ii)*. Dictum est etiam, non a quolibet, sed a Deo, non cuilibet, sed prophætæ, non utique de semine regio, sed de sacerdotibus qui erant in Anathot: *Constitui te super gentes et regna, ut evellas et destruas, ædifices et plantes (Jer. i)*. Simile dicitur Petro, sed excellentius. *Tu es, inquit, Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam; et: Quodcunque ligaveris super terram erit ligatum et in cælis, et quodcunque solveris super terram, erit solutum et in cælis (Matth. xvi)*. Illi dictum est: *Constitui te super gentes et regna*. Isti dictum est: *Tu es Petrus, etc.* Illi dictum est: *Evellas, etc.* Isti dicitur: *Quodcunque ligaveris, etc.* Et quodcunque solveris, etc. Illi dictum est: *Ne timeas a facie eorum; quia ego tecum sum, ut eruam te (Jer. i)*. Isti dicitur: *Portæ inferi non prævalebunt adversus eam (Matth. xvi)*. Principibus datur potestas in terris, sacerdotibus autem potestas tribuitur et in cælis. Illis solummodo super corpora, istis etiam super animas. Unde quanto dignior est anima corpore, tanto dignius est sacerdotium quam sit regnum. Petro legitur vas ostensum quatuor linteis submissum de cælo, in quo continebantur omnia animantia, volatilia, quadrupedia et reptilia, munda pariter et immunda; et dictum est ei: *Macta et manduca (Act. x)*. Macta vitia et manduca virtutes. Macta errorem et manduca fidem, quasi evellas, ædifices, et plantes; quia singuli singulas habent provincias, et singuli reges singula regna. Sed Petrus, sicut plenitudine, sic et latitudine, præeminet universis; quia vicarius est ejus cujus est terra et plenitudo ejus, orbis terrarum et universi qui habitant in ea. Porro sicut sacerdotium dignitate præcellit, sic et antiquitate præcedit. Utrumque, tam regnum quam sacerdotium, constitutum fuit in populo Dei; sed sacerdotium per ordinationem divinam, regnum autem per extortionem humanam. De sacerdotio namque præcepit Dominus Moysi; *Applica, inquit, ad me Aaron fratrem tuum et filios ejus de medio filiorum Israel, ut sacerdotio fungantur (Exod. xxviii)*. De regno vero dicit Dominus Samueli: *Audi vocem populi petentis regem. Non enim te abjecerunt, sed me, ne regnem super eos (I Reg. viii)*. Verum inter Moysem et Samuelem, inter Aaron primum sacerdotem et Saulem primum regem, fuerunt tempora judicij, in quibus multi anni flexerunt. Ne quis autem obji-

ciat quod etsi sacerdotium præcesserit regnum in populo Judæorum, regnum tamen præcessit sacerdotium in populo gentium (nam Belus cœpit primo regnare super Assyrios post turrem Babel et divisionem linguarum tempore Saruch proavi Abrahæ, cui Ninus filius ejus successit in regnum, qui civitatem magnam construxit, quam a suo nomine Ninivem appellavit. Sed et de Nemrod dicit Scriptura quod principium regni ejus existit Babylon), respondeamus profecto, secundum fidem historiæ, quod et hos præcessit Noe, qui fuit rector arcæ, quasi sacerdos Ecclesiæ. Sed ne figuram pro veritate mendicare videamur, proponamus in medium quod Moyses de illo testatur: *Ædificavit, inquit, Noe altare Domino, et obtulit holocaustum super altare (Gen. viii)*. Sem quoque primogenitus ejus dicitur fuisse sacerdos, quem Judæi tradunt fuisse Melchisedech et vixisse usque ad tempora Abrahæ. De Cain quoque natus est Enoch, qui primus civitatem ædificavit. Sed de Seth natus est Enos, qui cœpit nomen Domini invocare. Sed utrumque præcessit Abel, qui obtulit de primogenitis gregis sui et de adipibus eorum munera Domino; et respexit Dominus ad Abel et ad munera ejus. Verum in regno et sacerdotio non solum causam institutionis sed et ordinem processus notare debemus. Contra utrumque siquidem in principio motum est scandalum et suscitatum est schisma. Contra sacerdotium Aaronschisma moverunt Chore, Dathan, et Abiron, cum complicibus suis; sed statim eos ultio divina damnavit, quia quosdam ignis, alios terra vivos absorbit. Contra regnum autem Saulis schisma movit David, non tamen temeritate propria, sed auctoritate divina: qui licet diu fuerit Saulis persecutionem perpressus, demum tamen prævaluit, quia manus Domini erat cum illo. Quid est hoc quod schisma contra sacerdotium non prævaluit, sed succubuit, schisma vero motum contra regem non succubuit, sed prævaluit? Magnæ rei magnum est sacramentum, et forsitan instantis temporis est parabola. Sed aliud intendere videamus. Dicamus quod ideo schisma contra sacerdotium non prævaluit, quia sacerdotium institutum fuit per ordinationem divinam; schisma vero prævaluit contra regem, quia regnum fuit exortum ad petitionem humanam. Sacra vero Scriptura docente didicimus quia non est sapientia, non est consilium contra Deum. Cæterum tempore procedente divisum est simul regnum et sacerdotium. Nam post obitum Salomonis divisum est regnum, et duæ tribus solummodo Roboam adhæserunt. Cæteræ vero tribus secutæ sunt Jeroboam. Sed qui pauciores obtinuit, ipse habuit Jerusalem sedem regiam, templum et sacerdotium. Reliqua autem, quoniam his omnibus caruit, etsi plures haberet, sicut regnum divisit, voluit etiam dividere sacerdotium; et fecit duos vitulos aureos, quorum unum in Dan, alte-

rum in Bethel, fanumque construxit et ædificavit altare, constituens sacerdotes non de levitis. Venit propheta in sermone Domini, et Jeroboam stante super altare et thus jaciente, inter cætera dixit: *Hoc erit signum quod locutus est Dominus. Ecce altare scindetur, et effundetur cinis qui est in eo (III Reg. xiii)*. Quod cum rex audisset, extendit manum, et ait: *Apprehendite eum (ibid.)*. Et exaruit manus ejus, quam extenderat contra ipsum. Altare quoque scissum est, et effusus est cinis. Ecce statim a Deo vindicatum est schisma contra sacerdotium suscitatum, divisio vero regni permansit inter Judæam et Israel usque ad transmigracionem et captivitatem Judaicam. Porro quod accidit in veteri testamento, contigit in novo. Et ne longe petantur exempla, divisum est simul regnum et sacerdotium tempore Innocentii papæ et regis Lotharii. Contra Innocentium intrusus est Anacletus, contra Lotharium vero Conradus. Sed prævaluit uterque Catholicus, Innocentius videlicet et Lotharius, quoniam Innocentius coronavit Lotharium, et succubuit uterque schismaticus, Anacletus videlicet et Conradus, quia veritas præjudicat falsitati. Deinde schisma divisit Ecclesiam tempore Alexandri et imperium in unitate permansit tempore Frederici. Sed idem imperator, non ut defensor, sed ut persecutor Ecclesiæ, schisma fovit et favit schismaticis. Porro schisma periit cum schismaticis, et fomentum cum fautoribus est confusum. Nunc autem Ecclesia per Dei gratiam in unitate consistit, et imperium peccatis exigentibus est divisum. Verum Ecclesia non sic illi retribuit quemadmodum illud Ecclesiæ, quia super ejus divisione condoleat et compatitur, pro eo maxime quod principes ejus maculam posuerunt in gloriam et infamiam in honorem, libertatem et dignitatem ipsius pariter confundentes. Verum ad apostolicam sedem jampridem fuerat recurrendum, ad quam negotium istud principaliter et finaliter dignoscitur pertinere; principaliter, quia ipsa transtulit imperium ab Oriente in Occidentem; finaliter, quia ipsa concedit coronam imperii.

IDEM ALEXIO CONSTANTINOPOLIS IMPERATORI.

(2) Solitæ benignitatis affectu recepimus litteras quas per dilectum filium J. archidiaconum Durachii, virum providum et fidelem, imperialis nobis excellentia destinavit, per quas intelleximus quod litteræ quas per dilectum filium J. capellanum nostrum tunc apostolicæ sedis legatum tibi transmisimus, imperio tuo præsentatæ fuerant et perlectæ. Mirata est imperialis sublimitas, sicut per easdem litteras nobis intimasti, quod te visi fuimus aliquantulum increpare, licet non increpandi animo sed affectu potius commovendi quod scripsimus meminerimus nos scripsisse. Huic autem tuæ admirationi non causam sed occasionem præbuit, sicut ex eisdem coniecimus litteris, quod legisti beatum Petrum apostolorum principem sic scripsisse: *Subjecti estote omni*

(2) Cap. I De major. et obed. in tertia Collect. et in Gestis Innoc. III.

humane creaturæ propter Deum, sive regi tanquam præcellenti, sive ducibus tanquam a Deo missis ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum (I Petr. II). Volens enim, de quo nos rationabilius admiramur, imperatoria celsitudo per hæc et alia quæ induxit imperium sacerdotio dignitate ac potestate præferre, ex auctoritate præmissa triplex trahere voluit argumentum: primum ex eo quod legitur, *subjecti estote*, secundum ex eo quod sequitur, *regi tanquam præcellenti*, tertium ex eo quod est subsequenter adjunctum, *ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum*. Per primum subesse sacerdotium, per secundum imperium præeminere, per tertium imperatores tam in sacerdotes quam in laicos jurisdictionem, imo etiam gladii potestatem accepisse præsumens. Cum enim et boni quidam sint sacerdotes, et quidam eorum malefactores existant, is qui secundum Apostolum gladium portat ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum, in malefacientes presbyteros excessus præsumptos ultore potest gladio vindicare, cum inter presbyteros et alios apostolus non distinguat. Verum si et personam loquentis et eorum ad quos loquebatur ac vim locutionis diligentius attendisses, scribentis non expressisses taliter intellectum. Scribebat enim apostolus subditis suis, et eos ad humilitatis meritum provocabat. Si enim per id quod dixit *subjecti estote*, sacerdotio imponere voluit jugum subjectionis et eis auctoritatem prælationis conferre quibus eos subjectos esse monebat, sequitur ex hoc quod etiam servus quilibet in sacerdotes imperium accepisset, cum dicatur *omni humane creaturæ*. Quod autem sequitur: *regi tanquam præcellenti*, non negamus quin præcellat in temporalibus imperator, illis duntaxat qui ab eo recipiunt temporalia. Sed pontifex in spiritualibus antecellit, quæ tanto sunt temporalibus digniora quanto corpori est anima præferenda. Licet nec simpliciter dictum fuerit, *subjecti estote*, sed additum *propter Deum*; nec pure scriptum sit: *regi præcellenti*, sed interpositum forsitan non sine causa sit *tanquam*. Quod autem sequitur: *ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum*, intelligendum non est quod rex vel imperator super omnes, et bonos et malos, gladii potestatem acceperit, sed in eos solummodo qui utentes gladio, ejus sunt jurisdictioni commissi, juxta quod Veritas ait: *Omnes qui acceperint gladium, gladio peribunt* (Matth. xxvi). Non enim potest aut debet quisquam servum alterius judicare, cum servus suo domino, secundum Apostolum, stet aut cadat. Ad id etiam induxisti quod, licet Moyses et Aaron secundum carnem fratres extiterint, Moyses tamen princeps populi, et Aaron sacerdotii potestate præerat, et Jesus successor ipsius imperium in sacerdotes accepit. David quoque rex Abiathar pontifici præeminebat. Cæterum licet Moyses dux populi fuerit, fuit etiam et sacerdos, qui Aaron in sacer-

A dotem unxit, et cui propheta sacerdotium recognoscens: *Moyses, inquit, et Aaron in sacerdotibus ejus* (Levit. vii). Quod vero de Jesu, id est Josue, ad commendandam prælationem ejus scripsisti, magis secundum spiritum quam litteram debet intelligi, quia, secundum Apostolum, *Littera occidit, spiritus autem vivificat* (II Cor. iii), pro eo quod ipse veri Jesu figuram expressit, qui populum suum in terram promissionis induxit. David etiam, quamvis diadema regium obtineret, Abiathar sacerdoti non tam ex dignitate regia quam auctoritate prophetica imperabat. Verum quidquid olim fuerit in veteri testamento, nunc aliud est in novo, ex quo Christus factus est sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech, qui se non ut rex, sed ut sacerdos in ara crucis obtulit Deo Patri, per quam genus redemit humanum, circa illum præcipue qui successor est apostoli Petri et vicarius Jesu Christi. Potuisses autem prærogativam sacerdotii ex eo intelligere potius quod dictum est, non a quolibet, sed a Deo, non regi, sed sacerdoti, nec de regia stirpe, sed de sacerdotali prosapia descendenti, de sacerdotibus videlicet qui erant in Anathot: *Ecce constitui te super gentes et regna, ut evellas et dissipas, ædifices et plantes* (Jer. i). Dictum est etiam in lege divina: *Diis non detrahes, et principem populi tui non maledices* (Exod. xxii), quæ sacerdotes regibus anteponebat, istos deos et illos principes appellavit. Præterea nosse debueras quod fecit Deus duo magna luminaria in firmamento cœli, luminare majus ut præesset diei, et luminare minus ut præesset nocti, utrumque magnum, sed alterum majus, quia nomine cœli designatur Ecclesia, juxta quod Veritas ait: *Simile est regnum cœlorum homini patrifamilias, qui summo mane conduxit operarios in vineam suam* (Matth. xx). Per diem vero spiritualis accipitur, et per noctem carnalis, secundum propheticum testimonium: *Dies diei eructat verbum, et nox nocti judicat scientiam* (Psal. xviii). Ad firmamentum igitur cœli, hoc est universalis Ecclesiæ, fecit Deus duo luminaria magna, id est duas magnas instituit dignitates, quæ sunt pontificalis auctoritas et regalis potestas. Sed illa quæ præest diebus, id est spiritualibus, major est; quæ vero noctibus, id est carnalibus, minor; ut quanta est inter solem et lunam, tanta inter pontifices et reges differentia cognoscatur (3). Hoc autem si prudenter attenderet imperatoria celsitudo, non faceret aut permetteret venerabilem fratrem patriarcham Constantinopolitanum, magnum quidem et honorabile membrum Ecclesiæ, juxta scabellum pedum suorum in sinistra parte sedere, cum alii reges et principes archiepiscopis et episcopis suis, sicut debent, reverenter assurgant et eis juxta se honorabilem sedem assignent. Nam et piissimus Constantinus quantum honoris exhibuerit sacerdotibus, tua, sicut credimus, prudentia non ignorat. Nos autem, etsi non increpando scripserimus, potuissemus

(3) Vide supra lib. I, epist. 401, et lib. II, epist. 294.

tamen rationabilius increpare, cum beatus Paulus A apostolus episcopum instruens ad Timotheum scripsisse legatur: *Prædica verbum, insta opportune importune, argue, obsecra, increpa in omni patientia et doctrina (II Tim. iv)*. Non enim os nostrum debet esse ligatum, sed patere debet ad omnes, ne secundum prophetam simus canes muti non valentes latrare. Unde correctio nostra tibi non debuit esse molesta, sed magis accepta; quia pater filium quem diligit corripit, et Deus quos amat arguit et castigat. Debitum igitur pastoralis officii exsequimur cum obsecramus, arguimus, increpamus, et non solum alios, sed imperatores et reges opportune et importune ad ea studeamus inducere quæ divinæ sunt placita majestati. Nobis enim in beato Petro sunt oves Christi commissæ, dicente Domino: *Pasce B oves meas (Joan. xxi)*, non distinguens inter has oves et alias, ut alienum a suo demonstraret ovili qui Petrum et successores ipsius magistros non recognosceret et pastores. Ut illud tanquam notissimum omittamus quod Dominus inquit ad Petrum et in Petro dixit ad successores ipsius: *Quodcumque C ligaveris super terram, etc. (Matth. xvi)*, nil excipiens qui dixit: *Quodcumque*. Verum his diutius insistere nolumus, ne vel contendere videamur vel in hujusmodi delectari, cum si gloriari expediat, non in honore sed onere, non in magnitudine sed sollicitudine sit potius gloriandum, cum et Apostolus in infirmitatibus gloriatur. Novimus esse scriptum: *Omnis qui se exaltat humiliabitur, etc. (Luc. xviii)*. Et iterum: *Quanto major es, humilia te in omnibus D (Eccli. iii)*. Et alibi: *Deus superbis resistit, humilibus dat gloriam (Jacob. iv)*. Propter quod exaltationem nostram in humilitate ponimus, et humilitatem nostram exaltationem maximam reputamus. Unde etiam servos, non solum Dei, sed et servorum Dei nos esse scribimus et fatemur, et tam sapientibus quam insipientibus secundum Apostolum debitores. Utrum autem imperatoriam excellentiam ad bonum et utile per litteras nostras duxerimus invitandam, utrum justa tibi suggesserimus et honesta, tua celsitudo discernat, cum non nisi ad unitatem Ecclesiæ ac terræ Hierosolymitanæ subsidium nos te meminerimus invitasse. Inspiret igitur menti tuæ is qui ubi vult spirat, et qui habet corda principum in manu sua, ut consiliis nostris et monitis acquiescas et id agas quod ad honorem divini nominis et Christianæ religionis augmentum et salutem animæ tuæ merito deceat provenire. Nos autem, quidquid tu egeris, quod expedire noverimus faciemus. Utinam autem illum egregium prædecessorem tuum inclytæ recordationis Manuelem imperatorem satageres in devotione sedis apostolicæ verbis et operibus melius imitari, ut per ejus auxilium et consilium, sicut illi, sic tibi et imperio tuo melius proveniret, saltem amodo supplens quod hactenus neglexisti. Prædictus autem archidiaconus quod a nobis audivit excellentiæ tuæ poterit fideliter intimare.

(4) Lib. i, epist. 401.

IDEM NOBILIBUS VIRIS ACERBO PRIORI ET ALIIS
RECTORIBUS TUSCÆ ET DUCATUS.

(4) Sicut universitatis conditor Deus duo magna luminaria in firmamento cœli constituit, luminare majus ut præesset diei, et luminare minus ut præesset nocti, sic ad firmamentum universalis Ecclesiæ, quæ cœli nomine nuncupatur, duas magnas instituit dignitates majorem: quæ quasi diebus animabus præesset, et minorem, quæ quasi noctibus præesset corporibus, quæ sunt pontificalis auctoritas et regalis potestas. Porro sicut luna lumen suum a sole sortitur, quæ revera minor est illo quantitate simul et qualitate, situ pariter et effectum, sic regalis potestas ab auctoritate pontificali suæ sortitur dignitatis splendorem; cujus conspectui quanto magis inhæret, tanto majori lumine decoratur, et quo plus ab ejus elongatur aspectu, eo plus deficit in splendore. Utraque vero potestas sui primatus sedem in Italia meruit obtinere, quæ dispositione divina super universas provincias obtinuit principatum. Et ideo licet ad universas provincias nostræ provisionis aciem extendere debeamus, specialiter tamen Italiæ paterna nos convenit sollicitudine providere, in qua Christianæ religionis fundamentum existit, et per apostolicæ sedis primatum sacerdotii simul et regni præeminet principatus.

TITULUS III.

De primatu sedis apostolicæ.

IDEM PATRIARCHÆ CONSTANTINOPOLITANO.

(5) Apostolicæ sedis primatus, quem non homo sed Deus, imo verius Deus homo constituit, multis quidem et evangelicis et apostolicis testimoniis comprobatur, a quibus postmodum constitutiones canonicæ processerunt, concorditer asserentes sacrosanctam Romanam Ecclesiam in beato Petro apostolorum principe consecratam quasi magistram et matrem cæteris præeminere. Hic enim cum interroganti Domino quem homines dicerent esse Filium hominis, aliis opiniones referentibus aliorum, ipse, velut verus inter cæteros primus, cum esse Christum Dei vivi Filium respondisset, audire promeruit: *Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam (Matth. xvi)*; et post pauca: *Tibi dabo claves regni D cælorum (ibid.)*. Nam licet primum et præcipuum Ecclesiæ fundamentum sit unigenitus Dei Filius Jesus Christus, juxta quod dicit Apostolus: *Quia fundamentum positum est præter quod aliud poni non potest, quod est Christus Jesus (I Cor. iii)*, secundum tamen et secundarium Ecclesiæ fundamentum est Petrus, etsi non tempore primus, auctoritate tamen præcipuus inter cæteros; de quibus Paulus inquit apostolus: *Jam non estis hospites et advenæ, sed estis cives sanctorum et domestici Dei, superædificati super fundamentum apostolorum et prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo Jesu (Ephes. ii)*. Quos et fundamenta esse in montibus sanctis David propheta testatur. Hujus etiam primatum Veritas

(5) Lib. ii, epist. 209, et in Gestis Innocentii III.

per se ipsam expressit, cum inquit ad eum : *Tu vocaberis Cephas (Joan. 1)*, quod etsi Petrus interpretatur, caput tamen exponitur; ut sicut caput inter cætera membra corporis, velut in quo viget plenitudo sensuum, obtinet principatum, sic Petrus inter apostolos, et successores ipsius inter universos Ecclesiarum prælatos, prærogativa præcelleret dignitatis; vocatis sic cæteris in partem sollicitudinis ut nihil ei de potestatis plenitudine deperiret. Huic Dominus oves suas pascendas vocabulo tertio repetito commisit; ut alienus a grege Dominico censeretur qui eum etiam in successoribus suis noluerit habere pastorem. Non enim inter has oves et illas distinxit, sed simpliciter inquit: *Pasce oves meas (Joan. xxi)*, ut omnes omnino intelligantur ei esse commissæ. Jacobus enim frater Domini, qui videbatur columna esse, Hierosolyma sola contentus, ut ibi semen fratris præmortui suscicaret ubi fuerat crucifixus, Petro non solum universam Ecclesiam sed totum reliquit sæculum gubernandum. Quod ex eo etiam evidenter apparet, quia cum Dominus apparuisset in littore discipulis navigantibus, sciens Petrus quod Dominus esset, se misit in mare, et aliis navigio venientibus, ipse sine beneficio navis ad Dominum festinavit. Cum enim mare mundum designet juxta verbum Psalmistæ dicentis : *Hoc mare magnum et spatiosum, illic reptilia quorum non est numerus (Psal. ciii)*, per hoc quod Petrus se misit in mare, privilegium expressit pontificii singularis, per quod univrsam orbem suscepit gubernandum; cæteris apostolis vehiculo navis contentis, cum nulli eorum universus fuerit orbis commissus, sed singulis singulæ provinciæ vel Ecclesiæ potius deputatæ. Iterum etiam, ut se unica Christi vicarium designaret, ad Dominum super aquas mirabiliter ambulanti et ipse super aquas maris mirabiliter ambulavit. Nam cum aquæ multæ sint populi multi, congregationes aquarum sint maria, per hoc quod Petrus super aquas maris incesit, super universos populos se potestatem accepisse monstravit. Pro eo Dominus se orasse fatetur in articulo passionis : *Ego pro te rogavi, Petre, ut non deficiat fides tua. Et tu aliquando conversus confirma fratres tuos (Luc. xxii)*; ex hoc innuens manifeste quod successores ipsius a fide catholica

A aliis attributum esse recognosces ligandi et solvendi a Domino facultatem; ut quod non alii sine ipso, ipse sine aliis posset ex privilegio sibi collato a Domino concessa plenitudine potestatis. Ad quod mirum videtur illud non incongrue pertinere quod ipse solus legitur interrogasse Jesum : *Si peccaverit in me frater meus, dimittam ei usque septies? (Matth. xviii.)* Et ei soli legitur Jesus respondisse : *Non dico tibi usque septies, sed usque septuagies septies (ibid.)*. Quia profecto universitatis septenarius est numerus, eo quod omne tempus septenario dierum numero noscitur comprehendi. Septenarius ergo numerus in se ipsum multiplicatus, in hoc loco significat universa universorum peccata, quia solus Petrus potest non solum omnia sed omnium crimina relaxare. Demum post passionem suam Dominus Petro dixisse legitur : *Tu me sequere (Joan. xxi)*; quod utique non tam de sequela perfectæ passionis quam creditæ dispensationis debet intelligi, cum et Andreas et quidam alii præter Petrum sicut Dominus fuerint crucifixi; sed solum Petrum substituit sibi Dominus et in officio vicarium et in magisterio successorem. Unde post ascensionem Domini Petrus, velut successor ipsius, regere cœpit Ecclesiam, ad complendum duodenarium discipulorum numerum loco Judæ prævaricatoris ex verbis prophetæ alium instituens et faciens subrogari, et recepto Paracleto, discipulos non musto repletos, sed Spiritus sancti gratia illustratos, ex verbis Joelis apertius comprobavit. Hic pœnitentiam agere jussit, et baptizari credentes. Hic inter discipulos, curando claudum, primus fuit miraculum operatus; et in Ananiam et Saphiram uxorem ipsius tanquam primus et præcipuus inter eos, quia mentiti fuerant Spiritui sancto, mortis sententiam promulgavit. Hic Simoniacæ pestis radicem contra primitivam Ecclesiam pullulantem apostolica falce succidit, solus in Simonem Magum sententiam damnationis promulgans, licet non ei soli sed omnibus communiter pecuniam obtulisset. Ipse præterea cum in eum mentis cecidisset excessus, vidit cœlum apertum, et descendens vas quoddam, velut linteum magnum, quatuor initiis de cœlo in terram submitti, quia omnia quadrupedia et serpentina terræ ac cœli volatilia continebat, Et cum facta esset vox dicentis ad eum : *Surge, Petre, macta et manduca*, respondit : *Absit, Domine, quia, nunquam immunda et communia manducavi*. Et vox ad eum facta est secundo : *Quod Deus purificavit, tu ne commune dixeris (Act. x)*. Per quod innuitur manifeste quod Petrus prælatus fuerit populis universis, cum vas illud orbem et universitas contentorum in eo universas significet tam Judæorum quam gentium nationes.

B Qui licet postmodum ex revelatione divina ab Antiochia fuerit translatus ad Urbem, non tamen concessum sibi primatum deseruit, sed secum potius cathedræ transtulit principatum, cum Dominus eum nullatenus minorare voluerit quem Romæ præviderat martyrio coronandum. Sane cum ipse post-

C

D

modum (imo Dominus potius, qui se in eo pati asseruit, *Venio*, dicens ad eum, *Romam iterum crucifigi*) Romanam Ecclesiam suo sanguine consecrasset, primatum cathedræ successori reliquit, totam in eo transferens plenitudinem potestatis. Pro patre siquidem nati sunt ei filii, quos Dominus constituit principes super omnem terram. Sane cum per navem Petri Ecclesia figuretur, tunc Petrus juxta præceptum Dominicum navem duxit in altum, laxans prædicationis retia in capturam, cum ibi posuit Ecclesiæ principatum ubi vigeat sæcularis potentiae altitudo et imperialis monarchia residebat, cui fere singulæ nationes, sicut mari flumina, tributa solvebant certis temporibus constituta. Ipse quidem primus Judæos, ipse quoque primus gentiles post ascensionem Christi convertit ad fidem, ut super utrosque fideles se primatum accepisse monstraret, cum ipso die Pentecostes ad verbum exhortationis ipsius circiter tria millia Judæorum baptismi ceperint sacramentum, ac deinde Cornelium centurionem et suos quasi primitias gentium ad revelationem angelicam baptizavit. Cum autem inter apostolos ad consultationem credentium magis fieret conquisitio utrum oporteret circumcidi fideles et legem Mosaicam observari, Petrus principali fretus auctoritate respondit: *Quid tentatis Deum, imponere jugum super cervicem discipulorum, quod neque patres nostri neque nos portare potuimus?* (Act. xv.) Cujus sententiam subsequens apostolicum super ipsa questione decretum Jacobus promulgavit. Paulus etiam postquam abiit in Arabiam, et iterum rediit in Damascum, deinde post tres annos rediit Jerosolymam, ut Petrum videret, cum eo Evangelium quod in gentibus prædicaverat collaturus, ne forte in vacuum curreret aut etiam cucurrisset: cui etiam singularis apostolatus privilegium recognoscens, antonomastice scribit de illo: *Qui operatus est Petro in apostolatum, operatus est et mihi inter gentes* (Galat. ii). Ut autem quem Dominus cæteris præfecit privilegio dignitatis, præ cæteris quoque virtutis privilegio decoraret, tantam ei contulit potestatem, quod ad umbram ejus sanabantur infirmi ut in eo intelligatur esse completum quod Dominus dixerat: *Qui credit in me, opera quæ ego facio et ipse faciet, et majora horum faciet* (Joan. xiv). Hæc autem non idcirco præmisimus ut nos, qui ei, licet indigni, successimus in apostolatus officio, extra nos ambulare velimus in magnis aut super nos in mirabilibus exaltare, cum a Domino dictum esse noverimus: *Omnis qui se exaltat humiliabitur, et qui se humiliat exaltabitur* (Luc. xiv). Unde cum inter discipulos ejus quæstio de majoritate fuisset exorta, respondit: *Qui major est inter vos, erit omnium servus; et qui præcessor, tanquam ministrator* (Marc. x); seipsum in exemplo proponens, quia *Filius hominis non venit ministrari, sed ministrare* (Matth. xx). Propter quod et ipse Petrus aiebat: *Non quasi dominantes, sed forma facti gregis ex animo* (I Petr. v). Nam et alia dicit Scriptura: *Quanto major es, humilia te in*

A *omnibus* (Eccli. iii). Et iterum: *Principem te constituerunt; noli extolli; esto in illis quasi unus ex illis. Deus enim superbis resistit, humilibus autem dat gratiam* (Eccli. xxxii). Sed quia per hæc et alia, sicut credimus, quæ tua non debet fraternitas ignorare, apostolicæ sedis magisterium recognoscens, eam super quibusdam dubitationum articulis consulere decrevisti; quod utique gratum gerimus et acceptum, et tuam exinde prudentiam commendamus; non quod extimemus nos quasi sufficientes ex nobis, sed nostra sufficientia ex Deo est, qui dat omnibus affluenter, et non improperat, qui linguas infantium facit disertas, et aperit ora mutorum.

B Quæсивisti enim dubitans, et addiscere volens, qua ratione Romanam Ecclesiam unam et universalem in nostris litteris vocarem, velut in quasdā species specialissimas jam divisam, cum et unus sit pastor et unum ovile, licet sub uno pastorum principe Christo plures sint constituti pastores. Nos autem inquisitioni tuæ taliter respondemus, quod Ecclesia duabus ex causis universalis vocatur. Intelligentia namque dictorum ex causis est assumenda dicendi, cum non res sermoni sed rei sit sermo subjectus. Dicitur enim universalis Ecclesia quæ de universis constat Ecclesiis, quæ Græco vocabulo catholica nominatur. Et secundum hanc acceptionem vocabuli Ecclesia Romana non est universalis Ecclesia, sed pars universalis Ecclesiæ, prima videlicet et præcipua, veluti caput in corpore; quoniam in ea plenitudo potestatis existit, ad cæteros autem pars aliqua plenitudinis derivatur. Et dicitur universalis Ecclesia illa una quæ sub se continet universas. Et secundum hanc nominis rationem Romana tantum Ecclesia universalis nuncupatur, quoniam ipsa sola singularis privilegio dignitatis cæteris est prælata; sicut et Deus universalis Dominus appellatur, non quasi jam divisus in species specialissimas aut etiam subalternas, sed quoniam universa sub ejus dominio continentur. Est enim una generalis Ecclesia, de qua Veritas inquit ad Petrum: *Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam* (Matth. xvi). Et sunt multæ particulares Ecclesiæ, de quibus Apostolus ait: *Instantia mea quotidiana, sollicitudo omnium Ecclesiarum* (II Cor. xi). Ex omnibus una consistit, tanquam ex particularibus generalis; et una præeminet omnibus; quoniam, cum unum sit corpus Ecclesiæ, de quo dicit Apostolus: *Omnes unum corpus sumus in Christo* (I Cor. x), illa, velut caput, cæteris membris excellit. Quæсивisti etiam, et te asseruisti non modicum dubitare, cupiens addiscere causam, quam acceptabis sine contradictione rationem habentem, cum David de Jerusalem dicat in psalmis matutinis: *Sion dicet: Homo et homo factus est in ea, et ipse fundavit eam Altissimus* (Psal. lxxxvi), utpote in qua Christus dignatus est conversari, prædicare pariter et docere, ac nostram operari salutem, in ea nostræ ponens fidei fundamentum, propter quod deberet mater merito nun-

cupari, cum ex ea doctrina processerit Salvatoris, cur mater omnium Ecclesiarum Ecclesia Romana dicatur, quæ a Jerosolymitana Ecclesia orthodoxæ fidei sacramenta recepit, cum Apostolus etiam in-quiens se usque ad Illyricum Evangelium prædicasse, quod quasi a Jerusalem incepit evidenter ostendat. Licet autem ex præmissis intelligatur et huic inquisitioni responsum, cum Ecclesia Romana mater dicatur, non ratione temporis, sed ratione potius dignitatis. Nam etsi secundum Joannem Andreas primus venerit ad fidem quam Petrus, prælatus est tamen Petrus Andreæ, cum et in apostolorum catalogo semper primus quasi præcipuus præmittatur; non quod Petrus sit prior tempore, sed potior dignitate, ad omnem tamen dubietatem tollendam tua fraternitas debet distinguere secundum diversas nominis rationes inter Romanam et Jerosolymitanam Ecclesiam, quod illa dicenda sit mater fidei, quoniam ab ea sacramenta fidei processerunt, ista vero dicenda sit mater fidelium, quoniam privilegio dignitatis universis fidelibus est prælata. Sicut etiam Synagoga mater dicitur Ecclesiæ, quoniam ipsa præcessit Ecclesiam, et Ecclesia processit ab ipsa (juxta quod eadem dicit in Canticis: *Filii matris meæ pugnaverunt adversum me; rursumque paululum cum pertransissem, inveni quem diligit anima mea; tenui eum, nec dimittam, donec introducam illum in domum matris meæ* [Cant. 1]), nihilominus tamen Ecclesia mater est generalis, quæ novo semper fetu secunda concipit, parit et nutrit. Concipit cathechizando quos instruit, parit baptizando quos abluit, nutrit communicando quos reficit. De qua Propheta dicit in psalmo: *Habitare facit sterilem in domo matrem filiorum lætantem* (Psal. cxii). Et alius item propheta: *Leva, inquit, in circuitu oculos tuos, et vide, omnes isti congregati venere tibi. Filii tui de longe venient, et filia tuæ de latere consurgent* (Isai. lx).

TITULUS IV.

De electione et qualitate eligendorum.

ARCHIDIACONO ET CAPITULO CAPUANIS.

(6) Cum olim nobis, etc. Cum ex utriusque partis assertionem constaret interpositam fuisse appellationem canonicam, quando ne fieret electio nisi canonice secundum mandati nostri tenorem ad nostram fuit audientiam appellatum, videri poterat quod post eam medio tempore nihil debuerit innovari: unde talis electio judicanda erat irrita et inanis, utpote post appellationem canonice interpositam attentata. Sed econtra, cum appellatum fuisset, non ut nulla fieret electio, sed ut fieret canonica, si factum electionis fuit canonice subsecutum, non utique contra formam appellationis hujusmodi sed magis secundum eam videbatur esse processum. Et ideo licet post appellationem, non tamen fuit contra hanc electio celebrata, propter quod non erat aliquatenus irritanda. Nam cum duæ partes et am-

(6) Lib. II, epist. 277, et tom. VI *Ital. sac.*, pag. 406.

plius electioni consenserint et consentiant, licet cautum reperiatur in canone ut tunc alter de altera eligatur Ecclesia, cum nullus in propria repertus fuerit idoneus, quia tamen hoc in favorem introductum est clericorum, et cuique licet renunciare juri quod pro se noscitur introductum, vos, qui duæ partes eratis et amplius, cum quod duæ partes capituli faciunt, totum facere doceatur, in hac parte juri quod pro vobis facere videbatur renunciare potuistis et electionem de persona alterius Ecclesiæ celebrare, præsertim cum illud decretum locum videatur habere quando clericis renitentibus et invitis per alienius violentiam potestatis extraneus ingeritur ex adverso (7): propter quod sequitur in decreto, ut sit facultas clericis renitendi, si se viderint prægravari, et quos ingeri sibi viderint ex adverso, non timeant refutare. Præterea cum sedes apostolica caput omnium Ecclesiarum existat, et Romanus pontifex iudex sit ordinarius singulorum, quando de ipsa quis assumitur in prælatum alterius, ei objici posse non videtur, propter capitis privilegium quod obtinet plenitudinem potestatis, quod de alia Ecclesia eligatur, cum a capite membra reputari non debeant aliena. Item cum post appellationem emissam, non ut fieret electio, quia talis appellatio nulla fuisset, sed ut fieret canonica, dictus archidiaconus Teatinus cum suis fautoribus eorum exisset, et vos illos ut interessent electioni faciendæ vobiscum curassetis sollicite revocare, quoniam ad electionem faciendam accedere noluerunt, alienos se fecisse videntur: propter quod electioni a vobis concorditer celebratæ de jure non posse contradicere videbantur; præsertim cum idem archidiaconus postea requisitus responderit quod in præsentia nostra vellet suum ei præbere consensum. Et ideo cum secundum statuta Lateranensis concilii, appellatione remota, semper id debeat prævalere quod a pluribus et sanioribus fuerit ordinatum, nisi forte a paucioribus et inferioribus aliquid rationabile fuerit objectum et ostensum, a vobis celebrata electio, tanquam a majori et saniori parte, non obstante contradictione et appellatione paucorum, debebat et poterat rationabiliter confirmari, cum id quod objectum exstitit et ostensum, rationibus oræmissis appareat rationabile non fuisse.

His taliter allegatis, quanquam contra personam illius alterius quam elegistis nihil unquam dictum fuerit vel objectum, quia tamen verbum Apostoli dicentis: *Nemini cito manum imponas* (I Tim. v), debemus attendere diligenter, ad ea quæ circa personam inquirenda fuerant duximus ex officio nostro, sicut decuit, procedendum. Et quidem cum tria sint in persona electi præcipue requirenda, videlicet ætas legitima, morum honestas, et literatura sufficiens, licet de honestate morum, tanquam ei qui nobiscum est aliquandiu laudabiliter conver-

(7) Cap. *Nullus*, dist. 61.

satus, possimus ipsi laudabile testimonium perhibere, illius quoque litteraturæ, licet non eminentis, tamen convenientis existat, ut pro defectu scientiæ (sicut plenius intelleximus ab his qui eam melius cognoverunt) ab electione non deberet excludi, de legitima tamen ætate plene scire non potuimus veritatem, de qua nec vos, ut accepimus, aliquid cogitastis, cum a multis cujus ætatis existeret curaverimus indagare, a nemine unquam audivimus quod annum ætatis trigesimum attigisset. Cum autem secundum prædicti statuta concilii nullus debeat in episcopum eligi qui trigesimum ætatis non egerit annum, licet senectus venerabilis sit non diuturna nec numero annorum computata, sed cani sint sensus hominis, et ætas senectutis vita immaculata; quia tamen post illa tria quæ Salomon asserit difficilia, quartum quasi reputat impossibile, viam videlicet viri in adolescentia sua, tanquam investigari non possit, nos Ecclesiæ pariter et personæ providere volentes, et tam rationes quam cautiones observare, habito super hoc cum fratribus nostris diligenti tractatu, quia propositum vestrum providum intelleximus, et ideo propter urgentem necessitatem et evidentem utilitatem Ecclesiæ Capuanæ, quam in hac parte potius approbavimus, volumus ipsum firmiter perdurare, præfatum subdiaconum nostrum de communi fratrum nostrorum consilio vobis in procuratorem concedimus, liberam administrationem ei tam in spiritualibus quam in temporalibus committentes.

IDEM ARCHIEPISCOPO CANTUARIENSI.

(8) Innotuit olim nobis tam per litteras tuas quam quorundam suffraganeorum tuorum et dilectorum filiorum prioris et conventus Wigorniensis Ecclesiæ quod eadem Ecclesia destituta pastore, dicti prior et conventus dilectum filium magistrum Mag. Eboracensem archidiaconum in pastorem animarum suarum unanimiter elegerunt, et cum ejus tibi fuisset electio præsentata, confirmationem usque in adventum ipsius qui absens eligebatur et inscius distulisti: qui tandem, quod factum fuerat audito, ad præsentiam tuam devotus accessit, et præter opinionem omnium, qui nihil ob stare credebant quin statim concurs et canonica deberet electio confirmari, spontanea et secreta tibi confessione monstravit quod conscientia ejus aliquantis per ex natalibus esset læsa, et quod ad tantæ dignitatis apicem præter indulgentiam apostolicæ sedis nollet aliquatenus promoveri proposuit, etiamsi promoventem benignum et facilem inveniret. Tu autem, sicut vir providus et discretus, intellecta conscientia ejus, noluisti protinus ad confirmationem procedere; sed nobis et rei seriem intimasti per litteras tuas, et per eas ipsius magistri merita et scientiam commendasti. Capitulum autem ejusdem Ecclesiæ quare per te fuisset electionis ipsius confirmatio protelata se ignorare per litteras suas nobis transmissas expo-

(8) Cap. 4 De elect. in tertia Collect.

(9) Dist. 56.

A suit, et eam penitus per sedem apostolicam confirmari, præsentato nobis electionis decreto subscriptionibus eligentium roborato. Quidam autem suffraganeorum tuorum, quod per litteras tuas videbaris obscure aliquantulum innuisse, per suas litteras in aliquibus expresserunt, asserentes eum filium fuisse cujusdam militis, et ab eo ex quadam ingenua et non conjugata susceptum. Interim vero idem magister ex insperato ad præsentiam nostram accessit, et ei quod nobis de nativitate ipsius per litteras aliquorum suffraganeorum tuorum fuerat intimatum adjecit quod nunquam pater ejus uxorem habuerat, sed matri ejus virginitatis florem præripuerat quasi furtim, et ipsa infra quadriennum a nativitate ipsius matrimonium non contraxit. Nos ergo cum fratribus nostris super hoc habito diligenti tractatu, relectis canonibus, quosdam invenimus qui non legitime genitos promoveri vetant ad officium pastorale, causam forte trahentes ex lege divina, per quam spurii et manseres usque in decimam generationem in Ecclesia Dei prohibentur intrare. Invenimus autem quosdam alios qui undecunque genitos non prohibent ad sacros ordines promoveri, dummodo sibi merita suffragentur, asserentes quod culpa parentum non est filiis imputanda.

Et ad hoc probandum inducunt quod Dominus Jesus non tantum ex alienigenis, sed etiam adulterinis voluit commistionibus nasci, qui est sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Hæc etiam divinæ Scripturæ videntur inniti, qua dicitur: *Filius non portabit iniquitatem patris*, etc. (*Ezech. xviii*), et per quam antiquum videtur proverbium removeri, quo inter filios Israel dici solebat: *Patres comederunt uvam acerbam, et dentes filiorum obstupescunt* (*ibid.*). Quidam vero canones ad concordiam discordantia revocantes, repugnantiam canonum prædictorum sopire quodammodo videbantur, continent quod illegitime geniti, si religiose fuerint aut in cœnobiis aut in canonicis conversati (9), a sacris ministeriis minime removentur. Et inter illegitime genitos quidam asserunt eos solos a sacris officiis prohibendos qui paternam incontinentiam imitantur. Et ii quoque videntur auctoritate divinæ legis inniti qua dicitur: *Ego sum Deus zelotes, visitans peccata patrum in filios usque in tertiam et quartam generationem in his qui oderunt me* (*Exod. xx*); quasi dicat, in his qui circa me paternum odium imitantur. Verum canon concilii Lateranensis a bonæ memoriæ Alexandro papa prædecessore nostro editus in synodo generali, primis concordans canonibus, non solum tales vetat in episcopos promoveri, verum etiam eligentibus certam pœnam infligit, imo ipso facto eandem pœnam ipsos asserit incurrisse, ut secundum hoc canon esse lætæ sententiæ videatur, cujus tenor talis est (10): *Ne videlicet quod de quibusdam pro necessitate temporis*

(10) Concil. Later. sub Alex. III, cap. 3.

factum est in exemplum trahatur a posteris, nullus in episcopum eligatur nisi qui de legitimo sit natus matrimonio; circa finem subjungens: Clerici sane si contra formam istam quemquam elegerint, et eligendi tunc potestate privatos, et ab ecclesiasticis beneficiis triennio noverint se esse suspensos. Sane prædictus canon, qui non per eum qui canones non nosset antiquos, sed per illum qui plene noverat canonicas sanctiones, in concilio multorum jurisperitorum est editus, et ipsius approbatione concilii roboratus, natis de non legitimo matrimonio omnem videtur in episcopos promovendi aditum exclusisse, cum id etiam ad consequentiam trahi prohibeat quod pro necessitate innuit prioribus temporibus esse factum, licet nihil aliud quam necessitas dispensantem ad dispensationem inducat. Præterea electionem talium innuit nullam esse, dum etiam pœnam statuit electorum, ut tunc eligendi se noverint potestate privatos, quod nihil esset si tunc non occurreret electio facienda: quod fieri non posset priori electione seu etiam nominatione durante. Ex quo patet electionem hujusmodi per ipsum canonem irritam.

Quamvis autem etsi canon iste illegitime genitos fortius prosequatur, nobis tamen per eum adempta non fuerit dispensandi facultas, cum ea non fuerit prohibentis intentio, qui successoribus suis nullum potuit in hac parte præjudicium generare, pari post eum imo etiam eadem potestate functuris, cum non habeat imperium par in parem, sed ea tantum fuerit mens ipsius ut quia ex eo quod aliquando ex dispensatione pro necessitate temporis factum fuerat quidam gratiam in licentiam excedentes, et inde sumentes exemplum, se licite credebant eligere tales, et indifferenter hujusmodi eligebant, talia fieri prohiberet. Unde gravem electoribus pœnam inflixit. Deliberavimus tamen cum fratribus nostris utrum in tali casu et cum tali persona deberemus misericorditer dispensare vel juris potius servare rigorem. Invenimus enim a bonæ memoriæ Urbano papa prædecessore nostro in casu multo difficiliore cum Cenomanensi dispensatum electo, qui fuerat filius sacerdotis, et Legionensi episcopo, qui post consecrationem suam fuerat humiliter et sponte confessus quod fuisset ex matre non legitima procreatus quam pater ejus vivente uxore propria cognovisset. Sed idem Urbanus inhibuit ne id quasi pro regula in posterum ad consequentiam traheretur. Videbatur enim quod cum illegitime natis fuisset aliquandiu dispensatum, et ex certa causa forsitan in posterum dispensandum, in hoc casu deberet celerius dispensatio indulgeri, illi personæ videlicet quæ minus imperfectionis, plus perfectionis habebat. Multa enim in hoc casu dispensationem inducere videbantur, litterarum scientia, morum honestas, vitæ virtus et fama personæ, multipliciter a quibusdam etiam ex fratribus nostris, qui eum in

A scholis cognoverant, approbatæ. Faciebant etiam ad id non modicum concursus capituli Wigorniensis electio, petitio populi, assensus principis, votum tuum, suffraganeorum suffragia, et humilis devotio contentis, qui sponte ac humiliter suum maluit confiteri defectum quam læsa conscientia thronum ascendere pastoralementem. Habito igitur cum fratribus nostris super omnibus diligenti tractatu, intelligentes Wigornienſe capitulum eundem magistrum non humiliter postulasse, sed improvide potius elegisse, cum ad obtinendum dispensationis beneficium procedendum fuisset, non per electionem prohibitam, sed per postulationem permissam, electionem ipsam prædicti canonis auctoritate cassatam denuntiamus irritam et inanem, parcentes non modicum Wigornienſi capitulo quod eis nec pœnam infligimus expressam in canone supradicto nec probare cogimus innocentiam quam allegant. Et quamvis post cassationem hujusmodi nobis a multis fuerit humiliter supplicatum ut propter causas prædictas dignaremur cum eo misericorditer dispensare, cum ad dispensandum in talibus nullus se casus habilior posset offerre, quia tamen prædicto capitulo liberam facultatem eligendi vel postulandi volumus reservare, supplicationem hujusmodi, quæ nomine capituli non fiebat, cum non ad postulandam dispensationem sed petendam confirmationem ipsius fuissent capituli nuntii destinati, ad præsens non duximus admittendam, decernentes irritum et inane si quid super ordinatione ipsius episcopatus ante susceptionem litterarum nostrarum fuerit attentatum. Volumus igitur et mandamus quod per Cantuariensem provinciam ex parte nostra facias distinctius inhiberi, ne quod de multis in eadem provincia, quod sine pudore non dicimus, inordinate noscitur esse factum, de cætero contra formam præscriptam nullatenus attentetur. Sed si Wigornienſe capitulum eundem magistrum propter prærogativam meritorum ipsius duxerit postulandum, postulationem ipsius apostolicæ sedi præsentare procuret.

IDEM BISUNTINO ARCHIEPISCOPO ET SUFFRAGANEIS EJUS.

(11) Cum ad nostram nuper notitiam devenisset quod H. qui se pro abbate Luxoviensi gerebat, non ante fuerit monachus quam electus, nos attendentes quod contra regulares traditiones istud fuerit attentatum, cum nullus spem vel promissionem habens ut abbas fiat debeat monachari, electionem de ipso factam de consilio fratrum nostrorum curavimus irritare. Quocirca mandamus quod tam monachis quam aliis fidelibus monasterii memorati studeatis ex parte nostra districtius inhibere ne præfato H. ullam obedientiam vel reverentiam propter jam dictam electionem audeant exhibere. Et si quid in eodem monasterio disponendo perperam attentavit, nullius volumus habere robur firmitatis, sed penitus irritari.

IDEM ROTHOMAGENSI ARCHIEPISCOPO.

(12) Per nostras postulasti litteras edoceri utrum clericus aliquis ad vacantem Ecclesiam, in qua jus obtinet patronatus, seipsum, si idoneus est, valeat præsentare. Cum igitur nullus se ingerere debeat ad ecclesiasticæ prælationis officium, inquisitioni tuæ taliter respondemus quod nullus se possit ad personatum alicujus Ecclesiæ præsentare, quantumcunque idoneus sit, et quibuscunque studiis et meritis adjuvetur.

IDEM CAPITULO PENNENSI.

Quoniam electus a vobis ante confirmationem obtentam administrationi episcopatus se irreverenter immiscuit, et tam a clericis quam a laicis juramenta recepit, non attendens quod, secundum Apostolum, nemo sibi debeat honorem assumere, sed qui vocatur a Deo tanquam Aaron, nec donum scientiæ pontificis conveniens fuerat assecutus, cum juxta verbum Dominicum: *Qui fecerit et docuerit, magnus vocetur in regno cælorum* (Matth. v), postquam nobis eundem præsentastis electum, sufficienti examinatione præmissa, electionem de ipso factam, exigente justitia, duximus irritandam.

TITULUS V.

Ne translatio electorum in episcopos, post confirmationem, præter assensum Romani pontificis fiat.

IDEM DECANO ET CAPITULO ANDEGAVENSI.

(13) Inter corporalia et spiritualia eam cognovimus existere differentiam, quod corporalia facilius destruuntur quam construantur, spiritualia vero facilius construantur quam destruuntur. Unde juxta canonicas sanctiones episcopus (14) solus honorem dare potest, solus auferre non potest. Episcopi quoque a metropolitanis suis munus consecrationis recipiunt, qui tamen non possunt nisi per Romani pontificis sententiam condemnari. Cum ergo fortius sit spirituale vinculum quam carnale, dubitari non debet quin omnipotens Deus spirituale conjugium quod est inter episcopum et ecclesiam suo tantum judicio reservaverit dissolvendum, qui dissolutionem carnalis conjugii quod est inter virum et feminam suo tantum judicio reservavit, præcipiens ut quod Deus conjunxit homo non separet. Non enim humana sed divina potius potestate conjugium spirituale dissolvitur cum per translationem vel depositionem aut etiam cessionem auctoritate Romani pontificis, quem constat esse vicarium Jesu Christi, episcopus ab Ecclesia removetur. Et ideo tria hæc quæ præmisimus, non tam constitutione canonica quam institutione divina soli sunt Romano pontifici reservata. Sicut autem episcopus consecratus sine licentia Romani pontificis suam non debet Ecclesiam derelinquere, sic et electus confirmatus præter ejus assensum suam deserere nequit Ecclesiam, cui est matrimonialiter alligatus, cum non debeat in dubium revocari quin post electionem et

A confirmationem canonicam inter personas eligentium et electi conjugium sit spirituale contractum: cui profecto episcopalis dignitas nil addit, cum quis episcopali præditus potestate, nullius tamen Ecclesiæ possit episcopus esse, quemadmodum de illo contingit qui oneri pontificali renuntiat, non honori. Unde cum non majus sit vinculum episcopi ad Ecclesiam quam electi, maxime cum fuerit confirmatus, imo idem penitus et non aliud, idem jus obtinet in utroque. Sicut ergo episcoporum translatio, vel etiam depositio sic et electorum cessio post confirmationem ratione spiritualis conjugii soli est Romano pontifici reservata. Licet usque ad tempora ista quod cautum fuerat de episcopis, expressum non fuerit de electis, propter expressam tamen similitudinem vel identitatem potius, nemini poterat videri dubium subtiliter intuenti, cum idem judicium de similibus sit habendum. Sed neque illud quod in canone legitur de electo, ut si ultra quinque menses per suam negligentiam reliquerit Ecclesiam viduatam (15), nec ibi nec alibi consecrationis donum percipiat, imo metropolitani sui cedat judicio, aliter intelligentibus poterat suffragari, cum non intelligatur Ecclesia viduata quasi sponsus non habeat, sed quia cum sponsus ejus nondum sit consecratus, adhuc quoad quædam quasi viri manet solatio destituta. Sicut juxta communem modum loquendi illa dicitur Ecclesia viduata quæ licet episcopum habeat, inutilem tamen perhibetur habere. Nec quod de cessione subsequitur, et statutum fuit ad pœnam, trahi debet ad gratiam; ut sicut metropolitani judicio electus dejicitur, ita etiam ad aliam Ecclesiam possit transferri, præsertim cum nec sine auctoritate Romani Pontificis fiat cessio vel dejectio memorata, qui ut possent, ex canone illo, metropolitanis indulgit. Unde si circa translationem idem fieri voluisset quod de cessione duxerat, et de translatione poterat expressisse, et quod non est sanctorum Patrum decreto sancitum, superstitionis non est adinventioibus præsumendum; præsertim cum nunquam intelligatur prohibitum quod non invenitur expressum. Sane nos, etc.

IDEM BITURICENSI ARCHIEPISCOPO.

(16) Ne si universis universa licerent, par videretur in singulis juridictio singulorum, et ex hoc Petri navicula sine remige fluctuaret, Dominus noster eam ad similitudinem humani corporis figuravit, ponens Romanam Ecclesiam caput ejus, et ad suum et ipsius obsequium cæteras secundum varia officia dignitatum et pro membris adaptans, non ut omnia membra eundem actum haberent, sed dum permanent in unius corporis unitate, sic ad implendam legem Christi alter alterius onera supportaret ut capiti suo, in quo est plenitudo sensuum, suis vicibus deservirent, nec ejus sibi officium alicujus præsumptionis audacia usurparet. Hujus autem Dominus et

(12) Lib. 1, epist. 264.

(13) Lib. 1, epist. 552.

(14) Cap. *Episcopus*, dist. 67.

(15) Vide lib. 1, epist. 447.

(16) Lib. 1, epist. 117.

magistri omnium magisterium sancti Patres diligenter attendentes majores Ecclesie causas, utpote cessiones episcoporum et sedium translationes, sine apostolicæ sedis licentia fieri vetuerunt; ut ea quæ sola obtinet plenitudinem potestatis de his disponeret, nec liceret alicui de episcopatu ad episcopatum sine ipsius auctoritate transire. Quod venerabilis frater noster Turonensis archiepiscopus minus quam honori suo expediret attendens, posuit sedem suam quodammodo ad aquilonem, et patris thalamum violavit, magistrum W. de Chimilegio, qui in Albricensi Ecclesia electus fuerat, et per metropolitanum suum postmodum confirmatus in ea diutius ministrabat, in Andegavensem Ecclesiam transferre præsumens et in ipsa episcopum præter auctoritatem sedis apostolicæ consecrare, cum dubium esse non debeat quod post electionem et confirmationem episcopatus Albricensi sacramentali conjugio fuerat alligatus, ac per hoc secundum Apostoli verbum quærere solutionem non debuit nisi tantum ab eo quem illius constat esse vicarium qui dicit in Evangelio: *Quod Deus conjunxit homo non separet* (Matth. xix). Unde idem quoque magister de Chimeleio hujus non est credendus præsumptionis immunis, qui sponte passus est taliter se transferri. Ne igitur tanta præsumptio remaneat impunita, et ex hoc accrescat aliis audacia delinquendi, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus quatenus licet hoc factum videatur esse notorium, quod etiam ipsius archiepiscopi nuntii non præsumpserunt in nostra præsentia diffiteri, ad abundantiore tamen cautelam, inquisita diligentius veritate, si verum est quod asseritur, dictum archiepiscopum a confirmatione et consecratione episcoporum, memoratum vero W. a pontificali officii executione, donec super hoc aliud statuamus, omni contradictione et appellatione cessante, auctoritate nostra suspendas.

Inquiras præterea diligentius veritatem si venerabilis frater noster Rothomagensis archiepiscopus dictum W. ut sic transiret absolvit. Quamvis hoc ipsum non videatur aliqua posse tergiversatione celeri, cum ipsius nobis litteræ fuerint præsentatæ, per quas cum liberum et absolutum ad regimen Andegavensis Ecclesie trans mittebat. Et si præmissis veritas suffragatur, eundem archiepiscopum pari pœna cum alio percellere non omittas, ne sit immunis a pœna qui non est alienus a culpa. Sicut enim aliorum jura volumus illibata servare, sic jura nostra nolumus violari, cum charitas exigat ordinata ut post Deum primo nos ipsos ac deinde proximos diligamus. Illud autem in defensionem erroris et excusationem excessus nemo debet inducere quod sanctæ memoriæ Pelagius papa constituit, inquiring inter cætera: *Si consecrandi episcopi negligentia* (17), *provenerit ut ultra tres menses Ecclesia viduata consistat, communione privetur quousque aut loco cedat aut consecrandum non differat se offer-*

re. Quod si ultra quinque menses per suam negligentiam retinuerit viduatam Ecclesiam, nec ibi nec alibi consecrationis donum percipiat, imo metropolitani sui judicio cedat. Cum recte intelligenti dubium esse non debeat quin in alio casu loquatur, ne forte quod est statutum ad pœnam trahatur ad gratiam si per hoc metropolitano liceret eum quem electum in episcopum confirmaverat, ut ad majorem episcopatum transiret, absolvere. Sed et hujusmodi cessio, quæ potius est dicenda dejectio, non fit sine Romani pontificis concessa licentia, cuius fines nemini licet excedere, qui per illam constitutionem metropolitanis indulsit ut eos qui consecrari contempserint post præfinitum tempus ex illius constitutionis licentia possint dejicere, ut nunquam de cætero valeant consecrari. Nec dicitur Ecclesia viduata quasi sponsus non habeat, sed quia cum sponsus ejus nondum fuerit consecratus, adhuc quoad quædam quasi viri manet solatio destituta. Ne vero novum aliquid statuere super hoc videamur, quod contra venerabilem fratrem nostrum patriarcham Antiochenum et L. Tripolitanum dictum episcopum in simili casu sedes statuunt apostolica præsentibus litteris fideliter duximus exprimendum (18): *Antiocheno patriarchæ. Cum ex illo generali privilegio quod beato Petro et per eum Ecclesie Romanæ Dominus noster indulsit canonica postmodum manaverint instituta continentia majores Ecclesie causas esse ad sedem apostolicam perferendas, ac per hoc translationes episcoporum, sicut depositiones eorum et sedium mutationes, ad summum apostolicæ sedis antistitem de jure pertineant, nec super his præter ejus assensum aliquid debeat attentari, miramur non modicum et movemur quod tu, prædecessoris tui exemplum secutus, qui motu propriæ voluntatis Mamistanensem in Tharsensem dicitur transtulisse quondam Apamiensem electum in Tripolitanam ecclesiam transtulisti; nec tibi suffecit dicti prædecessoris tui præsumptionem solummodo imitari, imo etiam in injuriam nostram ipsius transgressus excessum, novo quodammodo promotionis genere parvificasti majorem, et magnum quodammodo minorasti, episcopare archiepiscopum, imo potius de archiepiscopare præsumens, cum dictus prædecessor tuus dictum archiepiscopum de Tharsensi ecclesia in Ecclesiam transtulerit similis dignitatis. Licet enim dictus L. nondum fuisset in archiepiscopum consecratus, confirmationis tamen munus receperat, et archiepiscopalia, quantum ei licuerat, ministrabat; sicut ipsius relatione nobis innotuit, qui se Valeniensem episcopum, cum in nostra esset præsentia constitutus, asseruit confirmasse. Ne igitur perpetrandi similia cæteris audacia præbeat, si tantus excessus relictus fuerit impunitus, te ab episcoporum confirmatione duximus suspendendum quousque super hoc aliud statuamus. L. dicto Tripolitano episcopo. Cum ex illo etc., ut supra usque movemur quod cum in Apamiensi Ecclesia in archiepiscopum fuisses electus, et confirmatione*

(17) Cap. Quoniam, dist. 100.

(18) Lib. 1, epist. 50.

suscepta, quantum tibi licuerat, archiepiscopalia ministrasses, sicut ex tua relatione innotuit, qui olim apud sedem apostolicam constitutus venerabilem fratrem nostrum Valeniensem episcopum te confessus es confirmasse, in Tripolitanam te transferri fecisti, novo quodam promotionis genere non promotus, sed potius minoratus. Ne ergo perpetrandi similia cæteris audacia præbeatur, si tantus excessus fuerit impunitus, te ab executione pontificalis officii duximus suspendendum donec super hoc aliud statuimus.

TITULUS VI.

Quod metropolitanus ex justa causa potest vices suas in consecratione episcopi suo suffraganeo delegare.

IDEM TURONENSI ARCHIEPISCOPO.

(19) Quod sedem apostolicam consulis super his quæ dubia tibi existunt, gratum gerimus et acceptum, et tua exinde fraternitas videtur merito commendanda, cum lex divinæ constitutionis eandem sedem totius posuerit orbis terrarum magistram, ut quidquid dubitatur ab aliquo, ab ea tandem ejusdem ratio requiritur. Nos siquidem decrevisti provide consulendos utrum si forte aliqua infirmitate vel alia causa justa detentus aliquem suffraganeorum tuorum consecrare non posses, alicui coepiscoporum tuorum vices tuas licitum tibi committere esset, et utrum electus qui pro consecratione instaret, ab eo cui vices tuas taliter commisisses, deberet licite consecrari. In quo tale damus tuæ consultationi responsum, quod in tali articulo constituto et tuas vices, ut dictum est, committere tibi licet, et consecrandus debet munus consecrationis ab eo recipere cui eas duxeris committendas, dummodo Catholicus habeatur et impedimentum ex subtractione gratiæ sedis apostolicæ non obsistat.

TITULUS VII.

Ne simplices sacerdotes quæ solis episcopis competunt ex consuetudine sibi usurpent.

IDEM VICARIO APUD CONSTANTINOPOLIM.

(20) Quanto de benignitate apostolicæ sedis locum obtines celsiorem, tanto tibi est sollicitius curandum ut te talem exhibeas in agendis, non declinans ad dexteram nec ad sinistram, quod non minus re quam nomine vices apostolicas gerere videaris. Pervenit sane ad audientiam nostram quod quidam simplices sacerdotes apud Constantinopolim ea sacramenta præsumunt fidelibus exhibere quæ ab apostolorum tempore rite fuerunt solis pontificibus reservata, ut est sacramentum confirmationis quod chrismando renatis soli debent episcopi per manus impositionem conferre, ad excusandas excusationes in peccatis et sui erroris fomentum solam consuetudinem prætendentes, cum diuturnitas temporis peccata non minuat sed augmentet, quæ tanto graviora existunt quanto infelicem animam diutius detinent alligatam. Volentes igitur hæc et alia quæ oculos divinæ majestatis offendunt de agro Dominico extirpari, mandamus quatenus omnibus Latinis

(19) Lib. II, epist. 77.

(20) Lib. II, epist. 212.

A presbyteris apud Constantinopolim constitutis districte prohibeas ne talia de cætero sua temeritate præsumant, quæ licet non sint a fidelibus contemnenda, tutius est tamen ea sine periculo ex necessitate, quæ legem non habet, omittere, quam ab his quibus ea conferre non licet ex temeritate, quæ lege damnatur, non sine gravi periculo inaniter conferantur, cum umbra quædam ostendatur in opere, veritas autem non subeat in effectu.

TITULUS VIII.

Quod tempus suspensionis a sex mensibus per Lateranense concilium in ecclesiasticis beneficiis positum suppetat.

IDEM PE. SANCTÆ MARIE IN VIA LATA DIACONO CARDINALI, APOSTOLICÆ SEDIS LEGATO.

B (21) Venientem ad apostolicam sedem venerabilem fratrem nostrum Eboracensem archiepiscopum benigne recepimus et multiplices curavimus querelas audire. Conquerebatur autem inter cætera quod cum ad eum in Eboracensi Ecclesia et in aliis suis collatio pertineat præbendarum, tempore suspensionis ipsius, et postmodum etiam quidam se præter ejus auctoritatem in ipsas intruserant, et in hoc et in aliis juri ejus non modicum derogant. Volentes igitur eidem archiepiscopo per tuæ sollicitudinis industriam provideri, de fratrum nostrorum consilio discretioni tuæ per apostolica scripta mandamus quatenus eos qui præbendas vel dignitates Eboracensis Ecclesiæ vel aliarum Ecclesiarum ad donationem ejus spectantes præter auctoritatem acceperunt ipsius, ad eas resignandas moneas diligentius et inducas, cum eas non possint salva conscientia detinere. Quod si monitis tuis acquiescere forte noluerint, eos ad id per excommunicationis sententiam et subtractionem aliorum beneficiorum suorum non obstante confirmatione a sede apostolica obtenta sub forma communi quæ confirmat beneficia et præbendas sicut juste ac pacifice possidentur, appellatione remota compellas, nisi forsitan aliqui præbendas ipsas vel speciali mandato apostolicæ sedis vel auctoritate Lateranensis concilii ab Eboracensi capitulo sunt adepti; sic tamen ut tempus suspensionis in sex mensibus nullatenus computetur, cum illa Lateranensis concilii constitutio contra negligentes tantum et desides fuerit promulgata. Et ut si voluerit, non tamen valuerit, archiepiscopus ipse in conferendis præbendis uti propria potestate, a qua etsi fuerit sua culpa suspensus, non tamen ad ipsum capitulum ex illa culpa præbendarum erat donatio devoluta, sed ad illum tempore suspensionis ipsius præbendarum donatio pertinebat qui propter ejus negligentiam et desidiam poterat præbendas donare. Tempus etiam quo ad apostolicam sedem accessit, apud illam permansit, vel recessit ab ipsa, intra sex menses nullatenus computetur. Semestre quoque tempus, non a tempore vacationis præbendarum, sed notitiæ potius

(21) Lib. II, epist. 60.

ipsius archiepiscopi et commonitionis ad personam A
ejus a capitulo factæ, cum in privilegio quod a
prædecessore nostro idem capitulum dicitur impe-
trasse fiat mentio de commonitione canonica præ-
mittenda, volumus computari. Illud autem om-
nino frivolum reputamus, si qui forte se dicant ex
donatione regia quasdam ex illis obtinuisse præ-
bendis, quasi regalis sublimitas tempore suspensio-
nis archiepiscopi præbendas ipsas sua potuerit
auctoritate conferre.

IDEM EPISCOPO SANCTI ANDREÆ.

(22) Sicut nobis tua fraternitas intimavit, mona-
chi quidam et canonici regulares Ecclesias quæ ad
eorum præsentationem pertinent in tuo episcopatu
habentes propriis usibus deputare nituntur, nec ibi
volunt ad eas, cum vacaverunt, personas idoneas B
præsentare, quin potius occasione concessionis
quorundam episcoporum vicarios in eis pro sua
instituant et destituunt voluntate, admissos ita pen-
sionibus onerantes quod nec Ecclesiis competenter
possunt præ paupertate nimia deservire, nec epi-
scopo in episcopalibus respondere, nec hospitalita-
tem, sicut convenit, transeuntibus impertiri. No-
tantes autem ut status Ecclesiarum debitus et anti-
quus per alicujus insolentiam subvertatur, manda-
mus quatenus, nisi a jurisdictione tua exemptæ sint
Ecclesiæ supradictæ, præmissos excessus studeas ra-
tionabiliter emendare; et nisi præfatæ personæ infra
tempus in Lateranensi concilio constitutum ad
vacantes Ecclesias tibi personas idoneas presenta-
rint, ex tunc tibi liceat appellatione remota in eis C
ordinare rectores, qui eis et præesse noverint
et prodesse, ita quod ex hoc nullum patronis in
posterum præjudicium generetur.

TITULUS IX.

De procurationibus non augmentandis.

IDEM ABBATI ET CONVENTUI BELLEVILLÆ.

(23) Quanto Creatori nostro sub religionis habitu
astrieti estis devotius famulari, tanto sollicitius nos
convenit providere ne per immoderati honoris gravi-
tatem aliquatenus possit in vobis monastici profectus
ordinis impediri. Accepimus autem, vobis significan-
tibus, quod ab ipso domus vestræ foundationis exor-
dio de fundatoris voluntate processit ut fratribus D
sancti Irenæi procurationem unam annis singulis
liberaliter exhiberetis, cum terras vel redditus non
teneatis ab eis propter quos hujusmodi procuratio
ipsis debeat exhiberi. Verum tunc temporis propter
fratrum et servientium paucitatem domum vestram
exhibita procuratio non gravabat, cum fines levium
non excederet expensarum. Sed nunc tantum ibi
excrevit numerus servitorum et fratrum quod ad
faciendam procurationem vix modo quatuor mar-
chæ sufficerent quæ pro una sufficienter fieri con-
uevit. Ut ergo per apostolicæ sollicitudinis curam

vestris possit in parte ista gravaminibus provideri,
auctoritate vobis præsentium indulgemus ne ultra
primam mansuram in procuratione ipsius sitis ul-
terius prædictis fratribus obligati, sed expensis illis
quæ sufficere consueverant sint contenti, nisi forte
facultates Ecclesiæ vestræ in tantum excreverint
quod sine gravamine, ampliato fratrum numero, ad
solvendum debitum procurandi extendi possit quan-
titas expensarum.

IDEM ABBATI ET CONVENTUI.....

(24) Cum ad quorundam malitiam coercendum in
concilio Lateranensi multa fuerit deliberatione sta-
tutum ut archiepiscopi, episcopi, archidiaconi etiam
et decani certum electionis numerum et persona-
rum in Ecclesiarum visitationibus non excedant,
quia, sicut audivimus, quidam ex prædictis perso-
nis id in Ecclesiis vestris nequaquam observant,
super eo commoditati vestræ salubriter duximus
providendum. Ideoque discretioni vestræ præsen-
tium auctoritate concedimus ut si prænominate
personæ numerum electionis et personarum in con-
cilio constitutum, cum Ecclesias visitant, excedere
forte præsumserint, et pro illis procurationem exe-
gerint, liberum sit vobis auctoritate apostolica de-
negare. Et si propter hoc in ecclesias vestras vel
clericos vestros aliquam sententiam promulgarint,
ipsam auctoritate apostolica decernimus non tenere.

TITULUS X.

De procurationibus legatorum apostolicæ sedis.

IDEM PRIMICERIO ET CLERO MEDIOLANENSI.

(25) Cum instantia nostra quotidiana sit, secun-
dum debitum apostolicæ servitutis, omnium Eccle-
siarum sollicitudo continua, quoties ipsarum nego-
tiis promovendis non possumus personaliter immi-
nere, per fratres nostros ea expedire, compellimur,
quos a nostro latere destinamus, illius exemplum in
hac parte secuti qui discipulis suis in mundum uni-
versum transmissis, ipse in medio terræ salutem
fuit personaliter operatus. Hinc est quod cum nuper
dilectum filium B. tituli Sancti Petri ad Vincula pre-
sbyterum cardinalem, apostolicæ sedis legatum, pro
negotiis Ecclesiæ in Lombardiam duxerimus desti-
nandum (26), et is vestram civitatem ingressus pro-
curationes a vobis exigeret quæ consueverunt apo-
stolicæ sedis legatis et nuntiis exhiberi, vos non
attendentes quod dicitur ab Apostolo: *Si vobis spi-
ritualia seminavimus, non est magnum si carnalia
vestra metamus (I Cor. ix)*, ne vos ad onus procura-
tionis arctaret, nisi a canonicis majoris ecclesiæ se
faceret antea procurari, sedem apostolicam appella-
stis, et sicut idem cardinalis per suas nobis litteras
intimavit, in aliis etiam non modicum injuriosi fui-
stis: propter quod dilecti filii præpositus Sancti Na-
zarii et A. canonicus Sancti Stephani syndici et
procuratores vestri ad sedem apostolicam venientes

(22) Lib. II, epist. 5.

(23) Lib. II, epist. 135.

(24) Cap. *Cum ad quorund.*, De excess. prælat.

(25) Lib. I, epist. 568.

(26) Vide lib. V De concordia sac. et imper., cap. 51, § 4 et seq.

ut super his statueremus ordinem et mensuram ex parte vestra suppliciter postulabant. Licet autem pro eo quod prædicto cardinali vel potius nobis in ipso contumaciter resistentes, juxta verbum Dominicum: *Qui vos recipit me recipit, et qui vos spernit me spernit* (Luc. x), necessaria denegastis, non pro vobis sed potius contra vos meruerunt exaudiri, quia tamen paternam affectionem, qua nobis est proprium de Romanæ sedis clementia misereri semper et parcere, offensi etiam depouere non valemus, de consilio fratrum nostrorum taliter in hujusmodi duximus respondendum, quod cum omnes Ecclesiæ legatis et nuntiis apostolicæ sedis procuraciones impendere teneantur, ab eorum præstatione nullam prorsus habere volumus excusatum, nisi forte per speciale privilegium sedis apostolicæ, quod non credimus, sit exempta, etsi longissimo tempore procuracionis obsequium non impenderit, cum in talibus præscriptio sibi locum nequeat vindicare, cum nos a provisione pastoralis sollicitudinis circa omnes Ecclesias nunquam omnino cessemus. Sane in his exigendis eum modum et ordinem volumus observari ut nulla ecclesia vel prælatus se indebite prægravari rationabiliter conqueratur. Si vero de communi collecta legatorum et nuntiorum nostrorum expensas duxeritis faciendas, quod vobis non duximus inhibendum, ex hoc nobis et nostris nullum præjudicium volumus generari quo minus possint a quocunque maluerint procuraciones sibi debitas postulare, ita quod si exactus ultra suam gravatus fuerit facultatem, sibi ab aliis restauretur. Nuntiis tamen nostris in necessariis exhibendis pareat quicunque fuerit requisitus humiliter et devote, ita tamen quod in fraudem nil penitus attentetur, nec per communes ministros procuracionis obsequium, si noluerint, recipere compellantur. Qui vero contumaciter eis duxerit resistendum, omni prorsus appellatione remota per ecclesiasticæ districtio- nis sententiam compescatur.

TITULUS XI.

De decimis.

IDEM SYDONIENSI, BERITENSI ET BIBLIENSI EPISCOPIS.

(27) Significavit nobis venerabilis frater noster Acconensis episcopus quod cum post recuperationem civitatis Acconensis ad inhabitandum in ea se contulissent quidam qui ante generalem occupationem terræ sanctæ in aliis civitatibus regni Jerosolymitani perpetuam elegerant mansionem et in ea residentiam fecerant aliquantam et adhuc etiam resideant in eadem, prælati prædictarum civitatum eos ad solvenda sibi ecclesiastica jura ecclesiastica districtione compellunt. Quia vero transgredi non debemus terminos a patribus nostris constitutos aut falcem in messem mittere alienam, mandamus quatenus prædictorum locorum prælatos ut sibi nullam in prædictos Acconenses habitatores jurisdictionem usurpent, nec ab eis temporalia exigant quibus spi-

ritualia non ministrant, monitione præmissa districtione qua convenit compellatis; ita tamen quod si de agris in eorum parochia constitutis fructus percipiunt et in ultramarinis partibus ratione prædiorum decimæ persolvuntur, de ipsis eis decimas cum integritate persolvant.

IDEM VERCELLENSI EPISCOPO.

(28) Tua nobis fraternitas intimavit quod quidam laici tuæ diocesis et alii plures episcopatum adiacentium decimas Ecclesiis et clericis tuis perversis machinationibus subtrahere moliuntur, et conceptæ perversitatis audaciam non curant satisfactione debita emendare. Quidam enim ex eis semen et sumptus qui fuerint in agricultura primitus deducendos, et de residuis impendendam esse decimam asseverant; alii vero de portione fructuum quam a colonis accipiunt partem decimæ separantes, eam capellis suis vel aliis ecclesiis seu etiam pauperibus conferunt vel in usus alios pro sua voluntate convertunt. Nonnulli clericorum vitam tanquam abominabilem detestantes decimas eis ob hoc subtrahere non verentur. Quidam insuper asserentes se possessiones et omnia jura sua cum omni honore atque districto per imperialem concessionem adeptos, decimas sub hujusmodi generalitate detinere præsumunt. Occasione præterea veteris decimationis, quam asserunt sibi concessam, aliqui decimas novallium sibi non metuunt usurpare. Verum si ad eum a quo bona cuncta procedunt assertores hujusmodi debitum respectum haberent, jus ecclesiasticum diminuere non contenderent, nec decimas, quæ tributa sunt egentium animarum, præsumerent detinere. Cum enim Deus, cujus est terra et plenitudo ejus, orbis terrarum et universi qui habitant in ea, deterioris conditionis esse non debeat quam dominus temporalis, cujus statutum debitum de terris quas exhibet aliis excolendas, non quidem deductis sumptibus, aut semine separato, necessarium esse dignoscitur cum integritate persolvi, nimis profecto videtur iniquum si decimæ, quas Deus in signum universalis domini sibi reddit præcepit suas esse decimas et primitias asseverans, occasione præmissa vel excogitata magis fraude diminui forte valerent. Cumque Deo debita sit solutio decimarum, in tantum ut ad eas clericis exhibendas, quibus eas ipse pro suo cultu concessit, laici, si moniti forte noluerint, ecclesiastica sint districtione cogendi, prætextu nequitiae clericorum nequeant eas aliis, nisi quibus ex mandato divino debentur, pro suæ voluntatis arbitrio erogare, cum nulli sit licitum aliena cuicunque concedere præter domini voluntatem, quanquam per sollicitudinem officii pastoralis clerici sint a sua nequitia coercendi. Et cum de cunctis omnino proventibus decimæ sint solvendæ, sicut colonus de parte fructuum quæ sibi remanet ratione culturae, sic et dominus de portione quam percipit ratione terræ decimam reddere sine diminutione teneatur.

(27) Lib. 1, epist. 516.

(28) Lib. 11, epist. 242.

Porro cum laicis nulla sit de spiritualibus rebus concedendi vel disponendi facultas attributa (29), imperialis concessio, quantumcunque generaliter fiat, neminem potest a solutione decimarum eximere, quæ divina constitutione debentur; nec occasione decimationis antiquæ, licet in feudum concessæ, decimæ sunt novalium usurpandæ; cum in talibus non sit extendenda licentia, sed potius restringenda.

IDEM PISTORIENSI EPISCOPO.

(30) A nobis tua fraternitas requisivit utrum ab illis exigere decimas debeas qui possessiones dant vel recipiunt ad afflictum, cum alii se contentur per alios excusare quo minus cogantur ad decimas persolvendas. Cum igitur quilibet decimas solvere teneatur, nisi a præstatione ipsarum specialiter sit exemptus, fraternitati tuæ duximus respondendum quod a dantibus possessiones et recipientibus ad afflictum de fructibus quos percipiunt decimæ sunt solvendæ, nisi ab eis aliquid ostendatur quare ab hujusmodi sint immunes.

IDEM EPISCOPO ABULENSI.

(31) Ex parte dilectorum filiorum capituli Abulensis fuit in audientia nostra querimonia recitata quod cum homines tuæ diocesis in castris et in ipsa civitate morantes de tribus partibus frugum totius agriculturæ suæ, molendinorum etiam, et hortorum, et ruricolæ de quarta parte parochialibus ecclesiis, a quibus ecclesiastica percipiunt sacramenta, decimas solvere teneantur, licet ministri ecclesiarum ipsarum fere nullos habeant redditus, præter decimas, unde valeant sustentari, domini prædictorum hortorum et molendinorum ipsa tradunt Saracenis in grave detrimentum Ecclesiarum et præjudicium excolenda, qui nolunt Ecclesiis, sicut olim Christiani solebant, freti potentia et favore illorum a quibus illis excolenda traduntur, decimas exhibere. Volentes igitur ipsis Ecclesiis et earum ministris super hoc, prout convenit, providere, mandamus quatenus nisi Saraceni illi ad componitionem tuam cum ea integritate qua Christiani solebant prædictas decimas Ecclesiis voluerint exhibere, eis facias communionem a Christianis super mercimoniis rerum venalium et aliis penitus denegari, Christianos illos, qui talibus contra formam apostolici mandati communicare præsumpserint, a sua præsumptione per censuram ecclesiasticam appellatione remota compescens.

IDEM R. ARCHIPRESBYTERO, R. MAGISTRO SCHOLARUM, ET P. DE VICO CANONICO SANCTI AUSTREGISILI BITURICENSIS.

(32) Cum apostolica sedes, cui licet immeriti præsidemus, universis per orbem Ecclesiis non humana sed divina sit institutione prælata, justum est et conveniens ut ad eam tanquam ad magistram et matrem super diversis juris articulis referantur du-

biæ quæstiones, ut quæ jura constituit, eadem quoque jura distinguat; ne quæ diversa cernuntur, videantur adversa. Sane, sicut ex litteris vestris accepimus, cum ex una parte capitulum Sancti Stephani et capitulum de Salis, et ex alia monachi de Pratea, super decima quadam quam a monachis ipsis petebant in vestrum compromisissent arbitrium, et vos partibus convocatis cognosceritis de causa, monachi proponebant donationem ipsius decimæ sibi a quodam milite factam et venerabilis fratris nostri Bituricensis archiepiscopi diocesanis ejus accedente consensu confirmatam fuisse sequæ auctoritate Hieronymi munitos existisse, qui scribens ad Damasum (33), ait: *Si aliquando fuerint a laicis male detenta quæ divini juris esse noscuntur, et in usum transierint monachorum, episcopo tamen loci illius præbente consensum, constabunt eis omnia perpetua firmitate subnixæ.* Econtrario pars allegabat adversa consensum episcopi sine cleri consensu minus sufficere, auctoritate Leonis papæ dicentis (34): *Ne quis episcopus de rebus Ecclesiæ quidquam donare vel commutare vel vendere audeat, nisi forte aliquid horum faciat ut meliora prospiciat, et cum totius cleri consensu atque tractatu id eligat quod non sit dubium Ecclesiæ profuturum.* Quia vero super his auctoritatibus dubitantes sedem apostolicam consulere voluistis, humiliter inquirentes utrum quando decima possidetur a laico, si conferatur Ecclesiæ, ad confirmandam donationem consensus episcopi sine cleri consensu sufficiat, nos devotioni vestræ taliter respondemus, quod monendus est laicus qui decimam detinet ut eam restituat Ecclesiæ ad quam spectat. Quod si forsitan induci nequiverit, et eam cum diocesanis consensu alteri Ecclesiæ assignarit, præsertim religioso conventui, constabit ipsa donatio perpetua firmitate subnixæ. Auctoritates enim præmissæ, licet diversæ, non sunt tamen adversæ; cum aliud sit alienare quod ab Ecclesia possidetur, et aliud quod detinetur a laico ad usum ecclesiasticum revocare. In alienatione vero, juxta Leonis papæ decretum, consensus episcopi sine cleri consensu non sufficit. In revocatione autem, juxta responsum Hieronymi, sufficit consensus episcopi, cum per utrumque utilitati Ecclesiæ consulatur. Nam et in Lateranensi concilio (35) est inhibendum ne quælibet religiosa persona ecclesias et decima de manibus laicorum sine consensu episcoporum recipiat. Per quod recte datur intelligi quod sufficit consensus episcopi ut licitum sit Ecclesiæ decimam de manu recipere laicali. Hoc autem de his decimis intelligimus quæ fuerint in feudum concessæ.

IDEM ABBATI ET CONVENTUI LEUMENSI.

Exposuisti nobis tu, fili abbas, in nostra præsentia constitutus quod cum possessiones quædam ad tuum aliquando monasterium devolvuntur, quarum deci-

(29) Cap. Tua. 1, De judic., in tertia Collect.

(30) Lib. II, epist. 227.

(31) Lib. II, epist. 70.

(32) Lib. I, epist. 312.

(33) 16, q. 1, cap. Quoniam.

(34) 12, q. 2, cap. 52.

(35) Concil. Lateran. sub Alex. III, cap. 41.

mas milites et alii laici a diocesanis episcopis vel ecclesiis in feodum tenent perpetuo possidendas, et vos eas propriis sumptibus et laboribus excolatis, illi qui decimas ipsas habere noscuntur in feodum, a vobis eas exigunt et extorquent contra privilegia pontificum Romanorum. Propter quod cupientes in ea qua decet viros religiosos tranquillitate vivere, non quæstionum tumultibus agitari, tu, fili abbas, pro monasterio tuo a nobis humiliter postulasti ut tibi daremus licentiam decimas a laicis redimendi, cum vix aut nunquam ad eos ad quos de jure pertinerant valeant ulterius revocari: quibus et vos non tenemini decimas de terris illis exsolvere, cum vobis per privilegia Romanorum pontificum sit indultum ut de laboribus vestris, quos propriis manibus aut sumptibus colitis, nullus a vobis exigere decimas aut extorquere præsumat. Cum ergo petitionibus illis favor sit apostolicus exhibendus per quas nullus læditur et alteri subvenitur, nos tranquillitati vestræ paterna volentes sollicitudine providere, ut decimas quas laici taliter a vobis de possessionibus vestris exigunt et extorquent, sublato appellationis obstaculo redimere valeatis, devotioni vestræ auctoritate præsentium indulgemus; ita tamen quod consueti servitia, quæ laici pro decimis illis Ecclesiis tenebantur impendere, occasione venditionis huiusmodi minime denegentur.

TITULUS XII.

De nuntiis Hospitaliariorum cruce falso signatis, et laicis qui officium prædicationis sibi usurpant.

IDEM ARCHIEPISCOPO LUNDENSI.

(36) Tuarum nos tenor litterarum edocuit quod fratres hospitalis Sancti Joannis laici et illitterati ad partes illas mittuntur pro eleemosynis colligendis quas populus ex devotione pro sustentatione pauperum præfato loco mittere consuevit. Quia vero non sufficiunt per se loca omnia circuire, sibi clericos, sacerdotes, laicos etiam rudes, non religiosos, sed in nequitia exercitatos, assumunt, eorum pectoribus crucis characterem imponentes. Quidam præterea cum uxoribus suis in domibus propriis commorantur; quos eo quod eos de suis aliquid conferunt annuatim, ita emancipare contendunt ut aliis secundum leges terræ de sibi objectis respondere minime teneantur. Verum quia privilegium merentur amittere qui permissa sibi abutuntur potestate, mandamus quatenus si quos clericos aut sacerdotes seu laicos a prædictis fratribus pro colligendis eleemosynis cruce falso signatos inveneris, his a quibus missos ipsos fuisse constiterit, per totam provinciam tuam nostra fretus auctoritate exhortationis huiusmodi officium interdicas, missos, etiamsi laici fuerint, excommunicationis mucrone percillas; si clerici vel presbyteri fuerint, ab officio beneficioque suspendas; nulla prorsus privilegii beneficio vel apostolico remedio prævalente. Alios vero, quos ad respondendum aliis secundum leges terræ pro præ-

(36) Lib. 1, epist. 430.

missa causa asserunt non teneri, nolumus excusari quin eos ad respondendum sublato appellationis impedimento compellas.

TITULUS XIII.

De hæreticis et eis qui eos receperunt.

IDEM UNIVERSIS CHRISTI FIDELIBUS TAM IN URBE METENSI QUAM EJUS DIOECESI CONSTITUTIS.

(37) Cum ex injuncto nobis apostolatus officio facti simus secundum Apostolum sapientibus et insipientibus debitores, pro universorum salute nos oportet esse sollicitos, ut et malos retrahamus a vitiis, et bonos in virtutibus foveamus. Tunc autem opus est discretione majori cum vitia sub specie virtutum occulte subintrant, et angelus Satanæ se in angelum lucis simulate transformat. Sane significavit nobis venerabilis frater noster Metensis episcopus per litteras suas quod tam in diocesi quam in urbe Metensi laicorum et mulierum multitudo non modica tracta quodammodo desiderio Scripturarum, Evangelia, Epistolas Pauli, Psalterium, Morale Job, et plures alios libros sibi fecit in Gallico sermone transferri, translationi huiusmodi adeo libenter, utinam autem et prudenter intendens, ut secretis conventionibus talia inter se laici et mulieres eructare præsumant et sibi invicem prædicare, qui etiam aspernantur eorum consortium qui se similibus non immiscent; et a se reputant alienos qui aures et animos talibus non apponunt: quos cum aliqui parochialium sacerdotum super his corripere voluissent, ipsi eis in faciem resisterunt, conantes rationem inducere de scripturis quod ab his non debent aliquatenus prohiberi. Quidam etiam ex eis simplicitatem sacerdotum suorum fastidiunt; et cum ipsis per eos verbum salutis proponitur, se melius habere in libellis suis et prudentius se posse id eloqui submurmurant in occulto. Licet autem desiderium intelligendi divinas Scripturas et secundum eas studium adhortandi reprehendendum non sit, sed potius commendandum, in eo tamen apparent merito arguendi quod tales occulta conventicula celebrant, officium sibi prædicationis usurpant, sacerdotum simplicitatem eludunt, et eorum consortium aspernantur qui talibus non inhærent. Deus enim lux vera, quæ omnem hominem in hunc mundum venientem illuminat, in tantum odit opera tenebrarum ut apostolos suos in mundum universum prædicaturos Evangelium omni creaturæ missurus, eis aperte præceperit, dicens: *Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine, et quod in aure auditis, prædicate super tecta* (Matth. x); per hoc manifeste denuntians quod evangelica prædicatio non in occultis conventiculis, sicut hæretici faciunt, sed in ecclesiis juxta morem catholicum est publice proponenda. Nam juxta testimonium Veritatis, omnis qui male agit odit lucem, et ad lucem non venit, ne ejus opera arguantur. Qui autem facit veritatem, venit ad lucem, ut manifestentur opera ejus; quia in

(37) Lib. 11, epist. 141.

Deo sunt facta. Propter quod cum pontifex interrogasset Jesum de discipulis suis et de doctrina ejus, respondit : *Ego palam locutus sum mundo, ego semper docui in Synagogis et in templo, quo omnes Judæi conveniunt, et in occulto locutus sum nihil* (Joan. xviii). Porro si quis objiciat quod juxta præceptum Dominicum non est sanctum dandum canibus, nec margaritæ mittendæ sunt ante porcos, cum et Christus ipse quidem non omnibus, sed solis apostolis dixerit : *Vobis datum est nosse mysterium regni Dei, cæteris autem in parabolis* (Luc. viii), intelligat canes et porcos non eos esse qui Sanctum gratanter accipiunt et margaritas libenter acceptant, sed illos qui Sanctum dilacerant et margaritas contemnunt, quales sunt qui evangelica verba et ecclesiastica sacramenta non ut Catholici venerantur, sed abominantur potius ut hæretici, oblatrantes semper et blasphemantes ; quos Paulus apostolus post primam et secundam commonitionem docet esse vitandos. Arcana vero fidei sacramenta non sunt passim omnibus exponenda, cum non passim ab omnibus possint intelligi, sed eis tantum qui ea possunt fideliter concipere intellectu. Propter quod simplicioribus inquit Apostolus : *Quasi parvulis in Christo lac potum dedi vobis, non escam* (I Cor. iii). Majorum est enim solidus cibus sicut aliis ipse dicebat : *Sapientiam loquimur inter perfectos. Inter vos autem nil judicavi me scire nisi Christum Jesum et hunc crucifixum* (I Cor. ii). Tanta est enim divinæ Scripturæ profunditas ut non solum simplices et illitterati, sed etiam prudentes et docti, non sufficiant plene ad ipsius intelligentiam indagandam. Propter quod dicit Scriptura : *Quia multi defecerunt scrutantes scrutiny* (Psal. lxxiii). Unde recte fuit olim in lege divina statutum ut bestia quæ montem tetigerit lapidetur, ne videlicet simplex aliquis et indoctus præsumat ad subtilitatem Scripturæ sacræ pertingere vel etiam aliis prædicare. Scriptum est enim : *Altiora te ne quæsieris* (Eccle. iii). Propter quod dicit Apostolus : *Non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem* (Rom. xii). Sicut enim multa sunt membra corporis, omnia vero membra non eundem actum habent, ita multi sunt ordines in Ecclesia, sed non omnes idem habent officium ; quia secundum Apostolum, alios quidem Dominus dedit apostolos, alios prophetas, alios autem doctores, etc. Cum igitur ordo doctorum sit quasi præcipuus in Ecclesia, non debet sibi quisquam indifferenter prædicationis officium usurpare. Nam, secundum Apostolum, quomodo prædicabunt nisi mittantur. Et Veritas ipsa præcepit, dicens : *Rogate dominum messis ut mittat operarios in messem suam* (Matth. ix).

Quod si forte quis argute respondeat quod tales invisibiliter mittuntur a Deo, etsi non visibiliter mittantur ab homine, cum invisibilis missio multo sit dignior quam visibilis, et divina longe melior quam humana (unde Joannes Baptista non legitur missus ab homine, sed a Deo, sicut evan-

gelista testatur : *Quia fuit homo missus a Deo cui nomen erat Joannes* [Joan. i]), potest et debet utique ratione prævia responderi quod cum interior illa missio sit occulta, non sufficit cuiquam nude tantum asserere quod ipse sit missus a Deo, cum hoc quilibet hæreticus asseveret ; sed oportet ut astruat illam invisibilem missionem per operationem miraculi vel per Scripturæ testimonium speciale. Unde cum Dominus mittere vellet Moysen in Ægyptum ad filios Israel, ut crederetur ei quod mitteretur ab ipso, dedit ei signum ut converteret virgam in colubrum et colubrum iterum reformaret in virgam. Joannes quoque Baptista missionis suæ speciale testimonium protulit de Scriptura, respondens sacerdotibus et levitis qui missi fuerant ad interrogandum quis esset et qualiter baptizandi sibi officium assumpsisset : *Ego vox clamantis in deserto : Dirigite viam Domini, sicut dixit Isaias propheta* (ibid.). Non est ergo credendum ei qui se dicit missum a Deo, cum non sit missus ab homine, nisi de se speciale proferat testimonium de Scripturis vel evidens miraculum operetur. Nam et de his qui missi leguntur a Deo evangelista testatur quod ipsi profecti prædicaverunt ubique, Domino cooperante et sermonem confirmante sequentibus signis. Licet autem scientia valde sit necessaria sacerdotibus ad doctrinam, quia juxta verbum propheticum : *Labia sacerdotis custodiunt scientiam, et legem requirent ex ore ejus, quia angelus Domini exercituum est* (Malach. ii), non est tamen simplicibus sacerdotibus etiam a scholasticis detrahendum, cum in eis sacerdotale ministerium debeat honorari. Propter quod Dominus in lege præcepit : *Diis non detrahes* (Exod. xxii), sacerdotes intelligens, qui propter excellentiam ordinis et officii dignitatem deorum nomine nuncupantur. Juxta quod alibi dicit de servo volente apud dominum remanere, ut dominus offerat eum diis. Cum enim juxta verbum Apostoli servus suo domino stet aut cadat, profecto sacerdos ab episcopo, cujus est correctioni subjectus, debet in mansuetudinis spiritu castigari, non autem a populo, cujus est correctioni præpositus, in spiritu superbiæ reprehendi ; cum juxta præceptum Domini pater et mater non debeant maledici, sed potius honorari : quod de spirituali patre multo fortius debet intelligi quam carnali. Nec quisquam suæ præsumptionis audaciam illo defendat exemplo, quod asina legitur reprehendisse prophetam, vel quod Dominus ait : *Quis ex vobis arguet me de peccato ? et si male locutus sum, testimonium perhibe de malo* (Joan. viii), cum aliud sit fratrem in se peccantem occulte corrigere : (quod utique quicumque tenetur efficere secundum regulam evangelicam, in quo casu sane potest intelligi quod Balaam fuit correptus ab asina), et aliud patrem suum etiam delinquentem reprehendere manifeste ac præcipue fatuum pro simplici appellare : quod utique nulli licet secundum evangelicam veritatem. Nam qui etiam fratri suo dixerit fatue, reus erit gehennæ

ignis. Rursus aliud est quod prælatus se sponte, de sua confisus innocentia, subditorum accusationi supponit (in quo casu præmissum Domini verbum debet intelligi), et aliud est quod subditus, non tam animo corripiendi quam detrahendi, exurgit temerarius in prælatum, cum eum potius maneat necessitas obsequendi.

Quod si forte necessitas postularit ut sacerdos, tanquam inutilis aut indignus, a cura gregis debeat removeri, agendum est ordinate apud episcopum, ad cuius officium tam institutio quam destitutio sacerdotum noscitur pertinere. Illud autem, tanquam de supercilio Pharisæorum procedens, debet ab omnibus aspernari, quod tanquam ipsi soli sint justi, cæteros aspernantur; cum et hactenus ab initio nascentis Ecclesiæ multi fuerint viri sancti qui nec tales fuisse leguntur nec talibus adhæsisse, cum de novo tales surrexisse legantur, quod nisi contenti sint doceri potius quam docere, ad illos forsitan pertinebit quibus Dominus ait: *Nolite fieri plures magistri* (Jac. III). Nos ergo, filii, quia paterno vos affectu diligimus, nec sub prætextu veritatis in foveam decidatis erroris, et sub specie virtutum in laqueum vitiorum, mandamus quatenus ab his quæ superius reprehensibilia denotavimus et linguam et animum revocetis, fidem catholicam et regulam ecclesiasticam observantes, ne vos verbis fallacibus circumveniri vel etiam circumvenire contingat, quia nisi correctionem nostram et admonitionem paternam receperitis humiliter et devote, nos post oleum infundemus et vinum, severitatem ecclesiasticam apponentes; ut qui noluerint obedire spontanei, discant acquiescere vel inviti.

IDEM EPISCOPO ET CAPITULO METENSI.

(38) Sicut Ecclesiarum prælatis incumbit ad capiendum vulpes parvulas, quæ demoliri vineam Domini moliantur, prudenter et diligenter intendere, sic est eis summopere præcavendum ne ante messem zizania colligantur, ne forsitan cum eis triticum evellatur. Sane sicut non debet hæretica pravitas tolerari, sic enervari non debet religiosa simplicitas; ne vel patientia nostra hæreticis audaciam subministret, vel simplices impatientia nostra confundat, ut nobis disruptis convertantur in arcum perversum, et in hæreticos de simplicibus commutentur. Sane significasti nobis per litteras tuas quod tam in diocesi quam in urbe Metensi, etc. *ut supra usque* in occulto. Quia vero in dubiis non est de facili sententia proferenda, cum quod vel iidem errent in fide, vel a doctrina discrepent salutari, nobis per tuas litteras, frater episcopo, non duxeris exprimendum, cum opinionem et vitam eorum penitus ignoremus qui sacras Scripturas taliter transulerunt, aut eorum qui docent taliter jam translatas, quorum neutrum potest fieri sine scientia litterarum, licet in his arguendi merito videantur

(38) Lib. II, epist. 142.

A quod occulta conventicula celebrant, officium sibi, etc. *usque* non inhærent, mandamus quatenus eos commonere diligentius studeatis, rationibus et exhortationibus innitentes ut ab his in quibus apparent reprehensione notabiles omnino desistant, nec officium sibi vindicent alienum. Inquiratis etiam sollicite veritatem quis fuerit actor translationis illius, quæ intentio transferentis, quæ fides utentium, quæ causa docendi, si sedem apostolicam et catholicam Ecclesiam venerantur; ut super his et aliis quæ necessaria sunt ad indagandam plenius veritatem per litteras vestras sufficienter instructi quid statui debeat melius intelligere valeamus. Revocandi autem eos et convincendi secundum Scripturas super his quæ reprehensibilia denotavimus B viam vobis in litteris quas communiter illis dirigimus aperimus.

IDEM CLERO ET POPULO VITERBIENSI.

(39) Vergentis in senium sæculi corruptelam non solum sapiunt elementa corrupta, sed et dignissima creaturarum ad imaginem et similitudinem condita conditoris, prælata privilegio dignitatis volucris cœli et bestiis universæ terræ, testatur; nec tantum eo quasi deficiente jam deficit, sed inficit et inficitur scabra rubigine vetustatis. Peccat enim ad extremum homo miserrimus; et qui non potuit in sui et mundi creatione in paradiso persistere, circa sui et orbis dissolutionem degenerat, et pretii suæ redemptionis circa fines sæculorum oblitus, dum variis ac vanis quæstionum se nexibus ingerit, se ipsum laqueis suæ fraudis innectit, et incidit in foveam quam paravit. Ecce etenim inimico homine messi Dominicæ superseminante semen iniquum, segetes in zizania pullulant vel potius polluantur, triticum arescit et evanescit in paleas, in flore tinea, et vulpes in fructu demoliri vineam Domini moliantur. Nova siquidem sub Novo Testamento Achor progenies de Spoliis Jericho regulam auream palliolumque furantur, et Abiro, Dathan et Chore soboles detestanda novis thuribus fermentatum thymiana novis voluit altaribus adolere, dum nox nocti scientiam indicat, dum cæcus præbet cæco ducatum, dum hæreses pullulant, et quem divinæ reddit hæreditatis expertem, suæ constituit hæreticus hæresis et damnationis hæredem. Hi sunt C caupones qui aquam vino commiscent et virus draconis in aureo calice Babylonis propinant, habentes secundum Apostolum speciem pietatis, virtutem autem ejus penitus abnegantes. Licet autem circa vulpes hujusmodi parvulas, species quidem habentes diversas, sed caudas adinvicem colligatas, quia de vanitate conveniunt in idipsum, diversa prædecessorum nostrorum temporibus emanaverint instituta, nondum tamen usque adeo pestis potuit mortificari mortifera quin sicut cancer amplius serperet in occulto, et jam in aperto suæ virus iniquitatis effundat, dum palliata specie religionis et

(39) Lib. II, epist. 2.

multos decipit simplices, et quosdam seducit astu- A
 tos, factus magister erroris qui non fuerat discipu-
 lus veritatis. Ne autem nos, qui licet circa horam
 undecimam, inter operarios tamen, imo super ope-
 rarios vineæ Domini Sabaoth sumus a patrefamilias
 evangelico deputati, et quibus ex officio pastorali
 sunt oves Christi commissæ, nec capere vulpes
 demolientes vineam Domini nec arcere lupos ab
 ovibus videamur, et ob hoc merito vocari possi-
 mus canes muti non valentes latrare, ac perdamur
 cum malis agricolis, et mercenario comparemur,
 contra defensores, receptatores, fautores et cre-
 dentes hæreticorum aliquid severius duximus sta-
 tuendum; ut qui per se ad viam rectitudinis revo-
 cari non possunt, in suis saltem defensoribus et
 fautoribus ac etiam credentibus confundantur; et B
 cum se viderint ab hominibus evitari, reconciliari
 desiderent unitati. De communi ergo fratrum no-
 strorum consilio, assensu quoque archiepiscoporum
 et episcoporum apud sedem apostolicam existen-
 tium, districtius inhibemus ne quis hæreticos re-
 ceptare quomodolibet vel defendere aut ipsis favere
 vel credere quoquomodo præsumat; præsentis de-
 creto firmiter statuentes ut si quis aliquid horum
 facere forte præsumperit, nisi primo secundoque
 commonitus a sua super hoc curaverit præsumptione
 cessare ipso jure sit factus infamis, nec ad pu-
 blica officia vel consilia civitatum nec ad eligendos
 aliquos ad hujusmodi nec ad testimonium admitta-
 tur. Sit etiam intestabilis, nec ad hæreditatis suc-
 cessionem accedat. Nullus præterea ipsi cogatur su-
 per quocunque negotio respondere. Quod si forsau
 judex exstiterit, ejus sententiam nullam obtineat
 firmitatem, nec causæ aliquæ ad ejus audientiam
 perferantur. Si fuerit advocatus, ejus patrocinium
 nullatenus admittatur; si tabellio, instrumenta con-
 fecta per ipsum nullius penitus sint momenti, sed
 cum auctore damnato damnentur. In similibus etiam
 idem præcipimus observari. Si vero clericus fuerit,
 ab omni officio et beneficio deponatur; ut quo ma-
 jor est culpa, gravior exerceatur vindicta. Si quis
 autem tales, postquam ab Ecclesia fuerint deno-
 tati, contempserit evitare, anathematis se noverit
 sententiam incurrisse. In terris vero nostræ tempo-
 rali jurisdictioni subjectis bona eorum statuimus D
 publicari. Et in aliis idem fieri præcipimus per
 potestates et principes sæculares; quos ad id exe-
 quendum, si forte negligentes existerent, per cen-
 suram ecclesiasticam appellatione postposita com-
 pelli volumus et mandamus. Nec ad eos bona ipso-
 rum ulterius revertantur; nisi his ad cor redeuntibus
 et abnegantibus hæreticorum consortium aliquis
 voluerit misereri, ut temporalis saltem pœna cor-
 ripiat quem spiritualis non corrigit disciplina. Cum
 enim, secundum legitimas sanctiones, reis læsæ ma-
 jestatis punitis capite, bona confiscentur ipsorum,
 eorum filiis vita solummodo ex misericordia con-

servata, quanto magis qui oberrantes in fide Do-
 mini Dei Filium Jesum Christum offendunt, a capite
 nostro, quod est Christus, ecclesiastica debent
 districtione præcidi et bonis temporibus spoliari,
 cum longe sit gravius æternam quam temporalem
 lædere majestatem. Nec hujus severitatis censuram
 orthodoxorum etiam exhæredatio filiorum quasi
 cujusdam miserationis prætextu debet ullatenus im-
 pedire, cum in multis casibus etiam secundam divi-
 num judicium filii pro patribus temporaliter pu-
 niantur, et juxta canonicas sanctiones quandoque
 feratur ultio non solum in auctores scelerum sed
 et in progeniem damnatorum. Decernimus ergo, ...
 nostræ inhibitionis et constitutionis, etc.

TITULUS XIV.

De falsariis.

IDEM REMENSI ARCHIEPISCOPO ET EJUS SUFFRAGANEIS.

(40) Dura sæpe mandata et institutiones interdum
 iniquas a sede apostolica emanare multi arguunt et
 mirantur, et in hoc ei culpam imponunt in quo sin-
 ceritas ejus culpæ prorsus ignara per innocentiam
 excusatur. Nos etenim circa negotia majora fre-
 quentius occupati, et curam universorum ex officio
 nostro gerentes, per quod sumus omnibus debito-
 res cum omnibus apud nos instantibus incontinenti
 satisfacere non possimus, quidam, eo quod a semita
 justitiæ oberrantes, aut ultra quam permittit hone-
 stas suæ petitionis licentiam extendentes, exaudiri
 non possunt, in motum proprium voluntatis irrum-
 punt, et ad sua ingenia falsitatis et artes perditionis
 cum animi exquisita malitia recurrentes, per falsæ
 astutiam speciei candorem puritatis apostolicæ de-
 nigrare ac depravare nituntur. Ex cujus falsitatis
 ingenio quot et quanta mala proveniant, cum per
 eam et innocentes quandoque damnentur, et rei ab
 objectis criminibus absolvantur, nec non et aposto-
 licæ sedis lædatur auctoritas, ipsa rei evidens ma-
 litia protestatur. Licet autem hujusmodi falsitas ali-
 quandiu possit cum operibus tenebrarum abscondi,
 tamen quia per eam beatis apostolis specialiter in-
 fertur injuria, ille a quo in persona eorum Romana
 Ecclesia auctoritatem super universas ecclesias acce-
 pit (unde et bulla nostra, per quam totius Christia-
 nitatis negotia aguntur, capitum ipsorum caractere
 præsignatur) perniciem tanti sceleris non patitur in
 tantum præjudicium eorum diutius occultari. Acci-
 dit enim nuper in Urbe quod quidam hujusmodi
 falsitatis astutiam perniciosius exercentes in suis
 fuerunt iniquitatibus comprehensi, ita quod bullas
 tam sub nomine nostro quam bonæ memoriæ C.
 papæ prædecessoris nostri, quas falso confinxerant,
 et quamplures litteras bullis signatas eisdem inve-
 nimus apud eos. Nos autem honori Romanæ Ec-
 clesiæ et utilitati omnium paterna volentes sollicitu-
 dine providere, de consilio fratrum nostrorum sta-
 tuimus et sub excommunicationis pœna et suspen-
 sionis ordinis et beneficii districtius inhibemus ne

quis apud sedem apostolicam de cætero litteras nostras nisi a nobis vel de manibus illorum recipiat qui de mandato nostro sunt ad illud officium deputati. Si vero persona tantæ auctoritatis exstiterit ut deceat eum per nuntium litteras nostras recipere, nuntium ad cancellariam nostram vel ad nos ipsos mittat idoneum, per quem litteras apostolicas juxta formam præscriptam recipiat. Si quis autem in hac parte mandati nostri transgressor exstiterit, si laicus fuerit, excommunicationi subjaceat, si clericus, officii sui et beneficii suspensione damnetur. Verum quia, sicut a falsariis ipsis accepimus, tam ad partes vestras quam ad cæteras regiones per litteras transmissas ab eis suæ iniquitatis falsitas multipliciter est diffusa, fraternitati vestræ per apostolica scripta mandamus quatenus provinciale concilium evocetis, in quo solemniter et regulariter statuatis ut per singulas parochias publice proponatur quod si quis a sede apostolica litteras impetravit quarum tenor possit esse suspectus, et eis uti voluerit, ut statutam pœnam evadat, primo fiat collatio de falsa bulla cum vera, et si eam invenerit falsitate notandam, episcopo diocæsano, abbati, vel archidiacono loci easdem litteras non differat præsentare; qui veritate comperta illum qui tales litteras reportavit, si laicus est, excommunicationi subjiciat, si clericus, eum ab officio beneficioque suspendat. Ad hæc adjicientes statuimus ut generalem excommunicationis sententiam promulgetis, quam per singulas parochias faciatis frequentius innovari, quod si quis falsas litteras se cognoscit habere, intra xv dies litteras illas aut destruat aut resignet, si pœnam voluerit excommunicationis evadere, quam, nisi forsitan in mortis articulo, sine speciali mandato nostro a quocunque volumus relaxari; nec etiam, si præsumpta fuerit contra hoc absolutio, quidquam habeat firmitatis, ne forte post tempora nostra falsitas interim occultata cuiquam valeat præjudicium generare. Cæterum ad majorem illius notitiam falsitatis habendam, ut fieri possit bullæ falsæ cum vera collatio præsentibus litteris unam de bullis falsis cum vera bulla duximus apponendam, districtius injungentes ut quascunque litteras inveneritis hac vel alia falsitate notandas, si quid actum occasione illarum, appellatione postposita irritetis, ita quod hujusmodi falsitas nullo temporis spatio valeat excusari, et portitores earum tandiu faciatis sub arcta custodia detineri donec receperitis super hoc nostræ beneplacitum voluntatis.

IDEM ARCHIDIACONO ET CANONICIS MEDIOLANENSIBUS.

(41) Licet ad regimen apostolicæ sedis, quæ dante Domino universarum Ecclesiarum mater est et magistra, insufficientes nos vita et scientia reputemus, quantum tamen Dominus nobis sua miseratione concesserit, ab his proposuimus abstinere per quæ nobis possit merito derogari; quanquam ex infirmitatis humanæ defectu non sic formam perfectionis

A semper et in omnibus imitari possumus quin aliquid aliquando in nostris subrepat operibus quod minus circumspectæ providentiæ valeat imputari, quod tamen non ex industria vel conscientia certa, sed interdum ex ignorantia vel nimia occupatione contingit. Significastis siquidem nobis per litteras vestras quod cum quædam vobis fuissent litteræ præsentatæ, per quas vobis districte præcipere videbamur ut J. de Cimil. clericum ecclesiæ vestræ in canonicum reciperetis et fratrem, nec aliquem alium in canonicum vocaretis donec ipsæ præbendæ beneficium plenarie fuisset adeptus, earum tenore diligenter inspecto vix eas credidistis de nostra conscientia processisse, vel si etiam processerint, per nimiam importunitatem fuisse obtentas. Cæterum cum easdem litteras, sicut viri providi et discreti, ad nostram remisissetis præsentiam, ut ex earum inspectione plenius nosceremus utrum ex nostra conscientia processissent, plus in eis invenimus quam vestra fuisset in eis discretio suspicata. Nam licet in stylo dictaminis et forma scripturæ aliquantulum cœperimus dubitare, bullam tamen veram invenimus, quod primum nos in vehementem admirationem induxit, cum litteras ipsas sciremus de conscientia nostra nullatenus emanasse. Bullam igitur hinc inde diligentius intuentes, in superiori parte, qua filo adhæret, eam aliquantulum tumentem invenimus; et cum filum ex parte tumentis sine violentia qualibet attrahi fecissemus, bulla in filo altero remanente, filum ex parte illa fuit ab ipso sine qualibet difficultate avulsum; in cujus summitate adhuc etiam incisionis indicium apparebat, per quod liquidoprehendimus bullam ipsam ex aliis litteris extractam fuisse ac illis per vitium falsitatis insertam. Cum ergo tantus excessus relinqui non debeat impunitus, mandamus quatenus dictum J. nisi infra xx dies post harum susceptionem a vobis commonitus ad præsentiam nostram cum testimonio litterarum vestrarum satisfactorius accesserit, extunc ab omni ecclesiastico beneficio et clericali officio, sublato cujuslibet contradictionis et appellationis obstaculo, suspendatis; vel si beneficio caret, anathematis eum vinculo innodetis; cum ab hac culpa non de facili sit credendus immunis, cum nec per fratres nec per consanguineos nostros nos, licet sæpius rogatos, potuisset inducere ut super hoc nostras vobis litteras mitteremus. Ex quo fraudem auctoris, etsi principalis falsarius ipse non fuerit, sufficienter agnoscere potuisset præsertim cum eo tempore præsens fuisse dicatur quo contra falsarios publicè constituimus, inter cætera, sub pœna excommunicationis firmiter inhibentes ne quis litteras apostolicas nisi de manu nostra vel bullatoris nostri reciperet, illis duntaxat exceptis quibus propter excellentiam dignitatis indulsimus ut per nuntios fideles et notos id ipsum possent efficere. Ut autem varietates hujusmodi falsitatis, quas hactenus deprehendimus,

vos ipsi de cætero deprehendere valeatis, eas vobis A presentibus litteris duximus exprimendas. Prima species falsitatis hæc est, ut falsa bulla litteris apponatur; secunda, ut filum de vera bulla extrahatur ex toto, et per aliud filum immissum falsis litteris inseratur; tertia, ut filum ab ea parte in qua charta plicatur incisum cum vera bulla falsis litteris immittatur sub eadem plicatura cum filo similis canapis restauratum. Quarta, quod a superiore parte bullæ altera pars filii sub plumbo rescinditur, et per idem filum litteris falsis inserta reducitur infra plumbum. Quinta, cum litteris bullatis et redditis aliquid in eis per rasuram tenuem immittatur. Eos etiam a crimine falsitatis non reputamus immunes qui contra constitutionem nostram præmissam scienter litteras nostras nisi de nostra vel bullatoris nostri manu B recipiunt. Eos quoque qui accedentes ad bullam falsas litteras caute projiciunt, ut de vera bulla cum aliis sigillentur. Sed hæc duæ species falsitatis non possunt facile deprehendi nisi vel in modo dictaminis vel in forma scripturæ, vel qualitate chartæ falsitas cognoscatur. In cæteris autem diligens indagator falsitatem poterit diligentius intueri, vel in adjunctione filorum, vel in collatione bullæ, vel motione, vel obtusione; præsertim si bulla non sit æqualis, sed alicubi magis sit tumida, alibi magis depressa.

IDEM ANTIBARENSI ARCHIEPISCOPO.

42) Quam gravi pœnæ subjaceat qui litteras apostolicas falsare non timent et veras a nobis impetratas litteras occultantes, falsis uti litteris non verentur, fraternitatem tuam credimus non latere. Ad audientiam siquidem nostram ex litteris charissimi in Christo filii nostri Wlean. Diocliæ regis illustris, necnon et tenore litterarum tuarum quas dilecto filio J. capellano nostro apud Durachium direxisti, noveris pervenisse quod cum Dominicus quondam Suacensis episcopus, qui coram eodem capellano et dilecto filio S. subdiacono nostro tunc in partibus illis gerentibus legationis officium fuerat de homicidio accusatus, et in concilio apud Antibarim pontificalem resignaverat dignitatem, ad nostram olim præsentiam accessisset, a nobis rediens quasdam tibi litteras præsentavit, quas de verbo ad verbum in litteris jam dicto capellano J. ex parte tua directis perspeximus contineri, quibus sibi assererat a nobis pontificale officium restitutum. Tu vero litteris illis fidem adhibens venerabilem fratrem nostrum G. quem in Suacensem episcopum electum canonice diceris consecrasse ab eadem ecclesia removisti, præfato Dominico occasione litterarum falsarum in ipsa Ecclesia restituto. Præfatus autem rex, sicut suis nobis litteris innotuit, non credens de nostra conscientia litteras illas emanasse, tam ipsum Dominicum quam præfatum episcopum nostro præcepit conspectui præsentari, humiliter petens rescripto apostolico edoceri quidquid duxerimus de ipso negotio statuendum. Nos vero rescriptum litterarum falsarum diligentius intuentes, in eis tam in

continentia quam in dictamine manifeste deprehendimus falsitatem, ac in hoc sumus non modicum admirati quod tu tales litteras a nobis credideras emanasse, cum præsertim scire debeas sedem apostolicam in suis litteris consuetudinem hanc tenere ut universos patriarchas, archiepiscopos et episcopos fratres, cæteros autem, sive reges sint sive principes, vel alios homines cujuscunque ordinis filios in nostris litteris appellemus. Et cum uni tantum personæ litteræ apostolicæ diriguntur, nunquam ei loquimur in plurali, ut *vos*, sive *vester*, et similia in ipsis litteris apponantur. In falsis autem tibi litteris præsentatis in salutatione dilectus in Christo filius vocabaris, cum in omnibus litteris quas tibi aliquando transmisimus te videre potueris a nobis fratrem venerabilem appellatum. Propter quod sic te esse volumus in similibus circumspicuum ut per falsas litteras nequeas denuo circumveniri vel falli; sed hic litteras apostolicas studeas diligentius intueri, tam in bulla quam in filo, tam etiam in charta quam in stylo, quod veras pro falsis vel falsas pro veris aliquo modo non admittas. Scire namque te volumus quod cum sæpefatus Dominicus olim ad apostolicam sedem accessisset, nos cum fratribus nostris examinantes diligentius causam ipsius, eum ad te cum nostris litteris duximus remittendum; quarum rescriptum nunc tibi sub bulla nostra mittimus introclusum. Sed ipse, tanquam homo iniquus, sicut ejus opera manifestant, veras litteras supprimens, quas ex benignitate sedis apostolicæ concesseramus eidem, falsas tibi non timuit litteras præsentare. Cæterum quia dignum est ut qui noluit benedictionem, prolongetur ab ea, et præfatus Suacensis episcopus non sine labore maximo se curavit nostro conspectui præsentare, prædicto Dominico, tanquam qui de sua justitia diffidebat, et remordebat eum prædictæ conscientia falsitatis, minime veniente, imo, licet, ut dicitur, iter arripuerit veniendi, ac promiserit se venturum, ad partes tamen Ungariæ se transtulit, ut nostram præsentiam declinaret, volentes et illum de sua præsumptione punire et sæpe nominato episcopo paterna pietate succurrere, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus et districte præcipimus quatenus si forte occasione litterarum illarum in aliquo processisti, irritum denuntians penitus et inane, jam dictum D. si denuo venire ad partes illas præsumpserit, omni dilatione, occasione, et appellatione postposita in aliquo facias monasterio districti ordinis ad agendam pœnitentiam arcte recludi. Prænominatum autem G. episcopum, si præmissis veritas suffragatur, in suo loco et dignitate sublato contradictionis et appellationis obstaculo restituas et facias in episcopatu suo pœnitentia permanere, illos ecclesiastica districtione compescens qui se tibi duxerint temeritate qualibet opponendos.

(42) Cap. *Quam gravit.*, De falsariis, in tertia Collect.

Decretum ejusdem in constitutione Lateranensis palatii promulgatum.

(45) Ad falsariorum malitiam confutandam jam alia vice recolimus apostolicas litteras destinasse, in quibus falsitatis modos, ne quis se posset per ignorantiam excusare, meminimus plenius distinxisse. Quia vero nonnunquam evenit ut falsas litteras exhibentes, postquam super his fuerint redarguti, ad excusationem suam dicant se hujusmodi litteras per alios impetrasse, de communi fratrum nostrorum consilio duximus statuendum ut qui litteris nostris uti voluerint, eas prius examinent diligenter; quoniam si falsis litteris usos se dixerint ignoranter, eorum sera poenitentia evitare nequibit poenas inferius denotatas. Nos enim omnes falsarios, qui per se vel per alios vitium falsitatis exercent, cum fautoribus et defensoribus suis anathematis vinculis decrevimus innodatos, statuentes ut clerici qui falsarii fuerint deprehensi, per ecclesiasticum judicem degradati saeculari potestati tradantur secundum constitutiones canonicas puniendi, per quam et laici qui fuerint de falsitate convicti legitime puniantur. Qui vero sub nomine nostro litteris falsis utuntur, si clerici fuerint, officiis et beneficiis ecclesiasticis spolientur; si laici, tandiu maneant excommunicationi subjecti donec satisfaciant competenter; ita tamen ut in istis et in illis malitia gravius quam negligentia puniatur. Quod et de his qui falsas impetrant litteras statuimus observandum.

TITULUS XV.

De rescriptis et eorum interpretationibus.

IDEM UNIVERSIS ARCHIEPISCOPIS ET EPISCOPIS ET ALIIS ECCLESIAE PRAELATIS.

(44) Ne promotionis nostrae primitias Domino negaremus, qui ei universa opera nostra consecrare tenemur, statim post electionem nostram tam pauperum quam aliorum apud sedem apostolicam existentium petitionibus intendere coepimus et eorum negotia promovere; ne si otio tanto tempore vacaremus, corpus et animus ex otiositate torperent. Verum quoniam insolitum fuit hactenus ut sub dimidia bulla ad tot et tam remotas provincias litterae apostolicae mitterentur, et ex hoc litterae ipsae diutius quam vellemus possent ex alicujus dubitatione suspendi, ut quorum interest parcamus laboribus et expensis, universas litteras quae ab electionis nostrae die usque ab solemnitate consecrationis sub bulla dimidia emanarunt, parem cum illis firmitatem obtinere decernimus quae in bulla integra diriguntur.

IDEM MEDIOLANENSI ARCHIEPISCOPO.

(45) Cum adeo scripta sedis apostolicae moderemur ut ex certa scientia nihil in eis faciamus apponi quod de jure debeat reprehendi, miramur non mo-

(45) Cap. *Ad falsariorum*, De falsar., in tertia Collect.

(44) Lib. 1, epist. 83.

(45) Lib. 1, epist. 279.

A dicum et movemur quod quoties ad te vel ad aliquos tibi subjectos nostras litteras destinamus, te super eis mirari rescribis, ac si mandarem aliquid inhonestum. Ideoque mandamus quatenus cum ad te vel ad tuos litterae apostolicae diriguntur, earum tenorem diligenter attendas, et quod mandatur in eis, dum tamen nec per suppressionem veritatis aut expressionem falsitatis obtentae fuerint, facias effectui mancipari.

IDEM ELECTO, DECANO, ET MAGISTRO N. DE LEVENTIIS CANONICO CAMERACENSI.

(46) Causam quae inter Praemonstratensem et Pruniensem ecclesias super possessionibus de Anapia vertitur discretionem vestrae commisisse meminimus sine canonico terminandam. Sed quia in litteris illis animadvertimus fuisse insertum quod si alterutra partium legitime citata praesentiam vestram adire vel iudicio parere contemneret, vos nihilominus praesentis partis probationes recipere et quantum de jure possetis in causae cognitione ac decisione procedere minime tardaretis, nos volentes ut clausula illa, *quantum de jure poteritis*, quae antequam de probationum receptione mentio fieret fuerat inserenda, clausulam illam de probationum receptione praecedat, discretionem vestrae per apostolica scripta mandamus quatenus ipsam intelligentes ibidem, in eadem causa juxta tenorem litterarum nostrarum procedere non tardetis, attente proviso ut si occasione clausulae memoratae aliquid constiterit in alterutrius partis praedictum attentatum, id viribus decrevimus cariturum.

IDEM CLUNIENSI EPISCOPO.

(47) Cum M. Ferrariensis canonicus, etc. *Et infra*: Cum in constitutione praedicta et confirmatione sedis apostolicae vel fuerit vel esse debuerit, sicut consuevit, expressum, *nisi in tantum excrescerent Ecclesiae facultates quod pluribus possint sufficere competenter*, et cum idem canonici in derogationem suae constitutionis ad vacaturas praebendas quatuor receperint ultra numerum constitutum, antiquis canonicis praebendas cum integritate percipientibus consuetas, superexcrescentes redditus praedictis canonicis appellatione remota facias assignari; ita tamen quod si ex eis pares cum aliis potuerint sortiri praebendas, quod super fuerit in communes canonicorum usus, sive ut prius statuerant, sive aliter prout melius videbitur convertatur, revocatis in irritum omnibus quaecunque ab alterutra partium in praedictum alterius post motam quaestionem coram episcopo Ferrariensi circa praebendas vel possessiones fuerint innovata.

TITULUS XVI.

De abrenuntiatione.

IDEM SUFFREDO AUGUSTENSI PRAEPOSITO.

(48) Ex ore sedentis in throno, etc. *Et infra*:

(46) Lib. 1, epist. 62.

(47) Lib. 1, epist. 58.

(48) Lib. 1, epist. 290. — Cap. *ex ore*, De his quae fi. a maj. par. capituli.

Quia B. de præpositura ipsa non fuit aliquatenus investitus, etsi mandatum fuerit ut de eadem investiretur, de qua etiamsi investitus fuisset, per hoc quod A. reverentiam exhibuit quæ debetur præposito, juri suo renuntiasset videtur; nos attendentes sibi de jure non potuisse competere ut per appellationem ob id interpositam communem ordinationem Ecclesiæ impediret, intelligentes etiam te a majori parte tam dignitate quam numero eorum quos jus eligendi constabat habere electum fuisse canonice in præpositum, electionem tuam auctoritate apostolica confirmamus.

IDEM ABBATI ET CONVENTUI DE PIGAVIA.

(49) Cum bonæ memoriæ Ce. papæ, etc. *Et infra*: Cum iudices delegati partes ad suam præsentiam auctoritate apostolica evocassent, memoratus episcopus Mersburgensis delegatos ipsos suspectos sibi proposuit, et causas suspicionis multiplices assignavit. Consequenter etiam eorum volens iudicium declinare, sedem apostolicam appellavit. Sed reversus postmodum, coram eisdem sacramentum calumniæ præstitit, testes produxit, petitis dilationibus et obtentis. Ipsi ergo iudices procedentes in causa, auditis utriusque partis rationibus et plenius intellectis, gesta omnia sigillorum suorum munimine roborata ad sedem apostolicam destinarunt, terminum partibus imponentes quo recepturæ sententiam apostolico se conspectui personaliter præsentarent; ad quem tu personaliter accedens, episcopus pro se misit dilectos filios H. et B. responsales, qui gesta quæ delegati transmiserant nec publicari debere dicebant nec fidem eis penitus adhibendam, cum et a suspectis iudicibus et post appellationem legitime interpositam recepta fuerint et descripta, parte tua contrarium postulante. Quia vero memoratus episcopus, eo quod iuramentum præstitit de calumnia, et a delegatis inducias postulavit, et testes coram eis produxit, appellationi renuntiasset videtur, et eorum examini consensisse, nos habito fratrum consilio in præmissa incidenti quæstione interlocuti fuimus quod deberent quæ coram prædictis iudicibus gesta fuerant publicari, ut secundum tenorem ipsorum nostra tandem sententia formaretur. *Et infra*: Quia tam per confessiones quam per attestaciones constitit quod fide hinc inde data compromissum est in arbitrium archiepiscopi memorati Magdeburgensis, nos de consilio fratrum nostrorum ipsum arbitrium decrevimus observandum, illis duntaxat exceptis capitulis quæ contra libertatem ipsius monasterii et duarum capellarum ejusdem in arbitrio sunt expressa; cum etsi sponte volueris, de jure tamen nequiveris sine licentia Romani pontificis renuntiare privilegio vel indulgentiis libertatis quæ monasterium illud indicant ad jus et proprietatem Romanæ Ecclesiæ pertinere, præsertim cum in ultimæ commissionis litteris contineatur expressum quod prædecessor noster C. super renuntiatione a

(49) Lib. 1, epist. 317, 318. — Cap. *Cum tempore*, De arbitris.

A te super privilegio et aliis scriptis facta nullum tibi vel successoribus tuis aut etiam monasterio et duabus capellis de Pigavia præjudicium voluit generari.

TITULUS XVII.

De circumventis.

IDEM LUCENSI EPISCOPO ET ABBATI DE MOLON.

Cum illius vicem non suffragantibus meritis geramus in terris de cujus vultu prodit iudicium et vident oculi æquitatem, etc. *Et infra*: Si vobis constiterit abbatem ipsum Cellæ-novæ ad sedem apostolicam, antequam episcopus in eum suspensionis et excommunicationis et in monasterium interdicti sententias tulerit, legitime appellasse vel esse a jurisdictione ipsius Auriensis episcopi exemptum, eo non obstante quod abbas ab episcopo, sicut dicitur, circumventus præter fratrum suorum consensum ei obedientiam repromisit, cum fraus et dolus ei patrocinari non debeant, sententias illas iudicetis appellatione remota penitus non tenere. Alioquin faciatis eas per censuram ecclesiasticam inviolabiliter usque ad satisfactionem congruam observari. Quod si forte abbas ipse in exemptionis probatione defecerit, nec legitima se poterit præscriptione tueri, licet probet se ante dictas sententias appellasse, nihilominus tamen monasterium ipsum Auriensi iudicetis Ecclesiæ subjacere, in cujus diœcesi est fundatum. Similiter eo in appellationis probatione deficiente, si vobis de exemptione vel legitima præscriptione constiterit, tam abbatem quam monasterium ab ejusdem episcopi et ecclesiæ ipsius super hoc impetitione penitus absolvatis.

IDEM ARCHIEPISCOPO ET PRÆPOSITO SANCTI ANDRÆ.

(50) Cum universorum fidelium ab ipso Domino Jesu Christo pastoralis sit nobis cura commissa, sollicitudini nostræ dignoscitur expedire ut sic debeamus quoslibet in suis rationibus confovere quod aliorum jura in conspectu Ecclesiæ dispendium non sustineant, sed firma et illibata debeant permanere. Intelleximus siquidem dilecto filio G. canonico Sancti Joannis in Leodio referente quod cum et ipse et L. clericus, ducti quadam animi levitate, permutationem præbendarum suarum inter se tractare cœpissent, quia utilitatem utriusque imminere credebant, tandem idem L. clericus occasione dictæ permutationis, præbenda ejusdem G. quam in ecclesia Beatae Mariæ Namurcensis habebat, cuidam suo consanguineo assignata, præbendam sancti Bartholomæi, quam sæpedito G. promiserat, nequaquam voluit resignare; et sic idem G. (ut asserit) sua spe remansit omnino frustratus. Cum igitur deceptis et non decipientibus jura subveniant, fraus etiam et dolus nemini debet patrocinium impertiri, licet ipsi de se non possent ecclesiastica beneficia permutare, ut tamen simplicitati venia tribuatur, discretioni vestræ per apostolica scripta mandamus quatenus si vobis constiterit prætaxatum G. taliter fuisse

(50) Lib. 1, epist. 84.

deceptum, ab ipsa Namurcensi præbenda, quam diu dicitur possedisse, amoto consanguineo ipsius L. vel quolibet alio illicito detentore, eandem sublato appellationis obstaculo G. faciatis restitui memorato, et eundem ipsius pacifica possessione gaudere.

TITULUS XVIII.

De his quæ vi metusve causa geruntur.

IDEM DECANO ET SUBDECANO LINCOLNIENSI.

(51) Ad audientiam nostram dilecto filio magistro He. significante pervenit quod cum ecclesiam de Chevele auctoritate sedis apostolicæ canonicè fuisset adeptus, et aliquandiu pacificè possedisset, gravissimo tandem regis metu quod eam resignaret jurare coactus, eam in eorum ad quos pertinebat manibus resignavit. Quia vero quæ vi metusve causa sunt, carere debent robore firmitatis, mandamus quatenus si eundem magistrum eo metu ad resignationem faciendam vobis constiterit fuisse coactum qui potuerit vel debuerit cadere in constantem, non obstante juramento prædicto, quo non ad repetendum sed ad resignandum solummodo tenebatur, præfatam ecclesiam ei per censuram ecclesiasticam sublato appellationis obstaculo restitui faciatis.

IDEM MASSILIENSI ET AGATENSI EPISCOPIS.

(52) Cum dilectus filius abbas de Ferendillo (53), etc. *Et infra*: Quia constitit nobis de voto emisso et præstito juramento a canonicis insularum quod regulam Cisterciensem observarent, non obstante violentia quæ proponebatur illata, cum neque metum mortis continuerit, neque corporis cruciatum, et ideo non debuerat cadere in constantes, nec obsistente dolo quo se proponebant fuisse seductos, cum talis dolus non tam ad circumventionem abbatis de Floreia quam ad fatuitatem eorum debeat retorqueri, super restitutione petita silentium de consilio fratrum nostrorum duximus eis sententia-liter imponendum.

TITULUS XIX.

De licitis et illicitis juramentis.

IDEM HUGONI COMITI ET MARSUCTO PISANO CANONICO.

(54) Significante dilecto filio Rubeo cive Pisano ad nostram noveritis audientiam pervenisse quod cum domum suam cum horto Gal. Pisano civi pro cclii libris pignori obligasset et promisisset, cautione præstita juramenti, quod nisi domum ipsam statuto inter eos termino recolligeret, eundem creditorem ulterius super ea minime molestaret, infra statutum tempus per certum et fidelem nuntium pecuniam remisit, quam idem nuntius, infideliter agens, sicut ei injunctum fuerat, non persolvit. Cumque postmodum prædictus R. ab imperatore captus pariter et detentus multa pericula sustinuerit et labores, nec dicto G. satisfacere potuerit, ut debebat,

A nunc per Dei gratiam libertati pristinæ restitutus, paratus est pecuniam reddere creditori; licet ipse prorsus eam recusaret recipere, quia ei non eam statuto termino persolvit. Cum igitur pactum commissoriæ sit in pignoribus improbatum, et, quantum in eo fuit, prædictus R. juramenti debitum adimpleverit, cum per eum quem certum et fidelem nuntium sperabat pecuniam remiserit termino constituto, et dum in imperiali fuit captione detentus, satisfacere non potuerit creditori, devotioni vestræ præsentium auctoritate mandamus quatenus si præmissis veritas suffragatur, prædictum creditorem, ut sorte contentus existat, pensionibus præfati pignoris computatis in sortem, et domum ipsam et hortum præfato R. omni postposita dilatione resignet, per censuram ecclesiasticam pacto vel tali juramento nequaquam obstante, admonitione præmissa, sublato contradictionis et appellationis obstaculo, compellatis.

IDEM ARCHIEPISCOPO ARNERIENSI [Ameliensi episcopo].

(55) Sicut nostris est auribus intimatum, Ecclesia dudum Tudertina vacante, ipsius canonici et venerabilis frater noster episcopus videns quod cum eis, dum in minori esset officio constitutus, juramenta quædam in damnum episcopalis juris fecerunt priusquam de pontificis electione tractatus aliquis haberetur; quæ utrum servari debeant, cum ex eis præsertim contingeret episcopales redditus minorari, tanquam vir providus et discretus olim nos idem duxit episcopus consulendos. Nos ergo salutem ejus paternam volentes sollicitudine providere, pro juratione incauta imponi sibi fecimus pœnitentiam congruentem. Et nihilominus attendentes quod juramentum, non ut esset iniquitatis vinculum, fuerit institutum, et quod non juramenta sed perjuria potius sunt dicenda quæ contra ecclesiasticam utilitatem attentantur, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus quatenus personaliter ad Ecclesiam Tudertinam accedens, quod in damnum episcopalis juris repereris taliter attentatum, nostra suffultus auctoritate in statum debitum appellatione remota reducas, faciens quod decreveris, etc.

IDEM ILLUSTRIS REGI ARAGONUM.

(56) Ex tenore litterarum tuarum nobis innotuit quod quidam consiliarii tui, quin imo potius deceptores, tuum animum induxerunt ut jurares, irrequisito assensu populi, usque ad certum tempus patris tui conservare monetam, quæ tamen circa mortem ipsius fuerat legitimo pondere defraudata. Quoniam autem eadem moneta est adeo diminuta et minoris valoris effecta quod grave propter hoc in populo scandalum generatur, tu quod egeras indiscrete, discrete cupiens revocare, ac necessitati populi satisfacere, ab observatione juramenti præ-

pignoribus.

(55) Cap. *Sicut nostris*, De Constitutionibus in tertia Collect.

(56) Lib. II, epist. 28.

(51) Lib. II, epist. 282.

(52) Lib. II, epist. 91.

(53) Leg. *Floreiæ*. Nam causa abbatis de Ferendillo exstat lib. I, epist. 377.

(54) Lib. I, epist. 33. — Cap. *Significante*, De

dicti, ex quo tibi et regno tuo metuis grave periculum imminere, postulasti suppliciter a nobis absolvi. Super hoc vero diligens indagator veritate comperta potuisset facile intueri quod non tam erat absolutio necessaria quam interpretatio requiranda. Quoniam cum juramentum fecisti, monetam aut falsam aut legitimam esse credebas. Si falsam (quod de regia serenitate non credimus), juramentum fuisset illicitum et nullatenus observandum, et pro eo tibi esset pœnitentia injungenda, cum juramentum, ut esset iniquitatis vinculum, non fuerit institutum. Si vero ipsam legitimam esse credebas, juramentum licitum fuit, et usquequaque servandum. Et ut irreprehensibiliter observetur, consulimus et mandamus ut reprobata moneta quæ a legitimo pondere fuerat diminuta, alia sub nomine patris tui moneta cudatur, quam ad legitimam pondus reduces, secundum eum statum quem tempore patris tui habuerit meliorem, ita quod et antiqua moneta, quæ ab illo statu falsata non fuerat, cum ea pariter expendatur, per quod dispendium vitari possit et juramentum servari.

TITULUS XX.

De eodem et notoriis et canonica purgatione.

IDEM NEAPOLITANO ARCHIEPISCOPO.

(57) Ad nostram noveris audientiam venisse quod dudum a te quasi per extorsionem tale fuit præstitum juramentum quod in omni causa deberes ordinem judicarium observare. Verum quoniam secundum traditiones canonicas manifesta accusatione non indigent nec in eis est ordo judicarius observandus qui debet in aliis observari, neque tu, quando sub præmisso tenore jurasti, habebas in mente ut propterea venires contra canonicas sanctiones, alioquin non juramentum sed perjurium potius exstitisset, nec aliqua ratione servandum, nos juramentum tuum benignius volentes interpretari, ita quod consonet canonicis institutis, fraternitati tuæ auctoritate præsentium intimamus quod in manifestis et notoriis ratione juramenti præmissi non credimus te teneri servare subtilitatem ordinis judicarii, quam in his non servari per omnia ipsa quoque juris ratio postulat et requirit. Unde videbitur, nec immerito, subtiliter intuenti de ordine judiciorum procedere ut in præmissis non per omnia ordo judicarius observetur, quanquam et secundum approbatum intellectum Scripturæ divinæ recte possit intelligi quod jurasti tu in omnibus causis ordinem judicarium observares, in illis videlicet in quibus est ordo judicarius observandus. Sic ergo faciens et juramenti tenorem servabis, et instituta canonica non omittes.

IDEM C. QUONDAM HOLDESEMENSI EPISCOPO.

(58) Miramur non modicum et non sine ratione movemur quod contra nos ausus es ponere os in cœlam, asserens quod contra te nec citatum nec

A convictum non fuerat sententia proferenda. Sed ecce in quo alterum judicas, te ipsum condemnas, cum tuum non fuerit de superiori temere judicare, et in eo quod excusationem tuam imo potius accusationem nostram allegas, tertium membrum omiseris, cum in manifestis non sit ordo judicarius requirendus. Verum utrum excessus tuus fuerit manifestus, conscientia tuæ relinquimus discernendum, cum non potuerit esse occultum quod tam publice factum fuit et per totam Teotoniam publicum. Tu etiam confessus videris de crimine, cum in litteris ad nos directis, quas adhuc apud nos in testimonium reservamus, Herbipolensem te præsumpseris episcopum appellare.

B IDEM ARCHIPRESBYTERO SANCTI ANDRÆ PALLIANENSIS.

(59) Quam sit grave crimen in clericis gloriari cum malefecerint et in rebus pessimis exsultare nullus sanæ mentis ignorat. Accepimus sane, quod non sine dolore referimus, quod cum Ricus de Serone R. filiam suam cuidam Joanni nomine tradiderit in uxorem, Petrus diaconus ecclesiæ Sancti Petri, filius sacerdotis, non erubuit publice profiteri se prædictam feminam carnaliter cognovisse. Unde factum est quod prædictus vir ad propria eam remitteret cui fuerat matrimonialiter copulata. Quapropter per apostolica scripta mandamus quatenus si tibi constiterit de præmissis, omni contradictione et appellatione cessantibus præfatum ab officio et beneficio suspendere non postonas, compellens virum ut uxorem suam recipiat, eique sicut justum est officium exhibeat maritale.

IDEM EXONIENSI EPISCOPO.

(60) Tua nos duxit fraternitas consulendos si de clericis publice concubinas habentibus, qui quando conveniuntur a te, se esse concubenarios diffitentur, nec apparet contra eos legitimus accusator, credendum sit testimonio bonorum virorum inter quos vivere dignoscuntur. Nos igitur consultationi tuæ taliter respondemus, quod si crimen eorum ita publicum est ut merito debeat appellari notorium, in eo casu nec accusator nec testis est necessarius, cum hujusmodi crimen nulla possit tergiversatione celari. Si vero publicum est, non ex evidentia, sed ex fama, in eo casu ad condemnationem sola testimonia non sufficiunt, cum non sit testimoniis, sed testibus judicandum. Sed si de clericis illis talis habeatur suspicio ut ex ea scandalum in populo generetur, licet contra ipsos non apparuerit accusator, tu tamen eis canonicam potes purgationem indicere: quam si præstare noluerint, vel defecerint in præstanda, eos canonica poteris animadversione punire.

IDEM SENONENSI ARCHIEPISCOPO.

(61) Quoniam ex dictis testium multa erat præsumptio contra decanum Nivernensem, utpote cum esset manifeste probatum eum familiaritatem hæ-

(57) Lib. 1, epist. 115.

(58) Vide lib. 11, epist. 204.

(59) Lib. 1, epist. 143.

(60) Lib. 11, epist. 265.

(61) Lib. 11, epist. 63.

reticorum non solum habuisse, sed etiam captasse scienter, cum publica etiam laboraret infamia, et tantum suscitatum esset scandalum contra ipsum quod non posset canonica purgatione deleri, nec ipsum absolvere, nec purgationem quam obtulerat ab initio, et tunc etiam offerebat, recipere noluisse, sed ipsum cum litteris tuis ad sedem duxisti apostolicam destinandum, intelligens quod ex concessa nobis plenitudine potestatis citra pœnam canonicam dispensare possumus et ultra eam rigorem severitatis attingere. Cæterum ei postmodum in nostra præsentia constituto communem audientiam in consistorio nostro concessimus, ubi se multipliciter nisus est excusare, illud præsertim allegans, quod cum non apparente accusatore legitimo purgationem offerret, testes contra eum non fuerunt aliquatenus admittendi. Nos igitur litterarum scientiam et honestatem morum in te pariter attendentes, licet ecclesiastica constitutio tales ab officio tantum usque ad purgationem canonicam doceat suspendendos, quod tamen etiam eum a beneficio propter immanitatem criminis, ut credimus, suspendisti, nolimus improbare; nec illud etiam propter causam improbamus eandem; quod licet nullus contra eam accusator legitimus compareret, ad detergendam tamen hujus pestiferæ mortis imo mortiferæ pestis radicem, ex officio tuo fama publica deferente voluisti plenius inquirere veritatem. Attendentes autem vulgatam infamiam, grave scandalum et vehementem suspicionem ex testium dictis obortam, quia contra eundem decanum facere videbantur, cum propter eorum quod libet ei esset purgatio injungenda, et servantes et mollientes rigorem fratrum nostrorum archiepiscoporum et episcoporum apud sedem apostolicam existentium, purgationem quartædecimæ manus sui ordinis ei diximus injungendam. Ipsum igitur ad te cum litteris apostolicis remittentes, ut ibi purgaretur ubi noscitur infamatus, mandamus quatenus ascitis tecum Nivernensi et Parisiensi episcopis, indictam ei a nobis purgationem accipias, ita tamen ut qui ad ejus purgationem accesserint comprobendam, sint fide catholici, vita probati, qui conversationem et vitam ipsius non tam moderno tempore noverint quam transacto. Purgatione vero recepta, beneficium ei restituere non postponas, ne cogatur victus in cleri opprobrium mendicare. In pœnam autem familiaritatis illius quam cum hæreticis scienter habuisse dignoscitur, eum ab officio volumus manere suspensum, donec scandalum sopiatur; ita tamen ut publice familiaritatem hæreticorum abjuret. Præcipias insuper ipsi districte ut in prædicta et aliis villis circumpositis profiteatur et prædicet fidem catholicam, ac confundat et detestetur hæreticam pravitatem, sic deinceps vitam suam bonis adornans operibus ut infamia convertatur in famam, et omne scandalum et suspicio de catholicorum

mentibus evellatur. Quod si forsitan in purgatione defecerit, eum ecclesiasticæ dictationis mucrone percellas, et ab officio beneficioque depositum ad agenda pœnitentiam in arcum monasterium retrudere non omittas.

IDEM BISUNTIO ARCHIEPISCOPO.

(62) Licet in beato Petro apostolorum principe ligandi atque solvendi nobis a Domino sit attributa facultas, quam in subditis juxta eorum exigentiam meritum exercere libere debeamus, exemplo tamen illius qui omnes salvat et neminem vult perire, libentius ad absolvendum intendimus quam ligandum, etsi nonnullæ sint culpæ in quibus est culpa relaxare vindictam. Sane cum olim ex litteris G. decani, C. cantoris Sancti Stephani, Joannis Salinensis, T. de Grabi, et plurium aliorum canonicorum Ecclesiæ Bisuntinæ ad apostolicæ sedis audientiam pervenisset te varia crimina commisisse, ac ab eis fuisse per easdem litteras super perjurio et crimine Simonie et incestu delatum, felicis recordationis C. papa prædecessor noster servata judiciaria gravitate tibi certum terminum assignavit quo, responsurus objectis, apostolico te conspectui præsentares. Cum autem tu juxta tenorem factæ tibi citationis ad sedem apostolicam accessisses, te et dilectis filiis Jo. et C. archidiaconis apud sedem apostolicam constitutis, exspectavimus aliquandiu si qui forsitan contra te procederent, et quæ de te litteris intimaverant, proponerent in scribendo. Cæterum cum nec unus etiam appareret qui te impeteret de prædictis, ne aliquid de contingentibus omittere videremur, prædictis archidiaconis vocatis ad præsentiam nostram, et in nostra et fratrum nostrorum præsentia constitutis, quæsimus diligenter si quid super prædictis adversus te pro se vel aliis proponere vellent, et quod scripserant, legitime demonstrare. Ipsi autem quod non proposito accusandi hoc scripserant responderunt; sed quia tu super quibusdam incorrigibilis videbaris, quædam de te sedi apostolicæ duxerant intimanda, sed nuntius qui pro litteris impetrandis accessit, mandati formam præsumpsit excedere. Nos igitur famæ tuæ consulere cupientes, dictis canonicis contra te super prædictis silentium duximus imponendum, ne te de certo eis super ipsis accusare liceat vel infamare, illius sequentes exemplum qui cum muliere dixisset: *Nemo te condemnavit, mulier?* et illa: *Nemo, Domine. Nec ego, inquit, te condemnabo. Vade, jam amplius noli peccare (Joan. viii).* Quia vero prædicti canonici citra vinculum inscriptionis desistere voluerunt, eis de juris permissione id non duximus imputandum. Ne autem in absolute tua nimis procedere videamur, quamvis potius in odore bonæ opinionis coepiscoporum nostrorum quam eorum infamia delectemur, venerabili fratri nostro Cabilonensi episcopo et dilecto filio abbati

de firmitate inquisitionem famæ tuæ duximus committendam.

TITULUS XXI.

De inquisitione culparum.

IDEM NEAPOLITANO ARCHIEPISCOPO ET G. SANGTI LAURENTII IN LUCINA PRESBYTERO CARDINALI APOSTOLICÆ SEDIS LEGATO.

(63) Nihil est pene quod magis debeat formidare prælatus quam vitium negligentiae; quia, si juxta testimonium veritatis de omni verbo otioso in die judicii redditurus est rationem, quanto magis de omni bono neglecto, cum eum etiam qui opus Dei fecerit negligenter Scripturæ divinæ sententia maledicat? Heli namque summus sacerdos, licet in se ipso bonus existeret, quia tamen filiorum excessus efficaciter non corripuit, et in se pariter et in ipsis animadversionis divinæ vindictam excepit, dum filiis ejus in bello peremptis, ipse de sella corruens fractis cervicibus exspiravit. Ad corrigendos igitur subditorum excessus tanto diligentius debet prælatus assurgere quanto damnabilius correctionem eorum negligeret; contra quos, ut de notoriis excessibus taceatur, etsi tribus modis procedere possit, per accusationem videlicet, denuntiationem et inquisitionem ipsorum; ut tamen in omnibus diligens adhibeatur cautela, sicut accusationem legitimam præcedere debet inscriptio, sic et denuntiationem charitativa correctio, et inquisitionem clamosa debet insinuatio prævenire *Descendam*, inquit Dominus, *et videbo utrum clamorem qui venit ad me, opere jam compleverint* (Gen. xviii). Tunc enim clamor pervenit ad prælatum, cum per publicam famam aut insinuationem frequentem subditorum sibi referuntur excessus; et tunc debet descendere et videre, id est, mittere et inquirere utrum clamorem veritas comitetur. Si autem juxta canonicas sanctiones, si quid de quocunque clerico ad aures prælati pervenerit quod eum juste possit offendere, non facile credere debet, nec ad vindictam eum res accendere debet incognita, sed coram Ecclesiæ suæ senioribus diligenter est veritas perscrutanda, ut si rei poposcerit qualitas, canonica districtio culpam feriat delinquentis, non tanquam idem sit auctor, accusator et iudex, sed quasi fama deferente vel denuntiante clamore officii sui debitum exsequatur, eo semper adhibito moderamine, ut juxta formam judicii, sententiæ quoque forma dicatur.

IDEM CANTUARIENSI ARCHIEPISCOPO.

(64) Dilectus filius magister Andreas nuntius tuus pro parte tua fecit in audientia nostra proponi quod cum Cantuariensem diocesium secundum consuetudinem prædecessorum tuorum visitas, ut quæ corrigenda sunt corrigas, et statuas quæ secundum Deum videris statuenda, in monasteriis et canonicis regularibus et religiosis locis pullulasse repereris Simoniacam pravitatem, ita ut in eis multi sint

(63) Lib. II, ep. 260.

(64) Cap. *Dilectus*, De Simonia.

A pretio recepti qui potius gratis recipi debuissent, imo etiam ad religionis observantiam invitari. Dubitas igitur utrum quia multitudo reperitur in causa, severitati sit aliquid detrahendum, an in tales exercere debeas rigorem canonicæ disciplinæ. Nos igitur inquisitioni tuæ taliter respondemus, quod si adversus eos qui labe fuerint hujusmodi maculati accusatio coram te fuerit canonicè instituta, postquam crimen ordine fuerit judiciario comprobatum, tam in dantes quam in recipientes canonicæ severitatis exerceas ultionem. Quod si de hoc tibi per solam inquisitionem constiterit, eos qui per Simoniacam pravitatem in locis talibus sunt recepti, ab illis amotos ad agendam pœnitentiam ad monasteria dirigas arctiora. Abbatibus autem, abbatissis, prioribus, prælatis quibuslibet, et officialibus eorundem injungas pœnitentiam competentem, et donec illam peregerint, eos a sacrorum ordinum executione suspendas. Studeas autem omnibus per Cantuariensem provinciam sub interminatione anathematis, auctoritate tam tua quam nostra, districtius inhibere ne talia præsumant ulterius attentare, sed illud duntaxat gratanter accipiant quod sine taxatione fuerit gratis oblatum, injungens episcopis ut hanc ipsam formam per suas dioceses studeant observare.

TITULUS XXII.

Quæ probationes in simonia productæ recipiantur.

IDEM PRIORI SANCTI VICTORIS, MAGISTRIS E. BONONIENSI ET VH. MEDIOCENSI CANONICIS.

(65) Licet Heli sacerdos in seipso, etc. *Et infra.* Cum igitur de abbate Pomposiano ea nobis frequenter insinuata fuissent quæ ab honestate regulari nimium dissonabant, inquisitionem eorum viris prudentibus commisimus faciendam; qui cum minime processissent, ad iteratum sæpe clamorem de communi fratrum nostrorum consilio citavimus ad præsentiam nostram abbatem et monachos, ut per nos ipsos causa morbi plenius inquisita, plagam ipsam melius curarem. Eis igitur ad nostram præsentiam accedentibus, quidam ex monachis nobis ipsum abbatem de Simonia, perjurio, dilapidatione ac insufficientia detulerunt. Contra quos cum idem abbas exciperet quod denuntiationem hujusmodi fraterna correctio secundum regulam evangelicam non præcesserat, et idem constanter assererent quod correctionem hujusmodi præmississent, licet ad id probandum duorum monachorum juramenta fuissent exhibita, quia tamen super hoc ipso necdum contendere desistebant, nos, ut prædiximus, frequentibus clamoribus excitati, ex officio nostro maluimus inquirere de præmissis, omnes omnino monachos, qui vel ipso vel cum contra ipsum abbatem accesserant, juramenti vinculo astringentes ut de propositis plene quam scirent exponerent veritatem; quorum depositiones in scriptis redactæ cum publicatæ fuissent, super illis cœperunt multipliciter disputare. Quia vero tum ex assertione monachorum

(65) Lib. II, epist. 260.

rum, tum ex abbatis confessione cognovimus quod idem abbas non modicam summam pecuniæ relictam a prædecessore suo totam expenderat, et in alia summa majori monasterium obligaverat, nos eum juxta canonicas et legitimas sanctiones propter has et alias præsumptiones quasi de dilapidatione suspectum ab administratione abbatiae duximus suspendendum. Et quia per testes Simonia multis modis contra ipsum abbatem videbatur esse probata, ipse contra testes multas exceptiones proposuit, super quibus utrinque fuit multipliciter disputatum, aliis asserentibus in crimine Simoniae, sicut in crimine læsæ majestatis, omnes indifferenter tam infames quam criminosos non solum ad accusandum sed ad testificandum etiam admittendos, cum ad instar publici criminis et læsæ majestatis procedat accusatio Simoniae, multis super hoc et legibus et canonibus allegatis; aliis e contrario respondentibus quod licet hæc duo crimina quantum ad accusationem quasi paria judicentur, differunt tamen in multis, cum alia pœna in uno et alia pro altero inferatur, et inter personas accusatorum et testium sit utique distinguendum, cum non per accusatores sed testes crimina comprobentur, multis super hoc et rationibus et argumentis inductis. Ne vero vel innocentiae puritas confusa succumbat, vel Simoniae pravitas effugeret impunita, nos æquitate pensata, nec omnes exceptiones contra testes oppositas duximus admittendas, nec repellendas duximus universas, sed illas duntaxat probandas admisimus quæ forte probatæ non de zelo justitiæ, sed de malignitatis fomite procedere viderentur, conspirationes scilicet et inimicitias capitales. Cæteras autem exceptiones appositas, ut furti, adulterii et hujusmodi, propter, immanitatem hæresis Simoniacæ, ad cujus comparationem omnia crimina quasi pro nihilo reputantur, duximus repellendas; quoniam etsi fidem testium debilitarent in aliquo, non tamen evacuarent ex toto; præsertim cum alia contigerit adminicula suffragari. Ad probandas ergo exceptiones admissas abbas quoddam protulit instrumentum, etc.

TITULUS XXIII.

De testibus ad exceptiones probandas et infamiam alicujus purgandam productis.

IDEM ARCHIEPISCOPO.

(66) De testibus qui ad exceptionem probandam a partibus inducuntur tua nos duxit fraternitas consulendos, utrum cogendi sint super principali etiam negotio ferre testimonium veritati, et an illi sint sicut cæteri testes examinandi districte qui ad purgandam alicujus infamiam inducuntur. Super hoc igitur fraternitatem tuam in Domino plurimum commendantes, quæ in dubiis apostolicæ sedis vult certificari rescripto, taliter ad proposita respondemus, quod si testes inducti jam sint ad exceptionem solummodo comprobandam, cum super ea tantum juraverint dicere veritatem, super principali non

A debent audiri nec cogi testimonium perhibere, utpote super quo deponerent non jurati. Si vero cum ad probandam exceptionem peremptoriam ab alterutra partium inducuntur, reliqua pars super principali etiam eos deponere forte petierit, et ut cogantur super toto negotio dicere veritatem, sacramento eos postulaverit obligari, ad id sunt sine dubitatione cogendi, nisi forsan sufficiens productio testium super principali facta jam fuerit, vel renuntiatum a partibus, vel depositiones testium fuerint publicatæ. Illi vero qui ad purgandam alicujus infamiam inducuntur, id solum tenentur juramento firmare, quod veritatem eum credant juramento dicere qui purgatur.

TITULUS XXIV.

De testibus ante liti contestationem productis et appellatione.

IDEM ABBATI SANCTI PROCULI ET MAGISTRO J. CANONICO BONONIENSI.

(67) Ad hoc Deus in apostolica sede nos constituit totius Ecclesiæ magistratum ut quia secundum Scripturæ sententiam fecit Deus hominem rectum, sed ipse se infinitis immiscuit quæstionibus, ad eam nodi quæstionum difficiles referantur, suo recto judicio dissolvendi. Ad apostolatus quippe nostri notitiam litterarum vestrarum insinuatione pervenit quod cum causa quæ inter B. et R. uxorem ejus vertitur a dilecto filio nostro G. Sanctæ Mariæ in Porticu diacono cardinale, tunc apostolicæ sedis legato, vobis commissa fuisset sine debito terminanda, viro ipso ad vos ad instantiam mulieris sæpius convocato, tandem R. patruum suum in causa ipsa coram vobis constituit responsalem. Qui assignata sibi die ut libello responderet uxoris (quo virum a separatione tori, et ut dotem suam reciperet, de adulterio accusabat), qui (patruus scilicet) donec advocatus ejus, qui absens erat, rediret, inducias postulavit. Quibus ad diem certam obtentis, iterum propter eandem causam dilationes similes impetavit. Cum autem tertio dilationes hujusmodi cum instantia petens, obtinere non posset, publice proclamavit se nunquam coram vobis aliter responsurum, nec quod aliter vobis suam præsentiam exhiberet. Unde duobus fere mensibus sic impedito causæ principio et progressu, cum vobis dictus procurator illudere videretur, testes mulieris habito consilio recepistis, et allegationibus insuper præbuisistis audientiam. Quo facto, dictus procurator ad præsentiam vestram accedens dixit se respondere paratum, velle negotio interesse. Qui sibi, die statuta, cum videretur libello de quo præmisimus responsurus, restitutionem uxoris ex parte viri prius fieri postulavit, et ne secus fieret, ad sedem apostolicam vocem appellationis emisit. Verum quia mulier ipsa dicebat se virum habere suspectum, vel quia in domo ejus coacta fuerat se adulteratam coram pluribus confiteri, vel quia me-

rettricem publice detinebat, ex qua etiam prolem A suscepit, sicut evidentia facti et fama viciniæ demonstrabat (super quo etiam testes produxerat, et alios parata erat ad hoc ipsum probandum inducere), ab ipso procuratore quæsisit an vellet de mulieris impunitate cavere. Qui dixit super hoc se de consilio responsurum. Sed ad diem statutam neque respondit, neque se vestro conspectui præsentavit. Quin etiam ad illum diem citatus se asseruit, nisi prius advocatus ejus rediret, nullatenus responsurum, sicut nuntius vester juramento firmavit. Unde iterum testes mulieris de prudentium virorum consilio recepistis, et attestationibus publicatis diligenter audistis quæ fuerunt ipsius nomine allegata. Quia vero cum de ferenda sententia cum jurisprudentibus tractaretis, diversorum invenistis diversa consilia B (quibusdam dicentibus appellationi simpliciter deferendum, aliis autem appellationi deferendum non esse; nonnullis etiam asserentibus appellationem nullatenus tenuisse, cum mulier non sit viro restituenda suspecto, nisi de impunitate sufficienti præstita cautione), vos in tanta varietate nos consulere voluistis qualiter esset in hoc negotio procedendum. Nos ergo de fratrum nostrorum consilio consultationi vestræ taliter respondemus, quod licet ordo judicarius in aliis controversiis observandus, in matrimonialibus causis non usquequaque servetur; quia tamen in præsentis negotio non est actum de fœdere matrimonii, sed de crimine adulterii, per quod ad separationem conjugum non ad conjunctionem intenditur, cum lite non contestata testes fuerint recepti, et attestations publicatæ, sive deferendum sive non deferendum appellationi fuisset, non est ad diffinitivam sententiam procedendum, potuit tamen præfatus R. propter contumaciam excommunicationis vinculo innodari.

IDEM CONSTANTIENSI EPISCOPO.

(68) Quid ad consultationem quam, etc. *Et infra.* Si autem quod a nobis postulasti, utrum appellationi sit clerici deferendum qui purgationem indictam sibi per sententiam, et ad ipsius receptionem terminum competentem, puta viginti dies vel amplius sine contradictione recipiens, et ad diem veniens consequenter appellat, causam non exprimens appellandi, nec sit locus nisi suscipiendæ purgationi et executioni sententiæ, a cujus latione ac purgatione injuncta ultra decennium dicitur effluxisse, taliter credimus respondendum, quod cum post viginti dierum spatium sententia in auctoritatem rei transeat iudicatæ, qui ad provocationis subsidium infra id temporis non recurrit, appellandi sibi aditum denegavit, cum per hoc videatur per interpretationem juris latæ sententiæ paruisse, præsertim ubi causa non redditur appellandi: sed nec executionem ipsius sententiæ ideo convenit retardari, licet ad hoc agendum quadrimestre tempus regulariter sit statutum, quia id arctari potest nonnunquam a sedente in

(68) Lib. 1. ep. 543. — Cap. *Quod ad*, De sent. et re jud.

medio et etiam prorogari; et quod ab initio sponte recepit terminum breviorum, imputare sibi potest et debet, cum ex hoc videatur amplioris beneficium contempsisse. Unde talis non audietur appellans, nisi adversus eum modus executionis canonicus excedatur.

IDEM SANCTI AUGUSTINI ET SANCTI GREGORII PRIORIBUS CANTUARIENSIBUS.]

(69) Dilecti filii J. et H. nuntii Ecclesiæ Cantuariensis nobis humiliter retulerunt quod cum pro causa quæ inter priorem et monachos et venerabilem fratrem nostrum Cantuariensem archiepiscopum vertitur, ab ipsis priore et monachis mitterentur, idem archiepiscopus post iter arreptum in eos excommunicationis sententiam promulgavit. Cum autem plus sit ad sedem apostolicam facto provocare quam verbo, et ipsis propter prædictam causam ad Romanam Ecclesiam venientibus intelligatur ad sedem apostolicam provocatum, mandamus quatenus si verum est quod asseritur, dictos J. et H. appellatione postposita denuntietis excommunicationis vinculo non teneri.

Ex decretis ejusdem.

Licet is cui causa committitur appellatione remota non possit eam alii sine provocationis obstaculo delegare, si tamen delegatus aut iudex quisquam non tam cognitionem quam executionem ad aliquem certum articulum alterum deputaverit, ab eo, nisi modum excedat, non liceat appellari, dummodo de partium deputetur vel recipiatur assensu. Quod si delegatus a nobis vel litis exordium, vel causæ finem, nedum totum negotium, ei duxerit committendum, ab ipso tanquam a iudice licite provocetur, cum et lis ante iudicem debeat contestari, et causa per iudicium diffiniri.

TITULUS XXV.

DE OFFICIO JUDICIS DELEGATI.

(70) Sæpe contingit quod cum ad nostram audientiam appellatur, propter defectum partis alterius, neque per se neque per responsalem idoneum appellationem interpositam prosequentis, vel forsitan ex malitia responsalis mandatum procuratorium occultantis, lites quæ de facili poterant terminari, remaneant indecisæ, cum frequenter juris quæstio moveatur cujus apud nos probationes necessariae non existunt, et interdum etiam facti quæstio de levi posset partibus præsentibus comprobari. Unde licet in Lateranensi concilio fuerit constitutum ut si in quocunque negotio aliquis appellaverit, et eo qui appellatus fuerit veniente, qui appellavit venire neglexerit, competentem illi recompensationem faciat expensarum, ut hoc saltem timore deterritus in gravamen alterius non facile quis appellet. Quia tamen propter hoc quæstiones nihilominus prorogantur, volentes ut finis litibus imponatur, et ne fraus et dolus alicui suffragentur, de consilio fratrum nostrorum præsentis decreto statuimus ut si hujusmodi

(69) Lib. 1. epist. 351.

(70) Cap. *Sæpe*, De appell.

appellatio vel a iudice recepta, vel a parte fuerit A approbata, post terminum appellationi præfixum, edicti peremptorii vires obtineat, ita videlicet ut ex tunc in absentem partem procedatur ac si peremptorie vocatus ad iudicium exstitisset. Quod si forsan interposita provocatio malitiose recepta vel approbata non fuerit, cum constiterit legitime provocatum, nihilominus eam vigorem volumus obtinere. Salvis constitutionibus de provocationibus post sententiam promulgatis, quibus appellationes suas prosequi non curantibus post terminum appellationi prosequendæ præfixum rata maneat sententia quæ fuerat appellatione suspensa. Quidquid autem contra citationem peremptoriam posset ab absente proponi, adversus appellationem huiusmodi valeat allegari. Si quis B autem terminum appellationis præveniens tacita veritate litteras reportarit, et careat impetratis, et pœnam contumaciæ non evadat.

IDEM MAGISTRO APOLLINARI.

(71) Brevi sedem apostolicam sciscitatus es quæstione utrum ille qui jura alicujus Ecclesiæ servare ac pro posse defendere juramento tenetur, si necessitate imminente sub debito juramento ad hoc fuerit requisitus, et nolens hoc facere, ad sedem apostolicam duxerit appellandum, perjurii reatum incurrat. Nos autem quæstioni tuæ taliter respondemus, quod in hoc articulo appellantem a perjurio talis appellatio non excusat; imo, nisi aliqua difficultas obsistat, propter quam non possit requisitus Ecclesiæ subvenire, culpa perjurii potius irretitur.

TITULUS XXVI.

De crimine usurarum.

IDEM OMNIBUS PRÆLATIS IN REGNO FRANCIE CONSTITUTIS,

(72) Quam periculosum sit vitium usurarum discretionem vestram non credimus ignorare, cum præter constitutiones canonicas quæ in eorum odium emanarunt, per prophetam detur intelligi eos qui suam dant pecuniam ad usuram a tabernaculo Domini repellendos, et tam in Novo quam in Veteri Testamento prohibita sint usurae, cum veritas ipsa præcipiat, *Mutuum date, nil inde sperantes* (Luc. vi), et per prophetam dicatur: *Usuram et omnem superabundantiam non accipias* (Ezech. xviii). Inde est quod universitati vestræ mandamus quatenus manifestos usurarios, eos maxime quos usuris publice D renuntiasse constiterit, cum aliquis eos convenerit de usuris, nullius permittatis appellationis subterfugio se tueri.

IDEM MUTINENSI EPISCOPO.

(73) Dudum ex parte tua recepimus quæstionem, quod quidam usurarii tuæ diocesis eos quibus dant pecuniam ad usuram præstare faciunt juramentum quod usuras non repetant, et super his quas solverint nullam moveant quæstionem. Nos igitur inquisitioni tuæ taliter respondemus, ut usurarios ipsos monitione præmissa et per censuram ecclesiasticam

A appellatione remota compellas, ante usurarum solutionem, ab earum exactione desistere vel restituere ipsas postquam fuerint persolutæ, ne de dolo et fraude sua contingat eos commodum reportare qui ad hoc præstari faciunt juramentum quod super usuris non valeant molestari.

IDEM NARBONENSI ARCHIEPISCOPO ET SUFFRAGANEIS EIUS.

(74) Post innumerabile, etc. *Et infra*: Judæos ad remittendas Christianis usuras per principes et sæcularem compelli præcipimus potestatem, et donec eis remiserint, ab universis Christi fidelibus tam in mercimoniis quam in aliis per excommunicationis sententiam eis jubemus communionem omnimodam denegari.

TITULUS XXVII.

De restitutione.

IDEM MEDIOLANENSI ARCHIEPISCOPO.

(75) Ad hoc unxit nos Deus, etc. *Et infra*: Dilectus filius abbas de Scocula postulabat a nobis ut sententiam restitutionis pro eo deberemus auctoritate apostolica confirmare, et possessione sibi cum fructibus restituta faceremus eum absque molestatione gaudere. Nos igitur intelligentes quod [Veronensis] venerabilis episcopus abbatem in possessionem causa rei servandæ solummodo decrevisset induci, sicut erat consentaneum rationi, utpote coram quo super proprietate lis non fuerat commota, et quod per M. quondam archiepiscopum non stetit quin satisfactionem infra annum oblatam præstiterit et contumaciam, si qua præcesserit, expurgarit, attendentes etiam abbatem ipsum per subreptionem veritatis et falsitatis expressionem litteras a Bobiensi et (Ferrariensi episcopis impetrasse, petitionem ejus non esse admittendam respondemus et ipsum scriptis carere mandavimus quæ per mendacium impetravit.

IDEM ARCHIPRESBYTERO ET CANONICIS SUTRINIS.

(76) Dilecti filii clerici conventualium ecclesiarum civitatis ejusdem apud nos suam de vobis deposuere querelam quod cum in episcoporum electionibus faciendis ipsi ac prædecessores eorum consueverint interesse, vos eis invitatis, renitentibus, et exclusis ad faciendam electionem procedere præsumpsistis, quam ob hoc non confirmandam sed infirmandam potius asserebant. Partibus ergo, etc. Nos ergo auditis allegationibus et rationibus partium, et depositionibus ipsis diligenter inspectis, quoniam liquido deprehendimus testes vestros in perhibendis testimoniis varios extitisse atque adversus fidem attestationis suæ coram dictis cardinalibus vacillasse, sicut ipsi nobis postea retulerunt et quod negotiationem quodam modo astruere satagebant, probare volentes jus electionis ita quidem ad se spectare quod ad adversarios minime pertineret; per testes vero partis adversæ fuit suffi-

(71) Lib. 1, epist. 589.

(72) Lib. 1, epist. 39.

(73) Cap. Tuas dudum, De usuris.

(74) Cap. Per miserabil., De usuris.

(75) Lib. 1, epist. 37.

(76) Lib. 11, epist. 285.

cienter ostensum quod in trium episcoporum electionibus, de quibus præmissum est, clerici præsentés adfuerunt et vocem habuerunt eligendi, præmissam electionem factam eis contradicentibus et exclusis decrevimus irritandam, clericos sæpeditos in eam quasi possessionem quam ante controversiam motam habuerant reducentes. Verum quoniam in quæstione prædicta quidquid juris utraque pars in electione habebat deductum in iudicium videbatur, cum jure civili sit cautum id venire in iudicium, non de quo actum est ut veniret, sed id non venire de quo nominatim actum est ne veniret, et secundum statuta canonica electiones episcoporum ad cathedralium ecclesiarum clericos regulariter pertinere noscuntur, nisi forte alibi secus obtineat de consuetudine speciali, nec ex eo quod clerici antedicti se inter eligentes Sutrinus episcopos probaverint tertio exstitisse, jus eligendi propter brevitate[m] temporis usque ad præscriptionem legitimam non producti sibi acquirere potuerunt, et actores non probante, qui convenitur, etsi nihil præstiterit; obtinebit, ab eorum impetitione super electionibus faciendis vos duximus absolvendos, prædictis ecclesiarum clericis super hoc silentium perpetuum imponentes.

IDEM CANONICIS BETHLEHEMITANIS.

(77) Cum super electione Bethlehemitanensi inter R. subdiaconum nostrum et P. canonicum sepulcri Domini nuper in nostra præsentia quæstio vertetur, utroque se pro electo gerente, cum primus etiam a venerabili fratre nostro patriarcha Hierosolymitano fuerit confirmatus, alter vero favorem regium obtineret, eis dilectum filium P. basilicæ duodecim apostolorum, J. tituli Sancti Stephani in Cælio monte presbyterum, et G. Sanctæ Mariæ in Porticu diaconum cardinales dedimus auditores, in quorum præsentia receptis utrinque testibus, et eorum depositionibus publicatis, quæ hinc inde allegata fuerunt nobis et fratribus nostris retulerunt fideliter et prudenter. Nos vero tam per relationes cardinalium quam per gesta de causæ meritis sufficienter instructi, communicato fratrum nostrorum consilio jam dictum subdiaconum nostrum, qui se probaverat per sæcularem potentiam spoliatum, restituendum decrevimus iustitia mediante. Verum quoniam tam possessorium quam petitorium deductum fuerat in iudicium, et tam restitutionis quam electionis quæstio plenius actitata, constitit nobis electionem utriusque minus canonicam exstitisse, cum iudex de qua re cognoverit, et pronuntiare debeat juxta canonicas sanctiones, utramque duximus sententialiter irritandam. Cæterum quoniam W. canonicus Bethlehemitanensis fuit in jure confessus (78) quod pro præstando alterius electioni consensu quingentorum Saracenorum obligationem receperat et promissum et mediator exstitit Simoniacæ pravitatis, nos intelligentes contractum

(77) Cap. *Cum super*, De cav. pass.

(78) Cap. 2, De confess.

A hujusmodi continere Simoniacam pravitatem, quam persequi volumus, ut debemus, ipsum ab omni ordine clericali per diffinitivam sententiam duximus ab omni officio et beneficio ecclesiastico deponendum.

IDEM BURGENSE ET PALETENSI EPISCOPIS.

Olim nos dedisse meminimus in mandatis ut venerabilem fratrem nostrum Ovetensem episcopum ad debitam restitutionem partis Zamorensis diocesis, quam tenebat, cum perceptis fructibus cogere-tis, si dilectum filium fratrem Raynerium, priusquam super hoc mandatum apostolicum adimpleret, viam ingredi contingeret omnis carnis. Verum quia inanis est actio quam inopia debitoris excludit, mandamus quatenus non prius episcopum ipsum ad restitutionem fructuum compellatis quam ipse taliter fuerit restitutus ut restituere possit quod percepit de proventibus alienis.

IDEM NARNIENSI EPISCOPO.

(79) Dilectus filius abbas de Ferentillo conqurens de nobilibus viris dominis de Aravo suam proposuit quæstionem quod præfati nobiles, nulla requisitione præmissa, manu armata ad castra monasterii Ferentilli venientes in prædis animalium et damnis aliis usque ad cccc, vel Luc. damnificare dictum cœnobium præsumpserunt, de quibus iustitiam sibi fieri postulabat. Cui citra litis contestationem sub forma exceptionis fuit ex adverso responsum quod per ipsius dolum et violentiam castrum sacratum amiserant, et in aliis multis usque centum marcas se spoliatos dicebant, petentes prius restitui quam ipsius petitionibus responderent. Verum ex parte abbatis fuit taliter replicatum, quod libello suo secundum regulam juris, qua dicitur ut qui prior appellat, prior agat, debebat primitus responderi, nec pro damnis illatis restitutio postulari, sed ad ea debebat actio competens intentari. Cæterum ex parte abbatis regulam introductam adversa pars in mutuis petitionibus locum habere dicebat, cum causæ vicissim tractatæ una postea sententia terminantur. Nos vero distinguendum esse putantes utrum spoliationis quæstio ab eisdem nobilibus sit objecta in modum actionis ad restitutionem petendam, an in forma exceptionis ad intentionem adversarii repellendam, cum ea in modum actionis proposita intelligantur diversæ petitiones sese minime contingentes, ac per hoc juxta regulam juris præmissam quæ prius esset proposita, prius foret tractanda, quanquam in idem iudicium ambæ deductæ vicissimque tractatæ simul essent eadem sententia terminandæ. Sed quoniam illa quæstio fuit ab eisdem nobilibus tantum in modum exceptionis objecta, pronuntiavimus ut probationes eorum super ipsa exceptione primitus audirentur, et ea probata legitime non cogere-ntur abbati respondere super petitionibus memoratis donec restituerentur ab ipso, cum spoliatus spolia-

(79) Lib. 1, epist. 377.

tori non cogatur ante restitutionem ullatenus respondere. Spoliatione tamen in modum tantum exceptionis probata, non est per hoc restitutio facienda; quemadmodum cum in modum exceptionis aliquod testi crimen objicitur, ut sic a testimonio repellatur, etsi crimen contra eum civiliter probatum fuerit, non ideo sibi poena infligitur ordinaria, sed ejus duntaxat testimonio non creditur, quod ea ratione contingit, quoniam in ipsum actio non procedit. Testes etiam quorum testimonium reprobatum, inter infames, quasi ex falso testimonio, non habentur.

TITULUS XXVIII.

Si quis deficiat in exceptione probanda.

(80) Finem litibus cupientes imponi, ne partes ultra modum graventur laboribus et expensis, praesertim cum de beneficiis et officiis ecclesiasticis litigatur, quæ sine dispendio diu vacare non possunt, praesenti decreto statuimus ut postquam intentionem suam altera pars fundaverit, si reliqua forte voluerit legitimam exceptionem opponere, quam nolit aut nequeat in continenti probare, quia frequenter ad impediendum vel differendum processum exceptiones hujusmodi per excogitatum malitiam opponuntur, ad solvendas alteri moderatas expensas ex tunc in judicio faciendas, cum acceptis induciis in probatione defecerit, condemnetur; et si solvendo non fuerit, alias secundum arbitrium discreti judicis puniatur; ut hoc saltem timore perterritus non facile quis in gravamen alterius falsas exceptiones opponat.

TITULUS XXIX.

Quod judiciarius vigor gratis sit omnibus exhibendus.

IDEM PRÆLATIS ET CLERICIS LOMBARDIÆ.

(81) Cum ab omni specie mala præcipiat Apostolus abstinere, nos, qui, licet indigni, constituti sumus a Deo super gentes et regna, ut juxta verbum propheticum evellamus et destruamus, ædificemus et plantemus, summopere debemus satagere quatenus evellamus vitia et plantemus virtutes, destruamus iniqua et ædificemus honesta, sicque nostra sollicitudine mediante prava transeant in directa et aspera vertantur in plana. Licet autem hujus nostræ sollicitudinis labor generaliter debeat ad omnes extendi, quia sapientibus sumus et insipientibus debitores, specialiter tamen ad clericos, qui dormire debent a vitiis, ut sint pennæ columbæ deargentatæ, ne quid in illis appareat quod obfuscet candorem ecclesiasticæ puritatis. Sane ad audentiam apostolatus nostri multorum assertione pervenit quod cum ex delegatione nostra causas suscipitis pertractandas more sæcularium super decima litis, vel parte alia, pro diversa terrarum consuetudine, præter expensas victualium, cum litigantibus receptis pignoribus pro salario conventis, quæ postmodum usque ad solutionem pecuniæ.

(80) Cap. 5, De dolo et contum.

(81) Lib. 1, epist. 376.

A nolentibus etiam partibus, contenditis detinere, non attendentes quod ad hoc vobis et aliis clericis sunt ecclesiastici redditus deputati ut ex ipsis honeste vivere debeatis, ne vos oporteat ad temporalia lucra manus extendere vel ad iniqua munera oculos inclinare. Cum igitur opera vestra lucere debeant laicis in exemplum, nec vos deceat instar sæcularium ad temporale compendium juris occasionem arripere, universitati vestræ præcipiendo mandamus quatenus ab hujusmodi exactionibus de cætero abstinentes vigorem judicarium gratis studeatis litigantibus impertiri, non obstante quod in fraudem a quibusdam proponitur quod id exigatur nomine assessorum, cum nec justum judicium judici vendere liceat, et venales sententiæ ipsis etiam sæcularibus legibus reprobentur.

TITULUS XXX.

De sententia et re judicata.

IDEM DECANO ET CANCELLARIO LAUDUNENSI.

(82) Sicut nobis vestris litteris intimastis, cum causa quæ inter H. subdiaconum et V. presbyterum super quicunque frumenti modiis vertebatur, qui dicebantur ipsi H. per annos singulos exsolvendi, ex delegatione nostra vobis commissa fuisset, et partibus in vestra præsentia constitutis idem H. restitutionem sibi fieri postularet, adversarius se ad hoc non teneri respondit, cum alia vice super hoc coram judice conventus fuerit et sententialiter absolutus: quod ostendere voluit duorum testimonio sacerdotum, ex quorum depositionibus vobis constitit quod magister A. ex parte venerabilis fratris nostri episcopi Laudunensis V. presbyterum per judicium absolvit ab impetitione subdiaconi memorati. Verum quia testimonium eorum quasi nude prolatum fuerat, ut de allegationibus et testibus quæ judicem movere solent ad sententiam proferendam nil se scire dixissent, variatum fuit inter jurisperitos a quibus consilium postulastis, aliis asserentibus tale testimonium non valere, aliis sentientibus quod valeret. Unde in hac ambiguitate quid tenendum sit sedem duxistis apostolicam consulendam. Cum vero in pluribus locis, in quibus copia prudentium habetur, id moris existat, ut causæ quæ judicem moveant non existimantur in sententiis proferendis, vobis taliter respondemus, quod cum ex depositionibus testium prædictorum constiterit vobis sententiam a judice suo fuisse prolatam, propter auctoritatem judicariam præsumi debet omnia legitime processisse.

IDEM ABBATI SANCTI ZENONIS.

(83) Cum inter vos ex una parte, etc. *Et infra:* Quantum ad litigantes ipsos jus ex sententiâ factum fuit postquam in rem transiit judicatam, etiamsi contra jus constitutionis expresse lata non fuerit, veritate gestorum sermonibus prævalente, quæ præsumuntur rite per omnia celebrata.

(82) Lib. 11, epist. 48.

(83) Cap. 13, De sent. et re judic.

TITULUS XXXI.

De sententia excommunicationis.

IDEM ABBATI ET CONVENTUI SANCTI GERMANI
ALTISIODORENSIS.

(84) Gravis ex parte vestra fuit in auditorio nostro querela proposita quod venerabilis frater noster Altisiodorensis episcopus et presbyteri ejusdem diœcesis homines vestros absque manifesta et rationabili causa, non servato juris ordine, excommunicationi subjiciunt pro suæ arbitrio voluntatis. Volentes igitur gravamini vestro paterna sollicitudine providere, si prædictus episcopus et presbyteri in homines vestros excommunicationis sententiam absque manifesta et rationabili causa et juris ordine non servato duxerint promulgandam, eam decernimus non tenere, et vos auctoritate apostolica divina eis officia celebretis.

IDEM ASSISINATENSI EPISCOPO.

(85) Sicut nobis tuis litteris intimasti, cum aliquos tuæ diœcesis clericos vel laicos culpâ suis exigentibus excommunicationi supponis, ipsi postmodum ad te, nulla satisfactione præmissa, sine testimonialibus litteris redeuntes, dicunt se absolutionis beneficium recepisse. Quibus si credi debeat in hac parte, per nos instrui simpliciter postulasti, cum propter causam hujusmodi, sicut dicis, tuæ sententiæ a subditis contemnantur. Nolentes itaque malitiis hominum indulgere, fraternitati tuæ taliter respondemus, quod nisi excommunicati a te super absolutione sua litteras nostras vel illius cui vices nostras in hac parte commisimus reportarint, aut alio modo legitimo de illorum tibi absolutione constiterit, tu eorum absolutioni fide non habita, ipsos pro excommunicatis ut prius habeas et facias evitari.

IDEM ARCHIEPISCOPO, DECANO ET PRÆCENTORI
LUGDUNENSI.

(86) Cum pro causa quæ inter dil. fil., etc. *Et infra*: Si vobis constiterit F. archidiaconum ob duplicem causam excommunicatum fuisse et expressisse tantum alteram in litteris quas super absolutione sua ab apostolica sede obtinuit, ipsum tanquam excommunicatum satisfacere Ecclesiæ suæ de altera, monitione præmissa, per censuram ecclesiasticam appellatione remota cogatis.

IDEM COLIMBRIENSI ET ALIIS EPISCOPIS PORTUGALENSIBUS.

(87) Cum in partibus vestris peccatis exigentibus sæpe contingat diversa loca interdicto supponi, quando generale vel particulare dici debeat interdictum, apud vos accepimus in dubium revocari, cum illi qui ab Ecclesia Romana decorari privilegio meruerint, videlicet ut cum generale interdictum terræ fuerit (88), liceat eis, clausis januis, non pulsatis campanis, exclusis excommunicatis et interdictis, suppressa voce, divina officia celebrare,

A interdicto particulari se asserant non arctari, asserentes illud interdictum generale duntaxat quando regnum vel saltem provincia tota subditur interdicto. Propter quod et justitia sæpius deperit, et prælatorum sententiæ contemnuntur, cum in aliis interdictis promptius divina celebrent, et suspensis organis aliorum, ipsi pulsatis campanis et apertis januis quoslibet passim recipiant ad divina. Ne autem diversa interpretatio discordiæ causam inter vos ulterius et odii fomitem valeat ministrare, vel quod interdictum dici debeat generale amodo in dubium revocetur, significatione vobis præsentium intimamus quod cum in privilegio de regno vel provincia nihil expresse dicatur, nomine terræ non solum regnum vel provinciam intelligi volumus, verum etiam villam et castrum, ut et in his locum habeat quod de generali dicitur interdicto, videlicet ut cum villa vel castrum generali subjicitur interdicto, præscripta privilegii forma debeat observari.

IDEM NIDRONENSI [NIDROSIENSI] ARCHIEPISCOPO.

(89) Quod in dubiis nostro postulas certificari rescripto, ut juxta illud tuæ discretionis arbitrium modereris, fraternitatem tuam dignis in Domino laudibus commendamus. Sane consuluit nos tua fraternitas utrum altare in quo excommunicatus divina celebrare præsumpsit reconsecrari debeat, et an sit communicandum excommunicato qui quod staret mandato Ecclesiæ juratoriam præstitit cautionem, sed nondum absolutionis beneficium est adeptus, et si excommunicato communicare aliquis, et qui etiam teneatur. Quæsivisti etiam quæ pœna his fuerit injungenda qui excommunicatis volentes communicant, vel iuviti. Ad hæc autem fraternitati tuæ taliter respondemus, quod nec altare in quo excommunicatus celebrat debet, nisi aliud interveniat, consecrari, nec excommunicato, licet quod staret mandato Ecclesiæ juramento firmarit, communicari debet, donec fuerit per Ecclesiam absolutus, alioquin post juramentum non esset absolutio necessaria. Utrum autem si absolutionis beneficium non contemptus religionis, sed articulus necessitatis excluserit, tali vel saltem in morte communicare sit licitum, quia minime per tuas litteras requisisti, ad præsens non duximus respondendum. Nullus autem omnino nominatim excommunicato scienter communicare tenetur, nisi quædam personæ quæ per illud Gregorii papæ capitulum *Quoniam multos* specialiter excusantur. Illi autem qui nominatim excommunicatis præsumptuose participant, præter personas dicto canone denotatas, nisi ab eorum participatione commoniti forte destiterint, excommunicationis sunt vinculo innodandi. Secus autem si ei scienter communicant qui cum participibus suis est vinculo excommunicationis sententialiter innoda-

(84) Vide Gesta abbatum S. Germani Altissiodor., c. 13.

(85) Lib. II, epist. 166.

(86) Cap. 27, *De sent. excomm.*

(87) Lib. I, epist. 554.

(88) Vide Baluzii notas ad concil. Narbon., an. 1090.

(89) Lib. I, epist. 581.

tus. Tunc enim et ipsi sententiam excommunicationis incurrunt. Altare vero in quo tabula cui consecrationis benedictio pontificali ministerio adhibetur, si mota fuerit vel enormiter fracta, debet non immerito consecrari. Nec negamus quin oleam non consecratum consecrato possit oleo commisceri. Clerici autem qui excommunicati, vel ab excommunicatis scienter ad ordines sunt promoti, debent ab ordine sic suscepto deponi.

IDEM DOCTORIBUS DECRETORUM BONONIENSIBUS.

(90.) Inter alia quæ venerabilis frater noster Nidrosiensis archiepiscopus dudum apostolatu nostro proponi fecit humiliter consulendo, illud etiam, si bene meminimus, inquisivit, utrum excommunicato communicare quis et qui etiam teneantur. Cui super illo recolimus articulo respondisse quod nullus omnino nominatim excommunicato tenetur communicare scienter, nisi quædam personæ quæ per illud Gregorii papæ capitulum *Quoniam multos specialiter excusantur*. Verum ex hac nostra responsione magna quibusdam, sicut accepimus, exorta est occasio disputandi; aliis concedentibus quod excommunicato communicare tenentur personæ in prædicto capitulo nominatæ, præsertim quæ prius ad communicationem eorum ex debito tenebantur, aliis asserentibus eos excommunicatis communicare licite posse, si velint, non tamen ex hoc ex necessitate teneri. Ut igitur unde jus prodiit, interpretatio procedat, ambiguitatem huiusmodi taliter duximus absolvendam, cum quod quædam personæ in præmisso capitulo denotatæ illis in quos lata fuit excommunicationis sententiâ subsequenter ante prolationem ipsius obsequi tenerentur et familiariter adhærere, neque postmodum ad contrarium teneantur, cum adhuc ipsum debitum duret beneficio canonis id agente, priore non sunt obnoxietate solutæ, sed ad familiare tenentur obsequium, et ita per consequentiam ad communionem quoque tenentur, sine qua illud nequeunt exhibere. Id autem non ad omnes personas capituli credimus referendum, ut videlicet obnoxietati huiusmodi sint subiectæ, cum viatores, peregrini et mercatores a communionem talium personarum, nisi articulus necessitatis immineat, debeant abstinere, sicut ejusdem canonis serie colligitur manifeste, sed ad illas duntaxat quæ talibus arctiori tenentur obnoxietate constrictæ, quibus tamen in his pro quibus sunt excommunicatione notatæ, ut in criminibus, communicare non debeant, sed ab eis penitus abstinere. Unde prudenter in præmissa consultatione respondemus, non omnes personas, sed quasdam, quæ per illum Gregorii papæ canonem specialiter excusantur, ad communionem huiusmodi præmisso modo teneri. Utrum autem et illæ personæ propter atrocitatem facinoris severius puniendi, a communionem talium per excommunicationis sententiam debeant aliquando prohiberi, quia quæsitum non exstitit, responsum non fuit.

(90) Cap. 51, De sent. excom.

IDEM LAUR... EPISCOPO.

(91) Nuper a nobis tua fraternitas requisivit quid sit de illis laicis sentiendum qui clericos violenter, sine læsione tamen, in custodia detinent publica vel privata, vel etiam detrudunt in vincula, utrum in canonem lætæ sententiæ incidant, ut ipso facto sint vinculo excommunicationis innodati, sicut illi qui manus in clericos injiciunt temere violentas, et utrum qui nominatim excommunicatis scienter communicant, absolvi ab excommunicatione possint per confessionem a simplici sacerdote, vel episcopi seu archipresbyteri sit ab eis absolutio expetenda. Nos igitur inquisitioni tuæ taliter duximus ex ordine respondendum, quod in primo consultationis articulo non credimus laicos pœnam excommunicationis evadere, quamvis eorum facto corporalis læsio non fuerit subsecuta, citra quam violentia sæpius circa clericos nequiter perpetratur. In secunda vero quæstione credimus distinguendum, an is qui nominatim excommunicato scienter communicat, in crimine communicet criminoso, ei consilium impendendo, auxilium vel favorem, aut alias in oratione, vel osculo, vel orando secum aut etiam comedendo. In primo quidem articulo, cum talis et communicet crimini et participet criminoso, ac per hoc ratione damnati criminis videatur in eundem delinquere qui damnavit, ab ejus superiore merito delicti tunc erit absolutio requirenda, cum juxta canonicas sanctiones facientes et consentientes pari pœna plectantur. In secundo vero casu, a suo episcopo vel proprio sacerdote poterit absolutionis beneficium obtinere. Quamvis enim et tunc non iudicis sed illius sententiæ excommunicato communicans sit ligatus, quia tamen conditor canonum solutionem ejus sibi specialiter non retinuit, eo ipso concessisse videtur aliis facultatem relaxandi. Is qui juxta primum modum excommunicato communicat, cum juramento debet absolvi. Qui vero juxta secundum modum illi participat, reconciliari poterit sine juratoria cautione. Verum si difficile sit ex aliqua justa causa quod ad ipsum excommunicatorem absolvendus accedat, concedimus indulgendo ut præstita juxta formam Ecclesiæ cautione quod excommunicatoris mandato parebit, a suo absolvatur episcopo vel proprio sacerdote.

IDEM SPIRENSI, ARGENTINENSI, ET WARMACIENSI EPISCOPIS.

Quantæ præsumptionis et temeritatis existat in rectores Ecclesiæ manus injicere violentas in Evangelio Dominus protestatur, qui se in ministris suis asserit, et in apostolorum principe alibi se perhibuit iterum crucifigi. Hoc etiam pœnæ qualitas manifeste declarat, cum excommunicationis in ipso actu feriat delinquentes, si non solum in fratres et coepiscopos nostros, sed et in minoris ordinis clericos violentiam præsumpserint operari. Ne autem solos violentiæ huius actores aliquorum præsumptio

(91) Lib. II, epist. 66.

crederet taliter puniendos, facientes et consentientes pari pœna canonica censura condemnat (92), eos etiam delinquentibus favere interpretans qui, cum possint, manifesto facinori desinunt obviare.

IDEM B. MAGISTRO SCHOLARUM ET WALBERTO CANONICO TARVISINO.

(95) Super eo quo nos vestra discretio requisivit, videlicet quid faciendum sit de his qui captioni bonæ memoriæ Belunensis episcopi, ex qua dignoscitur a quibusdam aliis crudelissime interemptus, se diabolico instinctu interfuisse fatentur, si ad Ecclesiam redire voluerint, in qua sint forma recipiendi ab ea, vobis taliter respondemus, quod cum tam enorme flagitium debita velimus severitate punire, ne facilitas veniæ incentivum præbeat delinquendi, si communioni fidelium reconciliari desiderant, ad sedem apostolicam veniant absolvendi, nisi forte articulus mortis immineat, vel hostilitas impediatur capitalis: quibus in utroque casu, recepta secundum formam Ecclesiæ sufficientissima cautione quod vestris debeant obedire mandatis, absolutionis beneficium nostra auctoritate potestis impendere, ita tamen quod opportunitate recepta, suscepturi mandatum, ad sedem apostolicam accedere non postponant.

IDEM ABBATI SANCTI ANDRÆ.

(94) A nobis est sæpe quæsitum utrum si aliquis excommunicatus, in quo indicia fuerint pœnitentiæ manifesta, nec per eum steterit quo minus reconcilietur ecclesiasticæ unitati, non suscepto beneficio absolutionis decesserit, pro absoluto ab Ecclesia sit habendus et utrum pro tali recipienda sit eleemosyna, et a fidelibus sit orandum. Ut autem quod intendimus per suppositionem exempli apertius exprimamus, quidam presbyter et canonicus regularis, sicut per tuas nobis litteras intimasti, cum publica laboraret infamia quod ad quamdam conjugatam accederet, maritus ejusdem mulieris et consanguinei ejus in eum manus injecerunt temere violentas: propter quod per episcopum denunciati sunt excommunicationis sententiæ subjacere. Verum ipsi postmodum ad eundem episcopum accedentes, præstito in manibus ejus quod parerent iudicio Ecclesiæ corporaliter juramento, in mandatis receperunt ab ipso quod propter hoc apostolico se conspectui præsentarent. Cumque unus illorum se ad iter accingeret veniendi, a quibusdam suis æmulis est peremptus et extra cœmeterium Ecclesiæ tumultus. Et licet contra interfectores amici et consanguinei interfecti graviter sint commoti, eis tamen omnem rancorem remitterent et offensam, dummodo interfecti cadaver traderetur ecclesiasticæ sepulturæ. Videretur igitur forsitan in hoc casu quibusdam quod cum sacramentum non necessitatis articulus sed contemptus religionis excludat, et iudicium Ecclesiæ divi-

num debeat iudicium imitari, cum etiam in interfecto prædicto manifesta pœnitentiæ signa præcesserint, et propter hoc absolutus apud Deum esse credatur, absolutus ab Ecclesia sit habendus. Sed e contrario, cum ex sola culpa ligetur quis, quoad Deum, apud triumphalem Ecclesiam, ex sola sententia ligetur, quoad hominem, apud Ecclesiam militantem, quando vinculum culpæ remittitur, absolvitur apud Deum, sed apud homines non absolvitur nisi quando vinculum sententiæ relaxatur. Alioquin Ecclesiæ absolutio nullatenus necessaria videretur, si in sola cordis contritione præter sacerdotale officium rigor relaxetur ecclesiasticæ disciplinæ. Nos igitur consultationi tuæ de consilio fratrum nostrorum breviter respondemus, quod iudicium Dei veritati, quæ nec fallit nec fallitur, semper innititur; iudicium autem Ecclesiæ nonnunquam opinionem prosequitur, quam et fallere sæpe contingit et falli, et propter quod contingit interdum ut qui ligatus est apud Deum, absolutus apud Ecclesiam sit, et qui liber est apud Deum, ecclesiastica sit sententia innodatus. Vinculum ergo, quo peccator ligatus est apud Deum, in culpæ remissione dissolvitur. Illud autem quo ligatus est apud Ecclesiam, cum sententia remittitur, relaxatur: quod in suscitatione Lazari sermo evangelicus manifestat, quem prius Dominus suscitavit, et apostolis præcepit postmodum solvere suscitatum. Unde quantumcunque prædictus se, juramento præstito quod Ecclesiæ mandato pareret, humiliare curaverit, quantumcunque in eo pœnitentiæ signa præcesserint, quia tamen morte præventus absolutionis non potuit beneficium obtinere, quamvis apud Deum absolutus fuisse credatur, nondum tamen habendus est absolutus apud Ecclesiam. Potest tamen et debet ei Ecclesiæ beneficio subveniri; sicut cum de ipsius viventis pœnitentia per evidentia signa constiterit, defuncto etiam absolutionis beneficium impendatur. Nec obstat quod Ecclesiæ legitur attributa potestas ligandi ac solvendi homines super terram, tanquam non possit solvere et ligare sub terra sepultos, et quod legitur ne communicetur mortuo cui non est communicatum et vivo; cum etsi communicatum non fuerit, communicandum tamen illi fuisset, quem non contemptus religionis sed necessitatis articulus impedit, et in certis casibus a canonibus denotatis ligasse legatur Ecclesia mortuos et solvisse. Ut autem in uno pariter eodemque negotio et servemus rigorem et mansuetudinem ostendamus, statuimus ut illius mortui absolutio a sede apostolica requiratur, qui, cum viveret, ab apostolica sede fuerat absolvendus. Aliorum autem absolutionem ex præmissa causa cæteris indulgemus a quibus, cum viverent, fuerant absolvendi. Absolutionis autem forma servetur, ut fiat cum pœnitentia psalmo et tam oratione Dominica quam alia consueta. Hæredes tamen ipsius ad satisfactionem faciendam pro ipso, si commoniti parere

(92) Dist. 85, c. *Error*.

(95) Vide lib. II, ep. 27.

(94) Lib. II, epist. 61.

noluerint, per districtiorem ecclesiasticam compellantur.

TITULUS XXXII.

De his qui excommunicati ad ecclesiasticos ordines promoventur.

IDEM EPISCOPO SANCTI ANDREÆ.

Significante venerabili fratre nostro Andegavensi episcopo per litteras suas nos accepisse cognoscas quod cum R. clericus natione Scotus in sua diœcesi maneret gratia studiorum, in præterita Quadragesima ordinationi suæ, licet sub interminatione anathematis esset inhibitum quod ad eam non accederet ignotus aliquis vel etiam non vocatus, ingerere se præsumpsit tam inopia consilii quam lubrico minoris ætatis deceptus, et ita in subdiaconum est promotus. Cumque per ejusdem clerici confessionem lacrymabilem ad ipsius et dilecti filii P. Sanctæ Mariæ in Via lata diaconi cardinalis, tunc apostolicæ sedis legati, notitiam quæ præmisimus pervenissent, præfatus episcopus de mandato ipsius cardinalis eum a vinculo excommunicationis absolvit, sicut suis nobis litteris intimavit, quærens quid esset super hujusmodi faciendum. Nos igitur simplicitatem clerici attendentes, fraternitati tuæ per apostolica scripta duximus intimandum quoniam si quod in te deliquit se faciendo per alium in subdiaconum ordinari, ei duxeris remittendum, nisi aliud quid obsistat canonicum, et in ordine suscepto de mansuetudine ministrare poterit et ad alios etiam promoveri.

EJUSDEM.

(95) Cum illorum absolutio qui pro violenta manu injectione in clericos labem excommunicationis incurrunt, præterquam in quibusdam casibus a prædecessoribus nostris exceptis, sedi duntaxat apostolicæ reservetur, nonnulli ecclesiasticam negligentes sententiam in excommunicatione positi ecclesiasticos ordines accipere non formidant. Quid autem fieri debeat de hujusmodi, apostolicum sæpius oraculum imploratur. Circa quos credimus, sicut reperitur in subditis, distinguendum, quod tales vel sciunt excommunicationis sententia se irretitos, vel non recolunt factum pro quo in canonem latæ sententiæ inciderunt, vel factum quidem scientes, juris ignari, nesciunt inde se teneri. Primos, si fuerint sæculares, a subreptis ordinibus censemus in perpetuum deponendos. In reliquis casibus tam archiepiscopi quam episcopi absque mandato sedis apostolicæ speciali dispensandi facultatem se noverint non habere, quibus est etiam absoluto talium interdicta, et majora intelligantur illis prohibita quibus vetita sunt minora. Poterunt tamen hæc Romani pontificis auribus intimari, ut ab eo secundum rigorem vel æquitatem responsum prodeat, prout sua discretio viderit faciendum. Quod si claustrales hujusmodi fuerint, licet a bonæ memoriæ Alexandro papa prædecessore nostro fuerit consti-

tutum quod monachi et canonici regulares, quocumque modo se in claustro percusserint, non sint ad apostolicam sedem mittendi, sed secundum providentiam et discretionem abbatis disciplinæ subdantur, et si abbatis discretio ad eorum correctionem non sufficit, providentia est diœcesani episcopi adhibenda, et alibi dicat quod de sæculo fugientes, qui religionis habitum in monasterio receperunt, et inter cætera postmodum confitentur se tale commisisse delictum per quod ipso actu excommunicationis sententiam incurrerunt, sine licentia Romani pontificis abbas nec potest nec debet absolvere, quamvis præsumptionem delinquentium debita possit animadversione punire. Nos tamen in religionis favorem, ut evagandi materia subtrahatur, uberiores eis gratiam exhibere volentes, quod etiam talibus absolutionis beneficium valeant impertiri, eorum abbatibus indulgemus, nisi excessus ipsorum extiterit difficilis et enormis, utpote si ad mutilationem membri vel effusionem sanguinis est processum, aut in episcopum vel abbatem violenta sit manus injecta, cum excessus tales et similes sine scandalo nequeant præteriri. Si verò claustralis aliquis in religiosam personam alterius claustrum manus injecerit violentas, per abbatem proprium et ejus qui passus est injuriam absolvatur. Quod si clericum percusserit sæculares, non nisi per apostolicam sedem, ut scandalum evitetur, absolutionis poterit gratiam promereri. Si autem et hos ad ordines promoveri contingat, juxta præmissam districtiorem, qui scienter in contemptum ecclesiasticæ disciplinæ se fecerint ordinari, ab executione suscepti officii decernimus manere suspensos. Circa reliquos vero facti memoriam vel juris peritiam non habentes, monasteriorum utilitate pensata, post injunctam regularem pœnitentiam et peractam, abbates ipsorum poterunt dispensare, nisi grave fuerit et notabile factum, aut is qui fecit adultus fuerit et discretus, ut violenter et valde contra oblivionem vel ignorantiam præsumatur. Præcipimus autem abbatibus ut formam istam diligenter observent, ne privilegium mereantur amittere si concessa sibi abusi fuerint potestate.

TITULUS XXXIII

De his qui minores ordines et subdiaconatum vel duos sacros ordines simul recipiunt.

IDEM EPISCOPO... ET ABBATI SANCTÆ LEUCADIÆ.

Accedens ad præsentiam nostram dilectus filius D. pauper sacerdos sua nobis insinuatione monstravit quod cum primos quatuor ordines et subdiaconatum a bonæ memoriæ Exoniensi episcopo insimul recepisset, et postmodum, eo defuncto, a successore ipsius in diaconum fuisset promotus, ac demum ipso defuncto, a venerabili fratre nostro Exoniensi episcopo fuerit in presbyterum ordinatus, quia eidem episcopo fuit quorundam relatione suggestum ipsos præfatos quatuor ordines et subdiacon-

natum insimul recepisse, eum officio beneficioque privavit, licet dilectus filius P. capellanus Sanctæ Mariæ de Barrinovo in præsentia tua, frater episcopo, testimonium perhibuerit quod tot simul idem sacerdos recepit ordines, de ordinatoris sui beneplacito processisse. Cum igitur in hoc præfatus sacerdos dignoscatur potius ex ignorantia quam astutia deliquisse, præsertim cum ordinator suus eidem insimul duxerit tot ordines conferendos, et secundum apostolum facilius consequi valeat indulgentiam quoniam ignoranter deliquit, discretioni vestræ per apostolica scripta mandamus quatenus præfato presbytero, si verum est quod proponitur, officium beneficiumque faciatis restitui, nec permittatis propter hoc a quoquam molestatione indebita fatigari.

IDEM Æ. MUTINENSI EPISCOPO ET MAGISTRO UB. THEOLOGO SUEIDIACONO NOSTRO MODIOCENSI CANONICO.

(96) Litteras vestras recepimus responsivas super inordinata ordinatione A. Imolensis electi, quem G. Bononiensis episcopus præcedenti Sabbato in diaconum, et sequenti Dominica continuato jejunio in presbyterum ordinavit: in quo quantum uterque deliquerit, evidenter intelligit qui prudenter attendit. Si enim utrumque ordinem eodem die illi conferri non licuit, pari non licuit ratione unum ordinem uno die et alterum altero jejunio continuato conferri; cum propter continuationem jejunii fictione canonica, sive mane diei Dominicæ trahatur ad Sabbatum, sive vespere Sabbati ad diem Dominicam referatur, profecto mane cum vespera, seu vespera cum mane, ad eundem diem pertinere dicetur. Nam si, quantum ad hunc necessitatis articulum pertinet, mane ad unum diem, et vespere referretur ad alterum, cur esset continuatio jejunii necessaria, cum et Sabbato ante cœnam et Dominica ante prandium intelligamus esse jejunii? Ne autem si factum hujusmodi sub silentio transiremus, id alii licitum reputantes similia facere attentarent, et sic facti perversitas traheretur a posteris in exemplum, præfatum Bononiensem episcopum, ut puniatur in quo deliquit, a collatione diaconii scilicet et presbyterii, alterum vero ab executione sacerdotalis officii volumus manere suspensos, donec de ipsis aliter disponamus. Ut igitur mandatum apostolicum debitum consequatur effectum, per apostolica scripta mandamus quatenus quæ præmissa sunt faciatis tam ipsis episcopis quam per Bononiensem et Imolensem diœceses publicari.

TITULUS XXXIV.

De his qui favorem præstant pugnantibus, et homicidiis sponte vel non sponte commissis.

IDEM NIDROSIENSI ARCHIEPISCOPO.

(97) Quod in dubiis, etc. *Et infra*: Sane consuluit nos tua fraternitas quid de presbyteris sit agendum qui gubernant naves ad pugnam, et his qui alios

(96) Cap. 13, De temp. ordin.

(97) Lib. 1, epist. 381.

incitant, sed non pugnant. Ad hæc fraternitati tuæ taliter respondemus, quod quia tam sacerdotes qui gubernant naves ad pugnam, quam qui personaliter exercent pugnae conflictum, et hi qui alios incitant ad pugandum, enormiter peccant, de rigore canonico credemus deponendos.

IDEM ARCHIEPISCOPO ET ARCHIDIACONO SENONENSI.

Exposuit nobis dilectus filius M. presbyter de Stabulis quod cum olim invitatus a quibusdam pueris de manu unius illorum arcum receperit et sagittam, et eam dirigere voluerit in arborem quæ obstabat, manu errante, sagitta eadem discurrens per aerem puerum quemdam valde distantem modicum vulneravit in capite, propter quod idem puer postmodum creditur expirasse. Quod cum idem presbyter bonæ memoriæ G. prædecessori tuo, frater archiepiscopo, sponte curasset humiliter confiteri, ipse pœnitentiam et confessionem ipsius attendens, super beneficio ecclesiæ de Stabulis, quam in archidiaconatu tuo, fili archidiacone, adeptus fuerat, misericorditer dispensavit ut ipsum quoad viveret possideret, mandans eidem ut ad sedem apostolicam accederet mandatis super officio apostolicis pariturus. Quia vero in hoc non ex voluntate, sicut asserit, sed casu deliquit, discretioni vestræ per apostolica scripta mandamus quatenus si verum est quod asseritur, factam cum eo misericordiam attendentes, quod a dicto archiepiscopo factum est ratum habentes et firmum, eum super beneficio prædicto propter hoc nullatenus molestetis aut patiamini ab aliis molestari.

IDEM LINCOLNIENSI EPISCOPO.

(98) Dilectus filius A. capellanus in nostra præsentia constitutus sua nobis confessione monstravit quod, cum quadam corporis molestia gravaretur, ita quod somni et cibi desiderium raptum videretur ab eo, ut comedendi appetitum aliquantulum excitaret, equum quem nutrierat ascendit: qui cum non plene pareret habenis, sed præter sessoris arbitrium suis calcibus lasciviret, ipse, ut ejus refrenaret impetum, et freno vim intulit, et equum calcibus stimulavit, cumque fracto freno equus quasi proprio relictus arbitrio curreret festinanter, ei mulier quædam veniens ex obliquo et infantulum bajulans obviavit; in quam equus irruens, procul projecto sessore, puerum prædictum oppressit, et capellanus ipse ex repentino casu vix mortis periculum evitavit; sed ad ultimum convalescens, divina celebrare postmodum non præsumpsit. Quia vero nobis non constitit de præmissis, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus quatenus super his inquiras diligentius veritatem, et si rem inveneris taliter processisse, cum idem capellanus nec voluntate nec actu homicidium perpetraverit, nec dederit operam illicitæ rei, non impedias quo minus divina possit officia celebrare.

(98) Cap. 13, De homic.

IDEM PADUANO EPISCOPO.

(99) Significasti nobis per litteras tuas quod cum H. clericus cum archipresbytero Sancti Fidantii equitaret, equus cui insidebat tam se quam ipsum projecit in aquam. Unde clericus ipsum graviter calcariibus stimulavit. Equus vero, ut litterarum tuarum verbis utamur, cum exstiterit bucca durus, præter voluntatem sessoris raptus in cursum et male parens habenis, quamdam mulierem, quam obviam habuit, ex improvise pedibus interfecit. Cumque nos ab eodem clerico fecissemus inquiri utrum equi vitium prius scivisset, illud se asseruit ignorasse. Ideoque fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus quatenus inquiras super his diligentius veritatem, et si rem inveneris taliter processisse, ad majorem cautelam injungas eidem clerico pœnitentiam competentem : qua peracta, nequaquam impediatur quominus et in susceptis ministret ordinibus et ad majores valeat promoveri.

IDEM METENSI EPISCOPO.

(100) Ex litteris tuæ fraternitatis accepimus quod cum lator præsentium N. presbyter fenam vellet de curru deponere, perticam superius alligatam, cum neminem circa currum videret, projecit in terram, et cum feno insisteret deponendo, quidam prope ipsum accedens puerum quemdam juxta currum reperit semivivum, in quo præter modicum livoris in fronte nihil invenire potuit læsionis. Nos autem ab eodem quæsivimus sacerdote si priusquam dejecteret perticam, circumspexisset sollicite an esset aliquis juxta currum : qui quod diligenter circumspexisset asseruit, sed quod vidisset aliquem denegavit. Ad te igitur remittentes eundem, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus quatenus si res ita se habet, nisi contra eundem presbyterum grave scandalum sit exortum, vel tanta laborat infamia quod, deficiente accusatore, oportet ei canonicam purgationem indici, ipsum libere permittas exsequi officium sacerdotis.

IDEM OSCENSI ET TYRASONENSI EPISCOPIS.

Diaconus et monachus Sancti Joannis de Pinna sua nobis insinuatione [monstravit] quod cum in sæculari adhuc habitu constitutum in ecclesia de Rigulo quoddam beneficium obtinentem abbas ipsius Ecclesiæ illum eodem beneficio spoliasset, cognati et amici ejus abbati sæpius supplicarunt ut beneficium restitueret memoratum : quo nolente ipsorum præcibus acquiescere, irati plurimum et commoti, nocte quadam in domo diaconi convenerunt, et cœna facta dixerunt quod vindictam volebant sumere de abbate. Inhibiti autem expresse a diacono ne abbatem occiderent vel aliquid ei facerent unde ordinis sui discrimen incurrerent et animæ detrimentum, in eum nihilominus irruerunt, et plagis impositis abierunt semivivo relicto, unde post dies aliquot spiritum exhalavit. Ab illo autem tempore usque hodie prædictus

(99) Cap. 56 eod.

A diaconus de eo quod contigerat tristis effectus, ab administratione cessavit, et nondum expleto biennio habitum induit monachalem. Unde a nobis petit suppliciter edoceri utrum posset in officio diaconi ministrare, et si hoc ei liceret, an posset ad majorem promoveri. Licet autem, si præmissis veritas suffragatur, præfatus diaconus super abbatis interitu non videatur fuisse culpabilis, quia tamen bonarum mentium est culpam agnoscere ubi culpa non est, quod ab administratione officii se propria voluntate suspendit vel habitum regularem [induit] sibi non ad peccatum ascribimus, sed ad meritum reputamus. Quocirca fraternitati vestræ per apostolica scripta mandamus quatenus, si præmissa noverritis veritate subnixâ, sæpeditum diaconum non solum in diaconatus officio ministrare, sed etiam ad ordinem presbyteratus ascendere, si aliud canonicum non obstiterit, liberam concedatis auctoritate apostolica facultatem ; præsertim, si super hoc non fuerit respersus infamia, cum ei non debeat imputari quod contra prohibitionem ejus expressam, eo causam vel occasionem non dante, ausu sacrilego proponitur a consanguineis attentatum, divina Scriptura testante quod anima quæ peccaverit ipsa morietur, filius non portabit iniquitatem patris, neque pater iniquitatem filii, quamvis hoc ipsum verius ad æternam quam ad temporalem referatur vindictam.

IDEM RECTORI, JUDICIBUS, CONSULIBUS ET POPULO

BENEVENTANO.

Cum impunitas scelerum parere consueverit audaciam delinquendi, sic malefactorum excessus animadversione sunt debita puniendi ut et ipsi pœniteant de commissis, et cæteri qui audierint, suam a consimilibus metu pœnæ retrahant voluntatem. Licet enim ex apostolicæ servitutis officio sollicitudo nobis immineat generalis, de illis tamen qui spiritualiter et temporaliter nostræ sunt jurisdictioni subiecti nos oportet sollicitius cogitare ; quatenus sub nostro regimine boni digna recipiant præmia meritorum, et malos debitæ ultionis pœna castiget. Audivimus equidem, et non potuimus non moveri, quod G. filius R. civis Beneventani diabolico incubriatus veneno, Dei et nostro timore postposito, et honore civitatis Beneventanæ abjecto, I. D. S. dum consulatus fungeretur officio interfecit, et pater ac frater interfectoris, qui tam atroci scelere personaliter interfuisse dicuntur, licet in præsentia vestra se nostro juraverint conspectui præsentare, ad nos tamen, sicut credimus, non venerunt, imo tam prædictus homicida quam ipsi in civitate Beneventana non metuunt, sicut audivimus, commorari. Volentes igitur ut malefactorem prædictum et fautores ipsius debita pœna percellat, et civitas Beneventana similem in posterum valeat evitare jacturam, præsentium auctoritate statuimus ut memoratus homicida de cætero Beneventanam civitatem non audeat

(100) Cap. 14 eod.

introire, nec hæreditatis paternæ percipiat aliquam portionem; imo pars ejus, si patrem præmori forte contigerit, ad opus curiæ reservetur, nec unquam in eadem civitate prævaleat aliquod officium gerere dignitatis, nisi forte fuerit illi concessum ex indulgentia sedis apostolicæ generali. Hoc etiam de futuris temporibus decrevimus observandum de illis qui judices, consules regalenses, vel alios ministeriales curiæ vulnerare aut interficere qualibet temeritate præsumunt. Patrem autem et fratrem homicidæ jam dicti tandiu extra civitatem vestram præcipimus permanere donec ad præsentiam nostram accedant et ad vos cum litterarum nostrarum testimonio revertantur.

TITULUS XXXV.

De his qui ad ecclesiam confugiunt.

IDEM REGI CORRACIÆ.

(101) Inter alia quæ nobis regalis prudentia suis litteris intimavit, quid de illis fieri debeat qui maleficia perpetrantes confugiunt ad ecclesias, ut pro reverentia loci sacri debitas pœnas valeant evitare, sollicitè requisivit. Nos ergo tuis inquisitionibus respondentes juxta sacrorum canonum instituta et traditiones legum civilium, ita duximus in hujusmodi distinguendum, quod confugiens ad ecclesiam vel liber vel servus existit. Si liber, quantumcunque gravia maleficia perpetrarit, non est violenter ab ecclesiis extrahendus, nec inde donari debet ad mortem et pœnam, sed rectores ecclesiarum obtinere vitam et membra (102), super eo tamen quod inique fecit est legitime componendum. Et hoc verum, nisi publicus latro fuerit vel nocturnus populator agrorum, dum itinera frequentata et in publica strata obsidet aggressionis insidiis, pro facinoris magnitudine, cum et communem utilitatem impediatur et nocere omnibus molitur, ab ecclesia extrahi potest, impunitate non præstita, secundum canonicas sanctiones. Si vero servus fuerit qui confugit ad ecclesiam (103), postquam de impunitate sua dominus ejus clericis juramentum præstiterit, ad servitium domini sui redire compellitur et invitus, alioquin a domino poterit occupari. Tu ergo, fili charissime, cum in regno tuo aliquid horum contigerit, juxta præmissam distinctionem sic procedere studeas quod honor Ecclesiarum et emunitas servetur illæsa, et malignandi facultas pravæ voluntatis hominibus auferatur.

TITULUS XXXVI.

Quod monasteria monachorum possint in canonicos regulares converti.

IDEM COLOCENSI ARCHIEPISCOPO.

Cum nobis, licet immeritis, in apostolicæ sedis specula consistentibus sit universarum Ecclesiarum sollicitudo commissa, de statu illarum sollicitudinem nos convenit gerere diligentem et providere attente ut per fratres et coepiscopos nostros, cum non possumus ubique nostram præsentiam corporaliter ex-

(101) Cap. 7, De imm. eccl.

(102) Lib. v Capitular., c. 135, et Addit. III, c. 30.

A hibernæ, possint in melius reformari. Ex parte siquidem tua nostris est auribus intimatum quod cum bonæ memoriæ An. antecessor tuus monasterium Sancti Stephani, protomartyris situm in loco qui dicitur Keu concessisset fratribus Sancti Abraham de valle Ebron, monachis nigri ordinis propter dissolutionem suam inde remotis, et iidem fratres Sancti Abraham bona ejus dilapidando, et ducendo vitam nimium dissolutam, ipsum deduxissent ad nimiam paupertatem, bonæ memoriæ G. papa prædecessor noster et nos etiam tibi dedimus in mandatis ut restitutioni ejusdem monasterii prævideres, tuo committentes arbitrio utrum prædicti fratres Sancti Abraham tolerandi, an monachi nigri essent in ipso monasterio reducendi. Tu vero, sicut accepimus, fratres Sancti Abraham propter dissolutionem suam inde penitus abjecisti, et nos per petitionem tuam duxisti super provisione ipsius monasterii requirendos. Ideoque mandamus quatenus si per monachos Ecclesiam illam videris reformari non posse, in ipsa Ecclesia canonicos instituas regulares, qui secundum regulam beati Augustini devotum ibi Domino famulatum impendant, et per eorum religionem locus ipse in melius tuo faciente reformetur.

TITULUS XXXVII.

Si regulares ad sæculares ecclesias possint in prælatos assumi.

IDEM UBALDO PLEBANO SANCTI GAVINI

C (104) Quod Dei timorem præ oculis habeas ex fructibus tuis colligitur evidenter, cum opera quæ facis testimonium perhibeant veritati. Unde tuum propositum in Domino commendamus. Sane, sicut jamdudum auribus nostris insonuit, quondam desiderans ad frugem vitæ melioris transire, officium plebani resignans, coram fratribus Sancti Victoris Bononiensis promissionem de tua conversione fecisti, neque professionem solemnem emittens, neque habitum religionis assumens. Sed nobilis vir comes Albertus et parochiani plebis ejusdem attendentes te laudabiliter præfuisse, ac de recessu tuo eidem loco jacturam non modicam imminere, desiderium tuum hactenus retardarunt, a venerabili fratre nostro Florentino episcopo impetrantes ut ministrares ibidem. Hoc etiam dilectus filius noster P. basilicæ Duodecim Apostolorum presbyter cardinalis, tunc apostolicæ sedis legatus, pensata utilitate plebis proponitur annuisse: quod jam dicti comes et populus a nobis ratum haberi suppliciter postularunt; præsertim cum de licentia prioris Sancti Victoris Bononiensis dignoscaris hactenus id fecisse. Licet autem in Lateranensi concilio de monachis caveatur ne singuli per villas et oppida seu per quascunque parochiales ponantur ecclesias, sed in majori conventu aut cum aliquibus fratribus manent, ne soli inter sæculares homines spiritualium hostium conflictum exspectent, Salomone dicente:

(103) Concil. Aurelian. 1, c. 3.

(104) Cap. 5, De statu monach.

Væ soli; quia si ceciderit, non est qui subleuet eum (Eccle. iv), quia tamen istud de canonicis regularibus specialiter non cavetur, qui etsi a sanctorum monachorum consortio non putentur sejuncti, regulæ tamen inserviunt laxiori, et per antiquos canones etiam monachi possunt ad parochialium ecclesiarum regimen in presbyteros ordinari, ex quo debent prædicationis officium, quod privilegiatum est, exercere, sic annuendum duximus postulatis, ut plebani exercens officium, si commode fieri poterit, unum canonicum regularem tecum habeas ad cautelam, cujus in his quæ Dei sunt et regularis observantiæ tam consortio quam solatio perfruaris

TITULUS XXXVIII.

Quod canonici regulares ad religionem hospitaliariorum transire non possint.

IDEM CI. LUBUSSENSI EPISCOPO.

Referente dilecto filio fratre V. hospitalario nostro est apostolatu reseratum quod cum a tempore juventutis suæ secundum institutiones canonicorum regularium Aurowasiensis Ecclesiæ beati Augustini regulam professus fuisset, et in ea ultra decennium permanens, sacros ordines usque ad sacerdotium suscepisset, juventute postmodum impellente, curiositate potius quam religionis amore devictus, terram Hierosolymitanam et alias videre desiderans, ab abbate suo non tam voluntariam sub eadem conditione licentiam obtinuit quam extortam ut si bonæ memoriæ Alexandrum papam prædecessorem nostrum inveniret in viam, causam itineris sibi exponeret, et juxta mandatum vel procederet vel rediret. Verum ipse, neglecta conditione, procedens suscepit habitum hospitalis, in cujus servitio usque ad hæc tempora fideliter laboravit. Sed cum ordo præmissus districtioris sit observantiæ quam secundus, prudenter attendens quod de laxiore ascendendum sit ad ordinem arctiorem, non autem de arctiore ad laxiorem sit ratione aliqua descendendum, ad se, Domino inspirante, reversus, ad bonum redire desiderat quod dimisit. Cum itaque non mediocriter delinquat qui minus bonum majori bono præponit, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus quatenus, inquisita super præmissis diligentius veritate, si rem inveneris ita esse, præfato fratri V. licentiam auctoritate apostolica præbeas ad primum ordinem redeundi.

TITULUS XXXIX.

De voto et habitus susceptione.

IDEM ACONENSI EPISCOPO.

(105) Sicut nobis est ex parte tua propositum, quidam clericus cum ægritudine nimia laboraret, quasi de morte securus, et de recuperanda sospitate desperans, habitum canonicorum regularium petiit et accepit, ea in susceptione habitus exprimens ac promittens quæ solent in hujusmodi repromitti. Sed nec ad Ecclesiam transiit, utpote infirmitate gravatus, nec bonis suis uti cessavit. Postmodum vero

(105) Lib. 1, epist. 517.

(106) Lib. 1, epist. 56.

A sospitate suscepta, post quindecim annos et ultra, videntibus et scientibus venerabili fratre nostro archiepiscopo et dilecto filio priore et canonicis Ecclesiæ Nazarenis, a quibus habitum susceperat regularem, tu, licet eo tempore quo habitum susceperat, in Ecclesia Nazarena prioris sollicitudinem exerceres, immemor eorum quæ facta fuerant circa ipsum, in Aronensem eum canonicum suscepisti. Quia vero quid super hoc facere debeas, per nostras expostulas litteras edoceri, fraternitati tuæ duximus respondendum, quod si regularem habitum se postulante suscepit et ad observationem religionis canonicæ suæ se professione ligavit, ad resumendum habitum ecclesiastica est districtione cogendus, cum quod tanto tempore extra canonicam mansit, non in excusationem ejus, sed in majoris transgressionis augmentum merito valeat allegari.

IDEM EPISCOPO ET CAPITULO TRAGURIENSI.

(106) Sicut tenor vestrarum litterarum nobis aperuit, cum P. lator præsentium in sacerdotali esset officio constitutus, et tanta rerum temporalium indigentia laboraret quod nec sibi nec suis progenitoribus seu fratribus in necessitatibus propriis posset aliquatenus providere, proprii corporis laboribus et maris periculis multis se non dubitavit exponere, ut de suo labore et acquisitione honesta suam et suorum posset indigentiam relevare. Contigit autem post hæc quod ipse longe a vestra civitate consistens tam gravi cœpit ægritudine laborare quod extra se positus desperaret de vita præsentis; et cum in tali esset articulo constitutus, a quodam simplici monacho indutus fuit habitu monachali, et ad monasterium deportatus. Deinde, paucis diebus elapsis, cum jam esset in principio suæ convalescentiæ, deposuit habitum, et de licentia ejusdem loci abbatis monasterium reliquit; et cupiens progenitorum indigentis subvenire, a vobis suppliciter postulavit ut, sicut prius, posset in sacerdotali officio ministrare et vobiscum pariter conversari. Quid autem super his vobis fuerit faciendum sacro apostolicæ sedis oraculo humiliter petiistis edoceri. Nos igitur vestræ consultationi taliter duximus respondendum, quod licet ista duo inter se repugnantia videantur, ut scilicet quisquam sit extra se positus, et de præsentis vita desperet, si tamen eo tempore quo positus extra mentem asseritur, indutus fuit habitu monachali, cum alienatus non sentiat, ac per hoc non valeat consentire, presbyterum præfatum denuntietis ab observatione monastici ordinis absolutum, nisi postquam mentis suæ factus est compos, voluntate spontanea professionem fecerit monachalem.

IDEM PISANO ARCHIEPISCOPO.

(107) Ad apostolicam sedem, quæ, disponente Domino, cunctorum fidelium est magistra, super diversis articulis quæstiones dubiæ referuntur, ut quod ab ea fuerit super earum solutione responsum,

(107) Lib. 1, epist. 455.

indubitanter ab omnibus teneatur. Ex parte siquidem tua tales nuper suscepimus quæstiones, quod cum monachum fieri ante unius anni probationem regularis institutio interdicit, monachi et moniales in tua diocesi constituti tam clericos quam laicos utriusque sexus, sanos pariter et infirmos, religionis habitum volentes assumere, nutu etiam aliquo profitentes, interdum absque omni professione recipiunt, quandoque professionem illico facientes. Unde multa mala noscuntur sæpius provenire, cum infirmi ad monasterium jam translati et emissa professione, postquam de infirmitatibus convaluerint, habitum religionis abjiciant, et ad propria revertantur. Contingit etiam tales in propriis domibus remanere, cum monachi per eos, dum vivunt, nolunt sua monasteria prægravari. Sani etiam sic absque probatione recepti retro aspicientes, matrimonia contrahunt, rejecto habitu regulari; de quibus si habitum religionis assument ante unius anni probationem vel temporis competentis, utrum facta professione a talibus vel omissa, debeant monachi reputari, et si conjugatus converti desiderans sit recipiendus in monachum nisi uxor perpetuam continentiam repromittat, certificari a sede apostolica postulasti. Nos ergo quæstionibus tuis taliter ex ordine respondemus, quod licet tempus probationis a sanctis Patribus sit indultum, non solum in favorem conversi, sed etiam monasterii, ut et ille asperitates istius et istud mores illius valeat experiri, quod utrinque diligenter est observandum, præsertim cum ab utroque de reliquo certa notitia non habetur, quia tamen ante tempus probationis regulariter præfinitum is qui converti desiderat, habitum recipit et professionem emittit, abbate per se vel per alium professionem recipiente monasticam et monachalem habitum concedente, uterque renuntiare videtur ei quod pro se noscitur introductum, obligetur quidem per professionem emissam pariter et acceptam ad observantiam regularem, et vere monachus est censendus, quia multa fieri prohibentur: quæ, si facta fuerint, obtinent firmitatem. Prohibendum est tamen abbatibus ne passim ante tempus probationis quoslibet ad professionem recipiant, et si contra formam præscriptam quoslibet indiscrete receperint, animadversione sunt debita corrigendi, cum in subsidium fragilitatis humanæ spatium probationis sit regulariter institutum. Cum autem vir et uxor una caro sint per copulam conjugalem effecti, nec una pars converti possit ad Deum et altera in sæculo remanere, profecto non est alter conjugum recipiendus ad observantiam regularem nisi reliquus perpetuam continentiam repromittat, vitam quoque debeat mutare, nisi forte ejus sit ætatis ut sine suspitione incontinentiæ valeat remanere.

IDEM ABBATI DE FLORE.

(108) Porrectum nobis ex parte tua petitorium

(108) Cap. 13 De regul.

A continebat quod I. canonicus Acheruntinus infirmitate gravatus votum ut fieret monachus se asseruit emisisse: unde metuens ne voto decederet non completo, junctis manibus tibi se reddidit in monachum et in fratrem; alii quoque in absentia tua sese in manibus sacerdotum monachos se fieri devoventes, sani facti ad vomitum redierunt; et cum familiares monasterii tui antea exstissent, quia non fuerunt ad antiquam familiaritatem admissi, adversarii facti sunt pro amicis. Utrum ergo talia facta dissimulare valeas, ne fiant deteriores, an compellendi sint ad complenda promissa, per nos postulas edoceri. Nos ergo inquisitioni tuæ taliter respondemus, quod cum monachum faciat non habitus, sed professio regularis, ex quo a convertentio votum emittitur et recipitur ab abbate, ut talis fiat monachus et reddat Domino quod promisit, erit utique non immerito compellendus.

IDEM ULIXBONENSI ET COLIÆBRIENSI EPISCOPIS.

(109) Insinuante V. nobili muliere nostro est apostolatui reseratum quod dudum puella et in annis teneris constituta M. Sacracii accepit in virum: post cujus obitum a quibusdam curialibus fuit regi Legionensi pro relictæ copula supplicatum. Quod dum ad consanguineorum ejus notitiam devenisset, ut maritum acciperet, ei sub attestazione regia suggererunt. Ipsa vero quod tunc nollet nubere protestante, consilium accepit ab eis quod votum emitteret castitatis. Hoc autem in manibus cujusdam de fratribus Sancti Augustini eo fecit adjecto tenore, ut in domo propria cum omni sua substantia remaneret. Sane in ejusdem ordinis habitu biennio post mansit, licet id se invitam fecisse et coactam asserat tam metu regio quam parentum. Post hæc eidem regi quæ fecerat indicavit. Quod approbans vetuit ne quis ea nolente domum intraret ipsius vel exinde aliquid asportaret. Interim vero tempore modico elabente, P. curialis regias litteras secum portans, et F. Farnandi, dictæ mulieris domum intrantes, ut ipse P. vi saltem eam duceret in uxorem, acceperunt ab ipsa quod si eam idem P. duceret, ipsius manibus interiret. Post hæc vero, dimissis domo et omnibus quæ habebat, in domo cujusdam Judæi per tres, in ecclesia vero Sanctæ Mariæ de Ociga per sex latitans septimanas, ita quod exinde propter necessitates humanas egredi non auderet; tandem se coactam videns et omnibus destitutam, et attendens nihilominus quod invita votum emiserat, eo dimisso de parentum consilio P. Michaelis publice fuit matrimonialiter copulata, de quo quatuor sustulit filios tempore procedente. Verum quia salutem animæ omnibus desiderat anteferre, ac metuens quod hujusmodi conjunctio licita non existat, quid super his tenere debeat, edoceri responso nostro suppliciter postulavit. Nos ergo attendentes quod in emissionem voti quod præstitit nulla vel modica coactio adfuisset, quam patientia et perseverantia se-

(109) Lib. II, epist. 252.

quentis temporis penitus promulgavit, et quod sequens conjunctio potius iniqua fuit et violenter extorta, mandamus quatenus, si præmissis veritas suffragatur, præfatam feminam ad male dimissum religionis habitum resumendum et servandum quod vovit monere ac inducere procuretis, et si opus fuerit, per censuram ecclesiasticam coercere.

IDEM CANTUARIENSI ARCHIEPISCOPO.

(110) Quod super his sedem apostolicam consulere decrevisti quorum exsecutio spectat ad officium pastorale, fraternitatem tuam in Domino commendamus, sperantes quod per responsionem nostram instructus ea diligentius exsequaris. Quæsisisti sane de his qui, pro succursu terræ sanctæ signo crucis assumpto, propter infirmitatem vel paupertatem aut aliam justam causam votum peregrinationis non possunt utiliter adimplere, quid tibi sit faciendum, cum per apostolica scripta sine distinctione recepseris in mandatis ut eos qui signum crucis assumptum abjecerunt, ad resumptionem ipsius et executionem voti per censuram ecclesiasticam appellatione remota compelleres, non obstante aliqua indulgentia, si forte a prædecessore nostro fuerat impetrata. Nos autem inquisitioni tuæ taliter respondemus, quod debiles et inopes magis illuc in defectum quam ad profectum accedunt, cum isti pugnare non possint et illi mendicare cogantur, nisi forte sint nobiles et magnates qui suis secum expensis bellatores adducunt, vel artifices et agricolæ, qui de laboribus suis sibi possunt acquirere necessaria et terræ subsidia ministrare, quamvis non multi talium propter brevitatem possessionum et paucitatem inhabitantium ibi sint opportuni. Unde credimus distinguendum inter illos qui temporalem et eos qui perpetuam impedimenti causam creduntur habere, quod primis est indulgenda dilatio, secundis autem est redemptio injungenda, ac rerum facultate pensata, quas possunt aut quas facturi essent expensas, personarum præterea recompensato labore, in subsidium terræ sanctæ transmittant, exsequentes per alios quod per se nequeunt adimplere. Rursus inter illos, qui pro defensione terræ sanctæ votum peregrinationis emittunt, et eos, quibus pro satisfactione suorum criminum iter peregrinationis injungitur, credimus distinguendum. Quocirca primos plus terræ sanctæ succursus, et circa secundos plus labor itineris, secundum intentionem voventis vel pœnitentis, debet attendi. Unde, si quis hoc modo voventium est inutilis ad pugnandum, quamvis habilis ad eundem, melius est redimere votum quam expensas consumere: quod et de pœnitente qui, propter debilitatem non potest iter injunctæ peregrinationis implere, sane valet intelligi; non autem de illo qui, quamvis sit impotens ad bellandum, potens est tamen ad eundem. Super his autem diligens est adhibenda discretio, ne quid prece vel pretio, amore vel odio, sive occasione quacunque contra salutem animæ vel

(110) Cap. 8, De voto et vo. red.

A utilitatem terræ quomodolibet attentetur. Unde per viros religiosos et probos dispensationem hujusmodi volumus provideri. De mulieribus autem hoc credimus observandum, ut quæ remanere noluerint, viros suos sequantur euntes; cæteræ vero, nisi forte sint divites, quæ secum in suis expensis possint ducere bellatores, votum redimant quod voverunt, aliis ad terræ sanctæ subsidium singulis secundum proprias facultates diligenter inductis.

(111) Quæsisisti præterea quid agere debeas circa illos qui dicentes se ab apostolica sede redire, super absolutione sua ignota cardinalium sigilla reportant, cum eis super impedimentis expositis, non fuisset de levi credendum. Ad quod fraternitati tuæ taliter duximus respondendum, quod cum nos, si quando talibus litteras apostolicas indulgemus, illis qui personas et facultates eorum plenius cognoverint scribamus ut super impedimentis expositis, inquisita diligentius veritate, statuamur circa illos quod animarum saluti et succursui terræ sanctæ magis noverint expedire, attentius providentes, sicut superius continetur, ne quid in fraudem voti fallaciter conflagatur, si tales per veritatis suppressionem aut falsitatis expressionem litteras non solum cardinalium sed et nostras, nec solum dubias, sed et certas constiterit impetrasse, carere volumus impetratis, et eis in nullo prorsus obstantibus ad executionem vel redemptionem voti compelli præcipimus, appellatione remota, sicut superius est expressum.

TITULUS XL.

De matrimonio.

IDEM PARISIENSI EPISCOPO.

Cum omnia orta occidant et aucta senescant, ne operum Domini primitiæ penitus deperirent, posuit Deus sementem juxta species suas in aliquibus creatorum, ut quæ super cursum temporis deficerent in seipsis, in sua semente proficerent, et in reparatione sui generis uberius prosilirent. Sic etiam, ne homo ad imaginem Dei factus, et tam volucris cœli quam piscibus maris et universis animantibus quæ moventur super terram munere divino prælatus, in sterilem cinerem sterilis ipse rediret, formata muliere in auxilium ejus de latere dormientis audivit: *Crescite et multiplicare et replete terram* (Gen. 1). Cum ergo extunc Adæ posteritas sibi invicem jungi consueverit fœderæ nuptiali, usque adeo in hoc ipsi comparata est etiam post lapsum parentis dextera Conditoris ut, juxta illud evangelicum: *Quod Deus conjunxit homo non separet* (Matth. XIX), non humanæ adinventioni, sed divinæ auctoritati potius ascribatur matrimonii sacramentum. Propter quod licet inter homines contrahatur, significatur tamen in Christo conjunctio Ecclesiæ et animæ fidelis ad Christum juxta illud Apostoli: *Hoc autem dico magnum sacramentum in Christo et in Ecclesia* (Ephes. V). Unde quantum in nobis est Ecclesiæ filiis debemus summo studio præcavere ne, si quis impie agens

(111) Cap. 7, De fide instrum.

in seipsum partem sui corporis, quia scindere eam omnino non potest, a se forsam avellere attentarit, animam suam divinæ bonitatis amplexibus efficiat alienam, et propter hoc totam Ecclesiam tanto amplius sibi reddat offensam quanto providum minus figuram desponsationis ejus ad Christum, quantum etiam in ipso fuerit, maculaverit. Hæc autem non ad instructionem, etc.

IDEM FERENTINO EPISCOPO.

(112) Sicut ex litteris tuæ fraternitatis accepimus, cum L. parochianus tuus P. mulierem se ducturam in conjugem in manu patris ejus P. jurantis quodeam ipsi traderet in uxorem, proprio juramento firmarit, nec per virum steterit, sed per mulierem potius, quo minus matrimonialis inter eos solemnitas sit secuta, quatuor postmodum vel quinque annis elapsis, idem L. G. mulierem per verba de præsentibus, ut ejus consanguinei asserunt, desponsavit. Propter quod frater prædictæ P. suam deposuit in tua præsentia quæstionem. Quia vero quid super his agendum sit nostro postulas responso doceri, fraternitati tuæ taliter respondemus, quod si tibi constiterit quod idem L. P. mulierem per verba de futuro, G. vero per verba desponsaverit de præsentibus, imposita ei pœnitentia competenti, quia primam fidem irritam fecit, nisi forsam juramento certum terminum infra quem dictam P. duceret in uxorem præfixerit, nec per eum steterit quin ad statutum terminum matrimonium consummaret, secundum contractum legitimum judices, et ad illud servandum eum, si opus fuerit, ecclesiastica districtione compellas, nisi forsam aliud quid obstiterit quod ipsum debeat impedire. Quod si forte per verba de futuro sponsalitia cum utraque contraxit, juramentum primum, sicut licite factum est, ipsum servare compellas, de secundo ei pœnitentiam injuncturus. Quod si de his tibi non constat ad plenum, tandiu adhuc cognoscas de causa donec super his sufficientius instruaris. Quod enim in attestacionibus quas ad sedem apostolicam destinasti de compaternitate habetur, non facit ad causam, cum neuter contrahentium sit illa persona: qua mediante, inter parentes eorum compaternitas est contracta.

IDEM MARSICANO EPISCOPO.

(113) Significasti nobis per litteras tuas quod cum B. vir O. mulierem prius carnaliter cognitam desponsasset, eam postmodum non cognovit, imo ipsa ad partes alias transeunte, sibi aliam copulavit, ex qua filias et filios jam suscepit. Verum, quia eadem O. ad te reversa, vel virum ipsum sibi restitui postulat, vel dari licentiam contrahendi, et tu quid super his fieri debeat nostris quæris litteris edoceri, fraternitati tuæ taliter respondemus, quod si dictus vir eam desponsavit per verba de præsentibus, ad ipsam cogendus est de jure redire. Quod si forsam in desponsatione ipsius verbis usus est de futuro, im-

posita utique pœnitentia de fide mentita, mulieri eidem nubendi cui voluerit in Domino liberam tribuas facultatem.

IDEM MUTINENSI EPISCOPO.

(114) Ex parte tua recepimus quod de consuetudine diu in Mutinensi obtinuit civitate ut si quis jurasset aliquam, et citra carnis copulam desponsasset, si consequenter desponsasset aliam, et etiam cognovisset, primo cognita adjudicaretur viro, non quæ prius exstitit desponsata. Ne vero turpis sit pars quæ suo non congruit universo, et Ecclesia Mutinensis teneat humiliter et observet quod beati Petri sedem et suam metropolim sequi viderit et docere, in matrimoniis de cætero contrahendis illud te volumus observare, ut postquam inter personas legitimas consensus mutuus intervenerit de præsentibus, qui sufficit in talibus juxta canonicas sanctiones, et si solus defuerit, cætera etiam cum ipso coitu celebrata frustrantur; et si personæ junctæ legitime cum aliis postea de facto contrahant, quod prius de jure factum fuerit, non poterit irritari.

IDEM MADEBURGENSI EPISCOPO.

(115) Discretionem tuam in Domino commendamus quod in his quæ dubia reputas vel obscura sedem consulis apostolicam, ut in eis de cætero ipsius auctoritate procedas. Sane in audientia nostra fuit ex parte tua propositum quod quidam vir cum muliere quadam legitime per verba de præsentibus contraxit, quam postmodum a se incognitam cuidam consanguineo suo tradidit in quantum poterat renitentem. Ille vero cum ipsa, licet invita, matrimonii solemnities celebravit. Sed mulier, quam citius fuit redita libertati, aufugit ab eo, et se priori viro vel priorem sibi restitui cum instantia postulavit. Nos igitur inquisitioni tuæ taliter respondemus, quod et viro pro tam turpi facinore quam gravis est pœnitentia injungenda, et mulier ipsa propter publicam honestatem est commonenda sollicitè ut nec primum repetat, cujus consanguineus eam, licet invitam, cognovit, nec redeat ad secundum, cui non potest præter reatum adulterii commisceri, sed in continentia maneat donec prior fuerit viam universæ carnis ingressus. Quod si forsam ad id induci nequiverit, vir prior redire cogatur ad ipsam et maritali eam affectione tractare, cum adulterium ei non possit objicere qui eam adulterandam tradidit, præsertim invitam. Nam, etsi secundum evangelicam veritatem nunquam nisi propter causam fornicationis aut vir uxorem aut uxor possit dimittere virum, non tamen semper propter eandem causam vel uxor virum vel vir dimittere valeat uxorem, cum possit exceptione vel replicatione legitima impediri. Sed nec affinitas, quæ post contractum legitimum inter virum et uxorem inique contrahitur, ei debet officere quæ hujus iniquitatis particeps non existit, cum suo jure non debeat sine culpa sua privari. Quan-

(112) Lib. 1, epist. 29.

(113) Lib. 1, epist. 48.

(114) Cap. Tuas, De spon. duo.

(115) Cap. 6, De eo qui cognov.

quam a quodam prædecessorum nostrorum dicatur in simili casu fuisse distinctum, utrum videlicet adulterium vel incestum manifestum fuerit an occultum, aliis asserentibus inter gradum proximum vel remotum esse potius distinguendum (116).

IDEM ARELATENSI ARCHIEPISCOPO.

(117) Cum apud sedem apostolicam, cui, licet immeriti, præsidemus, totius ecclesiasticæ disciplinæ resideat magistratus, dignum est et consonum rationi ut quoties circa negotia varia et diversa quidquam dubitationis emergerit, ad ipsius iudicium recurratur: quæ, disponente Domino, inter omnes Ecclesias obtinere meruit principatum. Sane consultisti nos per nuntios et litteras tuas utrum mutus et surdus alicui possit matrimonialiter copulari. Ad quod fraternitati tuæ taliter respondemus, quod cum prohibitorium sit edictum de matrimonio contrahendo, ut quidquid non prohibetur, per consequentiam admittatur, et sufficiat ad matrimonium solus consensus eorum de quorum quarumque conjunctionibus agitur, videtur quod si talis velit contrahere, sibi non possit vel debeat denegari quod cum verbis non possint, signis valeant declarare.

IDEM VIVARIENSI EPISCOPO.

Accedens ad præsentiam nostram B. mulier latratrix præsentium sua nobis insinuatione monstravit quod cum N. viro legitime conjuncta in lapsum carnis, instigante diabolo, incidisset, tandem quod neuter eorum repeteret alterum mutuo jurarunt, et licet ipsa continentiam observavit, vir tamen ejus nequaquam voluit continere. Quocirca fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus quatenus nisi commoniti continentiam curaverint observare, tu, si res ita se habet, præfatum virum ut eam recipiat et maritali affectione pertractet monitione præmissa per censuram ecclesiasticam, appellatione remota, compellas, cum nec adulterium ei possit adulter opponere, nec etiam juramentum obsistat quod de non repetendo, non autem de non recipiendo, præstitum fuisse narratur.

IDEM NITINIENSI EPISCOPO.

(118) Constitutus in præsentia nostra Hugo Vitalis lator præsentium humillima nobis insinuatione monstravit quod, cum esset in acolythatus ordine constitutus, quamdam puellam R. nomine in facie Ecclesiæ duxit uxorem, cumque aliquandiu cohabitassent insimul, et ipse eam carnaliter cognovisset, orta discordia inter eum et amicos puellæ coram te [habito] diligenti tractatu, prædicta puella fuit cuidam alii Vitali nomine copulata, et tu memoratum Hugonem usque ad gradum sacerdotii ordinasti, et eidem Ecclesiam concessisti. Cum autem eum sua conscientia remorderet, et de consilio quorundam religiosorum habitum Cisterciensis ordinis assumpsisset, tandem N. abbati suo omnia prædicta revelavit: qui eum commonuit diligenter ut super hoc salutem suam animæ provideret. Ideoque fraternitati

(116) Cap. *Super eo*, De consang.

(117) Lib. 1, epist. 353.

A tuæ per apostolica scripta mandamus quatenus, si res ita se habet, prædictam R. ut recedat a præfato Vitali, cui per adulterium est conjuncta, nec præscriptum monachum impetat quo minus regulare votum valeat adimplere, per censuram ecclesiasticam sublato appellationis obstaculo cogere non omittas

IDEM MANUANENSI EPISCOPO ET ARCHIDIACONO BANGORANENSI.

Postulavit a nobis dilectus filius princeps Norwæ ut de concessione nostra sibi liceret filiam dilecti filii principis insularum subarrhatam ab ipso accipere in uxorem, nonobstante quod patris ejus eadem infra nobiles annos exstitit desponsata, cum tamen a neutro traducta fuisset. Verum, quoniam nobis constare non potuit cujus ætatis puella tempore subarrhationis vel desponsationis exstiterit, et cui antea fuerit, puta nepoti vel patruo, desponsata, cum secundum diversitates factorum jura etiam sint diversa, in hujusmodi certum non potuimus dare responsum, quoniam juxta canonicas sanctiones in rebus ambiguis non est absolutum iudicium proferendum. Quocirca, mandamus quatenus sollicite inquiratis utrum puella septennium non attigerit quando subarrhata exstitit a nepote vel patruo desponsata. In utroque namque istorum casuum, quia tam subarrhatio quam desponsatio de jure non tenuit, quæ non potest septennium prævenire, quod factum est a patruo primo vel postea non obstante, nisi aliud quid impediatur, puella eadem legitime contrahere poterit cum nepote. Si vero tam subarrhationis quam desponsationis tempore septennis exstitit vel majoris ætatis, cum extunc incipiant placere sponsalia, si præcessit desponsatio patris, non potuit contrahere cum nepote; quoniam secundum traditiones et observantias regulares nullus potest sponsam consanguinei sui accipere in uxorem, et si duo casus non ad imparia judicantur. Si autem subarrhatio facta cum nepote præcessit, quod secutura fuit postea non tenente, cum per secundum factam non potuerit primum dissolvi, quod quantum ad sponsalia sortitum fuerit firmitatem, volentibus personis principalibus matrimonium inter eos poterit consummari. Si vero nepos eam ante septennium subarrhavit, et patruus in septennio vel post septennium desponsavit, idem nepos eam propter rationem præmissam ducere non poterit in uxorem. Sin vice versa, eam sibi legitime poterit.

IDEM CONRADO ET PETRO QUONDAM FILIIS MALEBRAC.

(119) Ad dissolvendum quod factum fuit inter I. filium nobilis viri L. de Monumento et S. filiam quondam Matthæi de Fortibrachio super matrimonio contrahendo, accusatione super consanguinitate proposita, et tam ex parte juvenis quam ex parte puellæ consanguinitatis gradibus computatis, cum eam velletis idoneis testibus comprobare, de con-

(118) Cap. 5, De conv. conjug.

(119) Lib. 1, epist. 325.

silio fratrum nostrorum pronuntiavimus inter dictos A juvenem et puellam nec matrimonium nec sponsalia fuisse contracta, cum constet puellam nondum ad septennium pervenisse. Quocirca nec accusatio locum habebat, cum non esset quod posset legitime accusari : denuntiari non poterat consanguinitas ut interdiceretur matrimonium contrahendum.

IDEM MENFICENSI EPISCOPO.

Aliquo dubitationis scrupulo emergente, ea quæ incerta videntur sancti Patres ad sedis apostolicæ decreverunt oraculum perferenda. Quorum siquidem vestigia laudabiliter imitatus, a nobis inquirere studuisti utrum inter duos parochianos tuos matrimonium quod, puella probante, infra nobiles annos se ductam a viro fuisse, de consilio dilecti filii P. Sanctæ Mariæ in via lata diaconi cardinalis, tunc B apostolicæ sedis legati, per divortii sententiam diremisti, possis reintegrare licenter, cum eadem puella jam nubilem ætatem attingens consensum adhibeat, et nullus ex eis ad alia vota se duxerit transferendum. Ad quod tibi taliter respondemus, quod nisi aliam causam rationabilem intervenire cognoveris, securus ad copulam ipsius matrimonii tibi patet absque aliqua dubitatione processus.

IDEM ROSAN. ARCHIEPISCOPO.

(120) Quod super his articulis qui tibi aliquam dubitationem inducunt nostrum ducis consilium requirendum, et ad ea exsequenda quæ officium postulant pastorale, apostolicæ sedis procuras auxilium invocare, sollicitudinem tuam dignis in Domino laudibus commendamus, et postulationibus tuis grato animo respondemus. Significasti siquidem nobis quod in diocesi tua pater et filius matrem et filiam, duo cognati duas cognatas, avunculus et nepos duas sorores ducunt in conjugium. Super quo taliter tibi diximus respondendum, quod licet omnes consanguinei viri sint affines uxoris, et omnes consanguinei uxoris affines sint viri, inter consanguineos tamen viri et consanguineos uxoris ex eorundem, viri videlicet et uxoris conjugio nulla prorsus affinitas est contracta propter quam inter eos matrimonium debeat impediri.

IDEM FERRARIENSI EPISCOPO.

(121) Quanto te novimus in canonico jure peritum, tanto fraternitatem tuam amplius in Domino D commendamus quod in dubiis quæstionum articulis ad apostolicam sedem recurris, quæ, disponente Domino, cunctorum fidelium mater est et magistra, ut opinio, quam in eis quondam habueras, dum alios canonici juris peritiam edoceres, vel corrigatur per sedem apostolicam vel probetur. Sane tua nobis fraternitas suis litteris intimavit quod altero conjugum ad hæresim transeunte, qui relinquitur ad secunda vota transire desiderat et filios procreare : quod utrum possit fieri de jure, per easdem nos duxisti litteras consulendos, Nos igitur consul-

(120) Lib. II, epist. 261.

(121) Lib. II, epist. 50.

(122) Cap. *Si infidelis*, 28, q. 2.

tationi tuæ de communi fratrum nostrorum consilio respondentes, distinguimus, licet quidam prædecessorum nostrorum sensisse aliter videantur, an ex duobus infidelibus alter ad fidem catholicam convertatur, vel ex duobus fidelibus alter labatur in hæresim vel decidat in gentilitatis errorem. Si enim alter infidelium conjugum ad fidem catholicam convertatur, altero vel nullo modo vel saltem non absque blasphemia divini nominis, vel ut eum pertrahat ad mortale peccatum, ei cohabitare volente, qui relinquitur ad secunda, si voluerit, vota transibit. Et in hoc casu intelligimus quod dicit Apostolus (122) : *Si infidelis discedit, discedat : frater enim et soror non est servituti subjectus in hujusmodi* (I Cor. VII), et canonem in quo dicitur quod contumelia Creatoris solvit jus matrimonii circa eum qui relinquitur. Si ergo alter fidelium conjugum vel labatur in hæresim vel transeat ad gentilitatis errorem, non credimus quod in hoc casu is qui relinquitur, vivente altero, possit ad secundas nuptias convolare, licet in hoc casu major appareat contumelia Creatoris. Nam si matrimonium verum, quod inter fideles existat non tamen est ratum, inter fideles autem verum quidem et ratum existit, quod sacramentum fidei, quod semel admissum nunquam amittitur, ratum efficit conjugii sacramentum, ut ipsum in conjugibus, illo durante, perduret. Nec obstat quod a quibusdam forsitan objicitur, quod infidelis relictus non debeat suo jure sine culpa privari, ~~com~~ in multis casibus hoc contingat, ut si alter conjugum incidatur. Per hanc autem responsionem quorundam malitiæ obviatur qui in odium conjugum, vel quando sibi invicem displicerent, si eas possent in tali casu dimittere, simularent hæresim ut ipsi a conjugibus nubentibus resiliant. Per hanc ipsam responsionem illa solvitur quæstio, qua quæritur utrum ad eum qui vel ab hæresi vel ab infidelitate revertitur, is qui permansit in fide redire cogatur.

IDEM LIVONIENSI EPISCOPO ET EIS QUI CUM IPSO SUNT FRATRIBUS.

(123) Deus, qui Ecclesiam suam nova semper, etc. *Et infra*. Quia vero in matrimoniis contrahendis dispar est ritus eorum a nostro, cum in consanguinitate vel affinitate distinctionem canonicam non attendant, et relictas fratrum indistincte sibi consueverint copulare, ne propter hoc a bono proposito, sicut hactenus, retrahantur, cum nec quidam eorum voluerint credere nisi relictas fratrum eorum pateremur retinere, nec vos eos, nisi tales dimitterent, recipere volueritis ad baptismum, propter novitatem et infirmitatem gentis ejusdem concedimus ut matrimoniis contractis cum relictis fratrum utantur, si tamen fratribus decedentibus sine prole, ut defuncti semen juxta legem Mosaicam suscitarent, cum talibus contraxerunt, ne tales sibi de cætero,

(123) Cap. *Deus qui* De divor. et cap. 6, De vit. et hon.

postquam ad fidem venerint, copulent prohibentes. Ad hæc, sanctæ memoriæ beati Gregorii papæ prædecessoris nostris adhærentes vestigiis, ne populus Livoniensis a bono quod cœpit austeriora metuendo recedat, ut in quarta et ulterius generatione matrimonium contrahant donec in fide plenius solidentur, cum eis auctoritate apostolica dispensamus, non ea intentione concedentes hoc ipsis ut postquam firma radice in fide fuerint solidati, talibus conjungantur. Nam secundum Apostoli verbum: *Lac dedi vobis potum, non escam* (I Cor. III), illis modo, non posteris temporibus tenenda concessimus, ne, quod absit! exuratur bonum quod adhuc est infirma radice plantatum, sed firmetur potius et usque ad perfectionem fideliter conservetur. Cum autem sacramentum conjugii apud fideles et infideles, etc. *Et infra decretum gaudeamus usque* crimina dimittuntur. Cæterum, cum pœnitentia non tam secundum quantitatem excessus quam pœnitentis contritionem et discreti sacerdotis sit arbitrium moderanda, pensata qualitate personæ super fornicatione, adulterio, homicidio et aliis criminibus, consideratis circumstantiis omnibus, et præsertim novitate Livoniensis Ecclesiæ, competentem pœnitentiam delinquentibus injungatis, prout saluti eorum videritis expedire. Apostoli autem vestigiis inhærentes dicentis, ut prædiximus: *Lac dedi vobis potum, non escam*, paulatim, eos instructis in fide, confessionis formam, orationem Dominicam et Symbolum ipsum sollicitius edocentes. Interim tamen corporis et sanguinis Domini sacramentum fonte baptismatis consuetis festivitatibus mortis articulo tribuatis.

IDEM TIBERIADENSI EPISCOPO.

(124) Gaudemus in Domino et in potentia virtutis ejus, et Patri luminum, a quo est omne datum optimum et omne donum perfectum, uberes gratiarum exsolvimus actiones quod, sicut nobis tuis litteris intimasti, diebus istis novissimis, ille, qui non vult mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat, quod ad fidem Christianam venirent multorum paganorum cordibus inspiravit. Et, quoniam uxores acceperant in secundo, tertio, vel ulteriore gradu sibi convinctas, utrum sic conjuncti debeant post conversionem suam insumul remanere vel ab invicem separari, edoceri per rescriptum apostolicum postulasti. Super quo fraternitati tuæ taliter respondemus, quod cum sacramentum conjugii apud infideles existat, quemadmodum ostendit Apostolus, dicens: *Si quis frater infidelem habet uxorem, et hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam* (I Cor. VII), et in præmissis gradibus a paganis quoad eos licite sit contractum, qui in constitutionibus canonicis non arctantur. (Quid enim ad nos, secundum eundem Apostolum, de his qui foris sunt judicare?) in favorem præsertim Christianæ religionis et fidei, a cujus perceptione per uxores deserere se timentes viri pos-

(124) Cap. 8, De divor.

sent facile revocari, fideles hujusmodi matrimonialiter copulati libere possunt et licite remanere conjuncti, cum per sacramentum baptismi non solvantur conjugia, sed crimina dimittantur. Et, quoniam pagani circa plures insimul feminas affectum dividunt conjugalem, utrum post conversionem omnes, vel quam ex omnibus retinere valeant, non immerito dubitatur. Quia vero tam patriarchæ quam alii viri justi ante legem pariter et post legem multas uxores insimul habuisse leguntur, nec contrarium apparet in Evangelio vel lege præceptum, neque pagani subjiciuntur institutis canonicis post inventis, quemadmodum est præmissum, videtur quod et nunc juxta ritum suum licite contrahant cum diversis, quorum conjunctiones legitimas unda sacri baptismatis non dissolvit, et ita patriarcharum exemplo ad fidem Christi pagani conversi conjugiorum pluralitate gaudebunt. Verum absonum hoc videtur et inimicum fidei Christianæ, cum ab initio una costa in unam feminam sit conversa, et Scriptura divina testetur quod: *Propter hoc relinquet homo patrem et matrem et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne una* (Gen. II). Non dicit tres vel plures, sed duo. Nec dicit, *adhærebit uxori*, sed *uxori*. Unde Lamech, qui plures simul uxores legitur habuisse, reprehenditur in Scripturis eo quod ipse primus reprobendam bigamiæ speciem introduxit. Licet autem de hujusmodi non quæsieris, volentes tamen te quam alios super his etiam reddere certiores, et quod veritas prævaleat falsitati, sine dubitatione qualibet protestamur quod nulli unquam licuit plures insimul uxores habere, nisi cui divina fuit revelatione concessum: quæ mos quandoque interdum etiam fas censetur, per quam sicut Jacob a mendacio, Israelitæ a furto, et Samson ab homicidio, sic et isti ab adulterio excusantur. Sane juridica hæc sententia probatur etiam testimonio Veritatis in Evangelio protestantis: *Quicumque dimiserit uxorem suam nisi ob fornicationem, et aliam duxerit, mæchatur* (Matth. XIX). Sic ergo, uxore dimissa, duci alia de jure non potest. Fortius etiam ipsa retenta. Per quod evidenter apparet pluralitatem in utroque sexu, cum non ad imparia judicentur, circa matrimonium reprobendam. Cæterum, prolem de hujusmodi conjunctionibus natam, quæ secundum opinionem eorum matrimoniali contrahuntur affectu, post fidem receptam, utilitate publica suadente, legitimam volumus reputari (125). Qui vero secundum ritum suum legitimam repudiavit uxorem, cum tale repudium Veritas in Evangelio reproberit, nunquam, ea vivente, aliam licite poterit, etiam ad fidem Christi conversus, habere, nisi post conversionem ipsius illa renuat habitare cum ipso, aut etiamsi consentiat, non tamen absque contumelia Creatoris, vel ut eum pertrahat ad mortale peccatum: in quo casu restitutionem petenti, quamvis de injusta spoliatione constaret, restitutio negare-

(125) Cap. 15. Qui filii sint legit.

tur; quia secundum Apostolum frater aut soror non est in hujusmodi servituti subjectus. Quod si conversum ad fidem et illa conversa sequatur antequam propter causas prædictas legitimam ille ducat uxorem, eam recipere compelletur. Et quamvis, secundum evangelicam veritatem, qui duxerit dimissam mœchetur, non tamen dimissor poterit opponere fornicationem dimissæ, pro eo quod nupserit alii post repudium, nisi alias fuerit fornicata.

TITULUS XLI.

De legitimis filiis.

IDEM OVETENSI ET BURGENSEI EPISCOPIS.

Ad nostram noveris audientiam pervenisse quod... quondam pater dilecti filii.. archidiaconi Ovetensis matrem ejus, quæ uxor consanguinei sui exstiterat tertio sibi gradu consanguinitatis conjuncti, solemniter duxit et publice in uxorem, et eam maritali affectu cognoscens, ipsum qui modo est archidiaconus et quosdam alios genuit antequam inter eos esset divortii sententia promulgata. Verum, quoniam viro et femina sublatis de medio, ignoratur si scienter conjuncti fuerint vel ignoranter, idem archidiaconus dubitat, tanquam homo providus et discretus, ne sibi ex hoc possit in posterum præjudicium circa spiritualia vel temporalia generari. Nos igitur eidem archidiacono benignitate paterna providere volentes, fraternitati vestræ per apostolica scripta mandamus quatenus, si præmissis veritas suffragatur, non obstante quod de ignorantia est præmissum, ei auctoritate nostra suscipiendi sacros ordines concedatis liberam facultatem, cum alias idoneus censeatur.

IDEM EPISCOPO ET ARCHIDIACONO LEMONEONENSI.

Justus laicus cum labore maximo ad præsentiam nostram accedens humiliter coram nobis exposuit quod cum P. Perches ex concubina sua per simplicis fornicationis amplexum filias suscepisset, tandem eandem concubinam ad commonitionem Ecclesiæ sibi matrimonio copulavit; sed quidam, ut eas ab hæreditate possent excludere, minus legitimas reputant, eo quod ante matrimonium sunt susceptæ. Quia igitur proles hoc modo suscepta sacris constitutionibus legitima judicatur, cum favore sequentis matrimonii excusetur, discretioni vestræ per apostolica scripta mandamus quatenus dictas filias, cujus alteram præfatus W. sibi legitime copulavit uxorem, tanquam legitimas auctoritate nostra per cen-

suram ecclesiasticam monitione præmissa, nisi aliud rationabiliter obstet, faciatis ad hæreditatem admitti, et nullam super hoc permittatis molestationem indebitam sustinere.

IDEM YDRONTINO ARCHIEPISCOPO

(126) Per tuas nobis litteras intimasti quod Ræd. a Ceresia ex muliere quadam, quam secundum opinionem majoris partis vicinæ in concubinam habebat, prole suscepta, et quandam prius, et aliam, ea defuncta, duxit uxorem, et ea ex qua suscepit prolem, virum sibi alium copulavit. Processu vero temporis idem R. in præsentia multorum firmavit proprio juramento quod eam quam habere visus fuerat concubinam, prius affidaverat in uxorem quam ex ea filiam genuisset, et cum post juramentum illud per sex annos et ultra vixisset, dum ageret in extremis, eum quem ex ipsa suscepit, filium legitimum appellavit, instituit in testamento. Cum autem tuæ fuisset inquisitioni et decisioni commissum an filius sic susceptus legitimus esset hæres ipsius R. et ad ejusdem patrimonium admitendus, tu, præter id quod ex quadam decretali bonæ memoriæ Alexandri papæ prædecessoris nostri standum esse super hoc verbo viri et mulieris credebatur, testes a filio ejusdem R. productos provide suscepisti, quibus legitime comprobavit dictum R. matrem suam in capella Sancti Sergii affidasse: propter quod eum ipsius R. hæredem esse legitimum judicasti. Nos igitur, attendentes quod plus est quod in veritate agitur quam quod simulate concipitur, et quod dictus R. quam ea, quam ut concubinam habebat, cum ad alia vota transivit, videatur ex ipso facto quod matrimonium inter eos fuerit denegasse, quia tamen desponsatio per testes legitimos comprobata eos matrimonialiter fuisse conjunctos ostendit, sive desponsatio ipsa fuerit de præsentia, ut per consensum legitimum et verbis de præsentia expressum, sive de futuro, ut per sequentem carnis copulam matrimonium inter eos fuerit celebratum, non tam decretali dicti prædecessoris nostri, quæ in casu dissimili loquitur, quam inductis probationibus innitentes, te processisse legitime respondemus, et sententiam tuam auctoritate apostolica confirmamus, et præsentis scripti patrocinio communimus, auctoritate tibi præsentium injungentes ut sententiam facias monitione præmissa per censuram ecclesiasticam inviolabiliter observari.

(126) Lib. 1., epist. 322.